

Nr 110

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret; given Stockholms slott den 8 mars 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

1965 års försvarsutredning har i sitt betänkande Säkerhetspolitik och försvarsutgifter lämnat förslag om försvarsutgifterna för budgetåren 1968/69—1971/72. I anslutning till en redogörelse för betänkandet föreslås i propositionen riktlinjer för den framtida utformningen av det militära försvaret och civilförsvaret.

I propositionen behandlas också förslag från försvarsutredningen om värnpliktsutbildningen av yrkessjömän och projektilröjning inom totalförsvaret.

Slutligen redovisas ramberäkningar för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1968/69 samt läggs fram slutliga förslag beträffande vissa materielanslag som har tagits upp med beräknade belopp i prop. 1968: 1 (bil. 6). Sammanlagt begärs på driftbudgeten 1 903 053 000 kr. Bemyndigande att beställa materiel begärs inom en sammanlagd kostnadsram av 1 759 milj. kr., varav 1 700 milj. kr. för det militära försvaret och 59 milj. kr. för civilförsvaret.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den
8 mars 1968.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern **ERLANDER**, ministern för utrikes ärendena **NILSSON**, statsråden **STRÄNG**, **ANDERSSON**, **LANGE**, **KLING**, **JOHANSSON**, **HOLMQVIST**, **ASPLING**, **PALME**, **SVEN-ERIC NILSSON**, **GUSTAFSSON**, **GEIJER**, **ODHNOFF**, **WICKMAN**, **MOBERG**.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet **Andersson**, *vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret* och anför.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade jag i februari 1965 sakkunniga för att utreda krigsmaktens och civilförsvarets fortsatta utveckling m. m. — 1965 års försvarsutredning. Utredningsarbetet skulle bedrivas så att förslag i de huvudfrågor som utredningen hade att behandla skulle kunna lämnas till 1967 års riksdag.

För innevarande budgetår beslöt riksdagen ramar för det militära försvaret och civilförsvaret utan att försvarsutredningen hade lämnat något underlag för ställningstagandet.

För nästa budgetår har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (bil. 6) i avvaktan på underlag från försvarsutredningen föreslagit en anslagsram för det militära försvaret som i fasta priser överensstämmer med ramen för innevarande budgetår och en anslagsram för civilförsvaret som har beräknats enligt hittills tillämpade grunder.

Den 21 februari 1968 har försvarsutredningen redovisat sina överväganden och förslag i ett betänkande, Säkerhetspolitik och försvarsutgifter, förslag om försvarsutgifterna 1968/72 (SOU 1968:10).

Yttranden över betänkandet har avgetts av överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen.

I anslutning till en redogörelse för förslagen och vissa särskilda frågor lägger jag fram förslag till riktlinjer för den framtida utformningen av det militära försvaret och civilförsvaret, m. m. samt anmäler ramberäkningar och förslag till vissa materielanslag för budgetåret 1968/69.

Säkerhetspolitik och försvarsutgifter

Förslag om försvarsutgifterna för budgetåren 1968/69—1971/72

Inledning

Till grund för 1965 års försvarsutrednings¹ överväganden rörande det militära försvaret och civilförsvaret har legat dels överbefälhavarens utredning år 1965 om det militära försvarets fortsatta utveckling (ÖB 65), dels överbefälhavarens utredningar år 1967 (ÖB-svaret 67), dels civilförsvarsstyrelsens sammanfattande syn på civilförsvarets förutsättningar i vårt land och styrelsens önskemål inför återstoden av den uppbyggnadsperiod som i huvudsak skall vara avslutad i början av 1970-talet (Cf 65).

Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 mars, den 30 juni, den 8 juli, den 24 september och den 3 december 1965, den 27 januari, den 25 mars och den 2 september 1966 samt den 9 juni 1967 överlämnat följande framställningar till försvarsutredningen för att tas under övervägande eller vara tillgängliga vid fullgörandet av det till utredningen lämnade uppdraget, nämligen

sju framställningar om de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner,

försvarets civilförvaltnings skrivelse den 21 maj 1965 med vissa förslag rörande familjebidragen,

1954 års utrednings rörande totalförsvarets personalbehov utlåtande den 26 mars 1960 över kommitténs för sjöfartens beredskapsfrågor förslag till beredskapsbemanning av svenska handelsflottan jämte över utlåtandet avgivna yttranden,

länsstyrelsens i Västerbottens län framställning den 27 februari 1965 angående lokalisering av trupperband eller annan militär enhet till Västerbottens inland,

riksdagens skrivelse 1966: 271 med anledning av proposition med förslag

¹ Landshövdingen K.A.F. Frithiofson, ordförande, ledamöterna av riksdagens första kammare A.K. Gillström, B.T. Gustavsson, andre vice talmannen N.I. Johansson i Mysinge, Alva Myrdal och G.I. Virgin samt ledamöterna av riksdagens andra kammare B.G. Bohman, L.M. Eliasson, N.E. Kellgren, E.V. Kristensson, S.A. Mellqvist, F.U. Nihlfors och D.M. Ståhl. Genom beslut den 5 januari 1967 entledigades Alva Myrdal och tillkallades ledamoten av riksdagens andra kammare M.G. Gustafsson. På därom gjord ansökan entledigades Johansson i Mysinge, Virgin, Bohman, Eliasson, Nihlfors och Ståhl genom beslut den 19 januari 1968.

rörande de värnpliktigas utbildning m. m., i vad den avser frågorna om trupptjänstgöring för värnpliktiga med officersutbildning samt uppföljningen av det nya värnpliktsutbildningssystemet (prop. 1966:106),

överbefälhavarens skrivelser den 24 och den 25 april 1963 m. fl. skrivelser angående territoriell bombrojningsorganisation.

Därjämte har chefen för försvarsdepartementet till försvarsutredningen den 17 maj 1966 överlämnat en framställning av Överkalix kommun såvitt avser förslag att lokalisera förband till Överkalixbygden.

I direktiven för utredningen angavs att arbetet skulle avse tiden efter budgetåret 1966/67. Härav följde att utredningen avsågs kunna ge underlag för ett beslut vid 1967 års vårriksdag. Sedan försvarsutredningens ordförande i skrivelse den 15 december 1966 anmält att utredningen inte kunde lämna något underlag för beslut vid 1967 års riksdag om anslagen till krigsmakten och civilförsvaret för budgetåret 1967/68, medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 13 januari 1967 att utredningens arbete fick fortsätta.

I sitt betänkande lägger utredningen fram förslag rörande ekonomiska ramar för det militära försvaret och civilförsvaret under budgetåren 1968/69—1971/72. Betänkandet innehåller avsnitt som behandlar tidigare beslut rörande det militära försvaret och civilförsvaret samt ÖB 65, ÖBsvaret 1967 och Cf 65. Utredningen redovisar vidare två på försvarsutredningens initiativ gjorda expertstudier beträffande avvägningen mellan de olika delarna av totalförsvaret m. m. och beträffande den internationella utvecklingen och dess konsekvenser för svensk säkerhetspolitik.

I utredningens betänkande behandlas säkerhetspolitiska frågor och ges förslag till inriktning av svensk säkerhetspolitik, förslag rörande målsättningen för det militära försvaret samt synpunkter på förslag till målsättning för civilförsvaret. De samhällsekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna diskuteras som bakgrund för att bestämma försvarsutgifterna. Frågorna om de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner behandlas i ett särskilt kapitel i betänkandet. Utredningen redovisar synpunkter på värdet av fleråriga försvarsbeslut, tidrymden för ett flerårigt beslut, den principiella konstruktionen av en ekonomisk ram och prisregleringen av försvarsutgifterna samt i vilka fall medelsanvisning bör ske utöver rambeloppet för det militära försvaret. Förslag lämnas om det militära försvarets fortsatta utveckling och inriktningen av civilförsvarets verksamhet i stort.

I en bilaga har utredningens ordförande med hänsyn till den politiska uppmärksamhet som arbetet i försvarsutredningen blivit föremål för — inte minst genom att folkpartiets, högerpartiets och centerpartiets ledamöter lämnade utredningen — redogjort för vissa väsentliga avgöranden i utredningen.

Med särskilda skrivelser i februari 1968 har försvarsutredningen redovisat sina ställningstaganden bl. a. i fråga om förslag rörande beredskaps-

bemannning av den svenska handelsflottan, sjöfolkets värnpliktsutbildning m. m. och territoriell bombrojningsorganisation.

Överbefälhavarens utredningar

ÖB 65

I ÖB 65 ges förslag till riktlinjer för det militära försvarets utformning under budgetåren 1967/68—1973/74 inom de av Kungl. Maj:t angivna kostnadsramarna »3600» och »3460» och en av överbefälhavaren själv angiven kostnadsram. De tre ramarna utgör för budgetåret 1967/68 i pris- och löneläget maj 1967 5 329, 5 139 resp. 5 416 milj. kr.

Överbefälhavaren redogör inledningsvis för vissa faktorer som vid långsiktplaneringen inom det militära försvaret är av grundläggande betydelse för planeringens innehåll och som därigenom har varit utgångspunkter för överbefälhavarens utredning. Överbefälhavaren behandlar härvid totalförsvarets och krigsmaktens allmänna målsättning samt vissa utrikes- och inrikespolitiska förhållanden.

Målsättningarna ger, framhåller överbefälhavaren, grunden för det militära försvarets uppbyggnad. Han har därför i sin utredning eftersträvat att inom de aktuella ekonomiska ramarna utarbeta sådana planer som på bästa sätt svarar mot de i målsättningarna uppställda kraven.

Vad gäller *utrikespolitiska förhållanden* erinrar överbefälhavaren om att den grundläggande målsättningen för svensk utrikespolitik är alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig. Enligt överbefälhavaren måste därför det militära försvaret utformas så att det i varje tänkbart läge ger stöd åt denna vår utrikespolitik och så att i världen skapas förtroende för vår vilja och förmåga att fullfölja denna politik. Det framhålls att den svenska utrikespolitiken och det svenska försvarets styrka har stor betydelse för läget inom Norden och även är av betydelse för läget inom hela Östersjöområdet. Ett starkt och lämpligt uppbyggt försvar ökar enligt överbefälhavaren stabiliteten i Norden och minskar krigsriskerna i detta område.

Överbefälhavaren redogör därefter för vissa strategiska, tekniska, ekonomiska m. fl. faktorer.

I *militärpolitiskt* avseende visar enligt överbefälhavaren utvecklingen att de politiska motsättningarna och misstron mellan stormaktsblocken består samtidigt som den ekonomiska kampen mellan dem intensifieras i olika delar av världen. Tendenser finns dock till förskjutningar i den militärpolitiska världsbilden. Föreställningen om två politiskt fast sammansvetsade block i harnesk mot varandra torde enligt överbefälhavaren vara mogen för nyansering. Han anför emellertid samtidigt att det här rör sig om tendenser och att den framtida utvecklingen är oviss.

Utvecklingen inom det militärpolitiska området kännetecknas enligt överbefälhavaren av

att spänningen i världen består på en varierande men hög nivå,
att risker för olika typer av krig kvarstår,
att krig och konflikthanledningar — även i avlägsna delar av världen, där stormakternas intressen berörs — kan komma att beröra oss,
att ett effektivt och allmänt omfattat säkerhetssystem ännu ter sig avlägset,

att FN:s möjligheter att ingripa är begränsade när vitala stormaktsintressen står på spel och att någon förändring härvidlag inte kan förutses under överskådlig tid,

att rustningsbegränsningar av reell betydelse framstår som osannolika inom överskådlig framtid.

Om den *militärtekniska utvecklingen* framhåller överbefälhavaren inledningsvis att de resurser som stormakterna lägger ned på att vidareutveckla sina krigsmakter har möjliggjort en snabb sådan utveckling. De moderna vapensystemens komplexitet och höga kostnader har dock medfört en förlängning av tiden från projekt till slutlig produkt. Detta gäller inte minst inom robotområdet.

Beredskapen hos stridskrafterna bibehålls inom stormakterna på en hög nivå.

Utvecklingen fortsätter vad gäller markstridskrafter mot ökad eldkraft samt ökad strategisk och taktisk rörlighet. Möjligheterna till försvar mot pansaranfall förbättras. Inom sjöstridskrafterna ägnas särskild uppmärksamhet åt ubåtar och försvar mot ubåtar. I Väst anskaffas övervattensfartyg inom ett brett register. I Öst koncentreras nybyggnaderna till fartyg, lämpade för hav som närmast omger det egna territoriet. För flygstridskrafternas del minskar antalet strategiska bombflygplan kraftigt. Flera nya typer av jaktflygplan utvecklas. Det enskilda flygplanets effekt kommer att öka. Jaktflygplanen kommer att ges större möjligheter att verka på såväl hög som låg höjd. Attackflygplanen beväpnas i allt större omfattning med robotar. Attack- och jaktflygplan kommer delvis att kunna lösa samma uppgifter, vilket totalt sett medför ökade möjligheter att genomföra både jakt- och attackuppgifter.

De civila sjötransportmedlen förbättras kraftigt och får ökad användning för militära transporter genom att beroendet av lastnings- och lossningsanordningar i hamnar minskar. Detsamma gäller utvecklingen av lufttransportmedel och stor uppmärksamhet ägnas främst inom stormakterna åt möjligheterna till lufttransport.

I fråga om den *tekniska utvecklingens inverkan på vårt försvar* framhåller överbefälhavaren att utvecklingen inom transportområdet ökar en angripares handlingsmöjligheter. Försvarens måste därför i ökad omfattning satsa på ett välutvecklat underrättelse- och ledningssystem samt på stridskrafter med stor rörlighet och med möjligheter att ingripa i olika stridssituationer.

Inom området för de konventionella stridsmedlen torde utvecklingen allmänt sett ha gett fördelar till den försvarande sidan vid markstrid. Detta gäller främst i fråga om pansar. För sjökrigets del medför den tekniska utvecklingen bättre möjligheter främst till försvar mot överskeppning. Beträffande striden i luften kan utvecklingstendenserna inte entydigt sägas gynna angriparen eller försvararen. För- och nackdelar måste bedömas i varje särskild situation bl. a. med hänsyn till stridsområdets avstånd från egna baser. Även om inte helt entydiga och generella tendenser kan anges i förhållandet mellan anfalls- och försvarsmedel pekar dock utvecklingen inom väsentliga områden mot att våra möjligheter att i fortsättningen upprätthålla ett meningsfullt försvar kan bibehållas eller förbättras.

Överbefälhavaren anför om *ett framtida krigs karaktär* att de strategiska uppfattningarna i Sovjetunionen och Förenta staterna i viss utsträckning har närmat sig varandra. Man torde på båda håll sträva efter att i det längsta undvika ett storkrig och att samtidigt säkerställa möjligheterna att vid varje konflikt fritt kunna välja strategi. Överbefälhavaren bedömer att risken ökar för lokala, överraskande inledda och snabbt genomförda krig med begränsat politiskt syfte, medan däremot risken minskar för medvetet igångsatta världskrig eller andra krig av stor omfattning. Lokala krig bedöms i första hand komma att föras på låg krigsnivå. Begränsade insatser av kärnladdningar kan dock komma att tillgripas. Varje lokalt krig kan utvecklas till ett storkrig. I den mån någon av stormakterna känner sin existens hotad, kan varje krig utvecklas till ett totalt krig. Antingen det gäller lokala krig eller storkrig kommer i förberedelserna för dessa att ingå olika slag av psykologisk och subversiv krigföring.

Om våra *naturliga försvarsbetingelser* anför överbefälhavaren, liksom i sina tidigare utredningar, att de geografiska förhållandena i stor utsträckning är till fördel för oss men att de i vissa avseenden också är till vår nackdel. Överbefälhavaren pekar i detta sammanhang bl. a. på utvecklingen av befolkningsfördelningen inom landet och på de från militär synpunkt härav följande nackdelarna. Överbefälhavaren förutser vidare att vi i vissa fall kommer att bli mer beroende av import.

Överbefälhavaren behandlar *Skandinaviens strategiska betydelse* och anför därvid att Skandinavien, som ett gränsområde mellan stormaktsblocken, är ett strategiskt viktigt område, vars betydelse inte synes minska. Sveriges strategiska betydelse måste bedömas i samband med kringliggande länders betydelse för stormakterna och överbefälhavaren bedömer härvid att intresset främst är knutet till Östersjön och Östersjöutloppen, till Norge som basområde för operationer i Ishavet och Nordatlanten samt till hela Skandinavien för framflyttning av luftförsvar. Vårt lands strategiska betydelse för stormakterna bedöms främst sammanhänga med att någon av dessa kan önska utnyttja vårt territorium eller hindra den

andra parten från att göra detta. Avslutningsvis framhålls att en genomgripande förändring av vårt strategiska läge skulle inträffa vid en gruppering av stormaktsförband i Finland, Danmark eller Norge.

Beträffande *den militärtekniska forsknings- och utvecklingspolitiken* framhåller överbefälhavaren behovet av tekniskt-vetenskapligt kunnande inom landet för att bl. a. ställa prognoser samt tekniskt-ekonomiskt konkretisera och värdera olika utvecklingslinjer. När planeringen skall fullföljas genom materielanskaffning krävs vidare ett sådant tekniskt kunnande, att vi kan uppträda som kompetenta köpare av materiel utifrån eller att vi kan projektera och tillverka materiel inom landet. Överbefälhavaren anför vidare att det i många fall är nödvändigt eller önskvärt med egen tillverkning av försvarsmateriel trots att det från rent ekonomiska utgångspunkter kanske vore mer rationellt med inköp utomlands. Detta gäller främst då vi eftersträvar lösningar som är anpassade till våra speciella förhållanden. Genom att vi med egna medel kan utveckla, tillverka och handha tekniskt högstående krigsmateriel skapar vi respekt för vår vilja och förmåga att försvara oss, vilket bidrar till den krigsavhållande effekten. Härtill kommer fördelarna av en egen svensk försvarsprofil, som kan tvinga en angripare att vid angrepp vidta särskilda åtgärder mot oss.

Om *beredskapen* framhåller överbefälhavaren att — mot bakgrund av att vårt territorium kränks förhållandevis ofta — förutsättningar för en effektivare incidentberedskap bör skapas genom att nuvarande övervakning av luftrummet och omgivande havsområden förbättras. Inriktningen mot en förstärkt kuppförsvarsberedskap bör vidare fortsätta. Insatsberedskapen, som är ett gemensamt begrepp för incident- och kuppförsvarsberedskapen, bör fortfarande så långt möjligt organiseras så att långsiktigsberedskapen inte påverkas i negativ riktning. Insatsberedskapen i fred bör därför i huvudsak tillgodoses inom ramen för utbildningsverksamhet och avvägas mot det rådande internationella läget. Tiden för sammanställning av tillgängligt underrättelsesmateriel så att beslut kan fattas och alarmering ske bör förkortas. Vår mobiliseringsberedskap måste vara så uppbyggd att beslutstiden kan begränsas, att mobiliseringen vid behov kan ske stegvis och att samhällets normala verksamhet störs så litet som möjligt.

Beträffande *luftförsvaret* i stort anför överbefälhavaren att luftförsvarsuppgifterna inom överskådlig framtid kan lösas på det mest stridsekonomiska sättet genom en kombination av jaktflygplan, luftvärnsrobotar och eldrörsluftvärn. Jaktflyget är det mest lönsamma vapensystemet för ytförsvaret inom huvuddelen av landet och på höjder utom de högsta. Jaktflyget bör därför även i fortsättningen förbli huvudkomponenten i luftförsvaret. Överbefälhavaren anser slutligen att betydelsen av att alternativa uppgifter — främst attackuppgifter — kan lösas, kommer att öka.

Överbefälhavaren betonar att våra rörliga operativa stridskrafter bör ha

möjlighet att snabbt grupperas om från en landsdel till en annan, dvs. ha god *strategisk rörlighet*. Fortsatt basutbyggnad krävs i vissa landsdelar och transportresurser för att öka omgrupperingsmöjligheterna främst för markstridskrafterna. Huvuddelen av förbandstransporterna bör kunna ske alternativt på järnväg eller på landsväg. Strävan bör vara att åstadkomma ett system, som gör att resurserna kan användas växelvis inom olika totalförsvarssektorer allt efter lägets krav. För vissa enheter kan kraven på strategisk rörlighet inte uppfyllas i alla lägen genom transporter till lands. För dessa enheter bör det finnas möjlighet till flygtransport.

Överbefälhavaren anför att vi bör utforma våra försvarssystem så att det blir balans mellan slagkraft och motståndskraft. Kraven på motståndskraft kan tillgodoses genom *passivt skydd*, såsom befästningar, utspridning samt rörlighet i kombination med maskering och skenanläggningar. Vårt lands naturliga försvarsbetingelser erbjuder stora möjligheter här för. Befästningar bör i första hand byggas för viktiga ledningsfunktioner, för det fasta gräns- och kustförsvaret samt för vissa funktioner vid sjö- och flygstridskrafternas baser.

Vid uppbyggnaden av det militära försvaret måste, framhåller överbefälhavaren, beaktas *motståndsförmågan mot underrättelseverksamhet*. Vid planeringen av våra ledningsorgan, vapensystem och underhållsanstalter bör dessa i största möjliga utsträckning utformas så att information om deras allmänna uppbyggnad och stridsvärde kan lämnas utan att deras verkansmöjligheter minskar. Vapensystem, förband eller militära anläggningar, vars effekt radikalt går ned om den allmänna utformningen avslöjas, bör undvikas.

Överbefälhavaren framhåller att vi måste vara beredda på anfall med *kärnladdningar* och att våra försvarsförberedelser bör inriktas med hänsyn härtill. Insats av ett begränsat antal laddningar får inte avgörande inverka på våra möjligheter till fortsatt militärt försvar. Detta skyddskrav påverkar bl. a. vår utrustning, organisation och utbildning samt utformningen av våra befästningar.

Beträffande *biologiska stridsmedel och stridsgaser* anför överbefälhavaren bl. a. att genom det s. k. Genève-protokollet av år 1925 har ett antal stater — däribland Sverige — förbundet sig att i krig inte använda »kvävande, giftiga eller liknande gaser och bakteriologiska stridsmedel». Ett stort antal stater står dock utanför överenskommelsen och många stater har gjort viktiga förbehåll vilket medför att konventionen inte är någon garanti för att aktuella stridsmedel inte kan komma till användning. Genève-protokollet bör därför ses över och med hänsyn till nytillkomna stridsmedel även preciseras. Ett svenskt initiativ i denna fråga bör enligt överbefälhavarens mening övervägas.

Vidare redovisas i sammandrag överbefälhavarens förslag till det mili-

tära försvarets utformning dels inom de av Kungl. Maj:t angivna kostnadsramarna dels inom den av överbefälhavaren föreslagna kostnadsramen. För kännedom härom torde få hänvisas till betänkandet (s. 37—43) och ÖB 65 (s. 75—99).

ÖB-svaret 67

Försvarsutredningen anmodade i januari och februari 1967 överbefälhavaren att låta företa ytterligare utredningar rörande krigsmaktens inriktning och omfattning på längre sikt att redovisas i september 1967.

Överbefälhavarens utredningar skulle avse tre olika alternativ, betecknade A, B och C. Det förutsattes att överbefälhavaren därutöver skulle lägga fram ett eget förslag grundat på den kostnadsram som han fann erforderlig.

Det angavs att utredningsarbetet skulle begränsas till översiktliga lösningar och förslag.

För alternativen A och B gällde i vissa avseenden gemensamma utgångspunkter. För alternativet A angavs för tiden fr. o m. budgetåret 1971/72 två underalternativ. Det högre av dessa betecknas här A 1, det lägre A 2.

I fråga om utredningsalternativen A och B skulle krigsorganisationens omfattning m. m. i princip redovisas i förhållande till vad som fanns den 1 juli 1967 och ange läget fyra, sex och åtta år därefter.

De olika alternativen avsåg för olika budgetår de ekonomiska ramar som framgår av tabell 1. De i tabellen angivna rambeloppen är såsom framgår av det följande inte helt jämförbara.

a) I alternativen A och B men inte i alternativet C skulle inom ramen rymmas dels det belopp — ca 50—55 milj. kr. — varmed de värnpliktigas förmåner förbättrades fr. o m. budgetåret 1967/68, dels medel för ytterligare förbättringar av värnpliktsförmånerna med ca 25 milj. kr. Anskaffningsnivån enligt 1963 års försvarsbeslut innefattade inte medel för ytterligare förbättring av värnpliktsförmånerna.

b) I alternativen A och B skulle ramarna inrymma resterande kostnader för Musköprojektet medan för alternativet C angavs att kostnaderna för objekt som enligt hittills tillämpade principer brukat redovisas utanför ramen — varmed åsyftades bl. a. återstående kostnader för Musköprojektet — även i fortsättningen skulle tas upp på samma sätt. Anskaffningsnivån enligt 1963 års försvarsbeslut ansluter härvid närmast till alternativet C.

c) Någon förändring av anslagsbehållningarna utöver vad som framgår av tabell 1, anm. II, innefattades inte i alternativen A och B; i alternativet C däremot kunde ingå ytterligare sådan förbrukning. Något bestämt uttalande om innebörden av anskaffningsnivån enligt 1963 års försvarsbeslut i detta avseende torde inte kunna göras.

d) Anpassning till inträdande pris- och löneförändringar förutsattes ske.

Tabell 1. Ekonomisk innebörd av de av försvarsutredningen till överbefälhavaren lämnade utredningsalternativen m. m.
Totala utgifter i milj. kr. Prisläge i maj 1967. Inte helt jämförbara belopp

Alternativ	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	Summa 1968/71 (3-års- beslut)	Summa 1968/75 (7-årspla- nering)	Årsge- nomsnitt 1968/75
A 2	4 720	4 810	4 850	4 850	4 720	4 720	4 720	4 720	14 510	33 390	4 770
A 1	4 720	4 810	4 850	4 850	4 851	4 853	4 853	4 853	14 510	33 920	4 846
B	4 720	4 871	4 973	5 076	5 080	5 080	5 080	5 080	14 920	35 240	5 034
C	4 720	5 401	5 595	5 749	5 671	5 813	5 959	6 108	16 745	40 296	5 757
Anskaffningsnivån enl. 1963 års försvarsbeslut	5 221	5 467	5 642	5 780	5 791	5 936	6 085	6 237	16 889	40 938	5 848

- Anm. I. Alt. A 1, A 2 och B förutsätter ett treårigt, medan alt. C förutsätter ett fyraårigt försvarsbeslut.
- II. Den under budgetåret 1966/67 förutsatta reservationsmedelsökningen har i samtliga alternativ förutsatts bli återhämtad på sätt som angetts i prop. 1966: 125 (jfr avsnitt 2.4). Denna återhämtning är inräknad i samtliga i tabellen angivna alternativ.
- III. Rambeloppen har i denna tabell justerats upp från prisläge maj 1966 till prisläge maj 1967 (+ 2,8 %) med den korrigeringen att ökade värnpliktsförmåner (40 milj. kr.) och höjd ersättning till försvarets fastighetsfond (7 milj. kr.) som lades inom ramen 1967/68 inte ingått i resp. ramar vid uppräknigen med index.
- IV. I tabellen har beloppen för alt. C och anskaffningsnivån justerats upp med hänsyn till höjningen av värnpliktsförmånerna, nämligen med 50 milj. kr. budgetåret 1967/68 (endast anskaffningsnivån) och med 75 milj. kr. o. m. budgetåret 1968/69.
- V. I tabellen har den sänkning av ramen i alt. C som skett budgetåret 1967/68 (från 4 900 till 4 600) förutsatts bli återtagen med 100 milj. kr./budgetår under perioden 1968/71. Detta motsvarar 102,8 milj. kr. för år i prisläget maj 1967. Bortser man från nyssnämnda återtagning blir för alt. C envar av summorna för perioderna 1968/71 och 1968/75 308 milj. kr. mindre än tabellen anger. Årsgenomsnittet blir härvid för 1968/75 5 437 milj. kr.

I fråga om alternativen A och B skulle härvid beaktas vad 1967 års riksdag kunde komma att besluta i detta avseende. Alternativet C förutsatte kompensation enligt tidigare gällande — och för försvaret förmånligare — grunder för inträdande pris- och löneförändringar, dvs. samma grunder som också har gällt för anskaffningsnivån.

Vid omräkningen till prisläget maj 1967 har för jämförbarhetens skull gjorts korrigeringar så att

dels till anskaffningsnivån enligt 1963 års försvarsbeslut liksom fr. o. m. budgetåret 1968/69 också till alternativet C har gjorts ett tillägg enligt a) ovan,

dels i alternativet C 300 milj. kr., som ursprungligen hade tagits upp för budgetåret 1967/68 men som sedermera inte blev anvisade, har fördelats med 100 milj. kr. på vart och ett av de följande tre budgetåren.

Det bör beaktas att de tidigare under b), c) och d) nämnda olikheterna mellan ramarna alltjämt kvarstår.

Som förutsättningar för överbefälhavarens utredningsarbete skulle i övrigt gälla bl. a. följande.

1. Krigsmaktens allmänna uppgifter skulle fortfarande vara de som angavs i 1964 års målsättning för krigsmakten. I alternativen A och B be-tecknades härvid målsättningen såsom uteslutande en allmänpolitisk deklara-tion medan i alternativet C framhölls att målsättningen borde ses även som det politiska underlaget för de krav som ställdes på försvaret.

2. I samtliga alternativ angavs att hela landet skulle eller skulle kunna försvaras.

3. Enligt alternativen A och B skulle krigsmaktens planering i första hand inriktas på krig fört utan kärnvapen, men planeringen skulle dock ske så att en begränsad insats av kärnvapen inte allvarligt minskade möj-ligheterna till fortsatt försvar. I alternativet C sades att man inte fick bortse från riskerna för begränsade kärnvapeninsatser, än mindre från hot här-om och att hänsyn härtill borde tas vid utredningen.

4. I samtliga alternativ skulle den allmänna värnpliktens princip be-hållas medan antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga borde bringas ned. Önskvärdheten av att minska utbildningsorganisationen framhölls.

5. För den i samtliga alternativ nödvändiga omstruktureringen av krigs-organisationen gavs i alternativen A och B anvisningar på en rad punkter medan alternativet C i huvudsak gav endast generella anvisningar härför.

I alternativen A och B angavs härvid bl. a. följande.

I valet mellan ett litet antal krigsförband med hög materiell kvalitet och ett större antal med lägre materiell kvalitet skulle enligt alternativet A beaktas att antalet förband blev tillräckligt stort. Alternativet B förutsatte att krigsorganisationen reducerades.

Behovet av ett slagkraftigt vapensystem med stor räckvidd och förmåga till snabb kraftsamling skulle alltjämt tillgodoses med attackflyg. Det an-gavs att anskaffning av flygplan 37 i attackversion skulle äga rum.

Avvägningen mellan å ena sidan egentliga stridskrafter och å andra sidan

lednings- och basorganisationen skulle omprövas mot bakgrund av vad som angavs under punkten 3 om inriktningen på krig fört utan kärnvapen.

Eventuella ändringar i behovet av strategisk rörlighet borde belysas.

Möjligheterna att minska kostnaderna genom att utrangera eller ta ur drift äldre, särskilt underhållskrävande materiel borde belysas.

I alternativet C angavs rörande omstruktureringen att utredningsarbetet utan andra bindningar än som hade angetts tidigare i fråga om kärnvapenkrigsföring och allmän värnplikt skulle bedrivas med sikte uteslutande på att ge försvarskrafterna sådan utrustning och sammansättning att största försvareffekt utvinns ur de resurser som ställdes till förfogande. Dock skulle vid utredningen beaktas och tas tillvara de tendenser i fråga om teknisk utveckling av vapen och vapenbärare som gynnar försvararen. Vidare angavs vissa punkter där besparingsmöjligheterna skulle undersökas, varvid bl. a. pekades på stabs- och förvaltningstjänsten. Som vägar att nå besparingar anvisades bl. a. bättre ekonomisk redovisning och kontroll, differentiering av anläggningars kärnvapenskydd, bättre inskrivningssystem samt prioritering av den organisationsbestämmande materielen.

6. I alternativen A och B räknades med begränsningar av fredsorganisationen. I alternativet C gjordes inte något direkt uttalande i frågan men det angavs att den tidigare nämnda begränsningen av värnpliktsutbildningen hade till syfte att rationalisera fredsorganisationen.

7. I alternativet A angavs att den långsiktiga beredskapen skulle vara sådan att de väsentligaste delarna av krigsmakten är krigsanvändbara omedelbart efter mobilisering. Det anfördes härom vidare att läget i Europa numera var förhållandevis mera avspänt än tidigare under efterkrigsperioden och att det därför borde prövas i vilken utsträckning anskaffning av viss materiel och andra åtgärder kunde anstå så länge detta läge bestod. I alternativet B angavs att långsichtsberedskapens principiella uppbyggnad skulle vara oförändrad. Också alternativet C torde ha denna innebörd.

8. Enligt alternativet A skulle de organisatoriska förutsättningarna för nuvarande nivå på insatsberedskapen behållas men särskilda medel för sådan beredskap inte avses. Enligt alternativet B skulle incidentberedskapen behållas på nuvarande nivå. Kufförsvarsberedskapen skulle i båda alternativen fortlöpande anpassas till läget, varvid vid behov särskilda medel förutsattes bli ställda till förfogande. I alternativet C torde ha räknats med oförändrad insatsberedskap.

9. I samtliga alternativ torde ha räknats med en i huvudsak oförändrad mobiliseringsberedskap.

10. I alternativen A och B begärdes att luftförsvarets uppgifter särskilt skulle klarläggas.

11. Slutligen begärdes i alternativet A en översiktlig värdering av en krigsmakt utformad med vikt lagd på att ge arméstridskrafterna, och av dessa särskilt lokalförsvarsförbanden, stor omfattning och att begränsa

omfattningen av de stridskrafter som är utrustade med tekniskt avancerad materiel.

Överbefälhavaren lämnade den 27 september 1967 de av försvarsutredningen begärda ytterligare utredningarna m. m. — *ÖB-svaret 67*. *ÖB-svaret* har behandlats i militärledningen. Därvid har försvarsgrenscheferna samt chefen för försvarets forskningsanstalt gjort särskilda uttalanden.

Överbefälhavaren anför i dessa utredningar inledningsvis att underlaget för *ÖB 65* ånyo granskats och att denna granskning har visat att underlaget i de flesta hänseenden är giltigt även nu.

Överbefälhavaren framhåller att av bl. a. arbetstekniska skäl ett flerårigt försvarsbeslut är ytterst angeläget. Han anser att tillräckligt underlag för ett flerårigt beslut om medelstildelning och utveckling inom krigsmakten nu finns.

Försvarskostnaderna under 1960-talet har enligt överbefälhavaren inte inneburit en större belastning på samhällsekonomin än vad som förutsågs när besluten åren 1958, 1961 och 1963 fattades. De har tagit i anspråk en successivt sjunkande andel både av de egentliga statsutgifterna och av bruttonationalprodukten. De alternativ som nu har studerats innebär samtliga en lägre ekonomisk ram än tidigare försvarsbeslut. I alternativen A och B blir denna sänkning avsevärd.

Överbefälhavaren anför att statsmakterna i olika sammanhang har framhållit långsichtsplaneringens betydelse för att nå bästa möjliga effekt av kostnaderna. För att även i framtiden på ett ekonomiskt lämpligt sätt kunna utnyttja tilldelade resurser krävs — oavsett vilken ekonomisk ram som fastställs — att planeringen får utvecklas konsekvent och målmedvetet enligt hittillsvarande principer. För att i framtiden göra detta möjligt bör enligt överbefälhavaren

ett försvarsbeslut omfatta minst fyra år,

den ekonomiska planeringen inriktas på att behålla försvarseffekten i förhållande till vår omgivning genom utvecklingsprocent eller årliga ramlyft,

full kompensation för inträffade pris- och lönestegringar erhållas samt uppkomna reservationer få utnyttjas.

Om utvecklingsprocenten anför överbefälhavaren att 1958 års och 1963 års försvarsbeslut bl. a. innebar att de ekonomiska ramarna varje år skulle öka med 2,5 % för att krigsförbandens tekniska kvalitet i förhållande till utvecklingen utomlands skulle kunna hållas på godtagbar nivå. Utvecklingstakten för militär materiel är utomlands mycket hög. Vi har de tekniska resurserna att inom för oss betydelsefulla områden anpassa oss till denna utveckling. Överbefälhavaren anser att systemet med ett årligt tillskott fortfarande är erforderligt. Erfarenheten har visat att 3,5 % årlig ökning gör det möjligt att i stort följa med den tekniska utvecklingen.

Om man skulle tillämpa en konstant anslagsram enligt planeringsnivån i alternativen A och B i fast prisläge och med kompensation endast för pris- och löneökningar, skulle detta ofrånkomligt innebära en successiv sänkning av den relativa försvarsförmågan och därmed den fredsbevarande effekten.

Om kompensationen för pris- och lönestegringar anför överbefälhavaren att varje ramkonstruktion måste innehålla full sådan kompensation. Beslutar man att reducera försvarsindex enligt riktlinjerna för budgetåret 1967/68 även framdeles, innebär detta en minskning av krigsmaktens resurser med ca 20 milj. kr. för år, dvs. drygt 500 milj. kr. under sjuårsperioden.

Överbefälhavaren framhåller att *a n p a s s n i n g e n* till de lägsta kostnadsramarna är svår att genomföra. Redan fattade beslut medför t. ex. att medelsbehoven inom vissa verksamhetsområden blir större än vad som skulle behövas på sikt för den organisation som man nu vill behålla. Radikala minskningar kan t. ex. inte genomföras beträffande avlöningsanslagen i den takt man skulle önska. Handlingsfriheten när det gäller snabba förändringar i freds- och krigsorganisationen är därför mycket begränsad.

Det är vidare ekonomiskt ofördelaktigt att inte fullfölja redan gjorda beställningar. Vidare bör man utföra sådana fortifikatoriska anläggningar som behövs för materiel som redan har levererats eller beställts, t. ex. kustartilleribatterier och vissa radaranläggningar. De kasernrenoveringar som krävs för de värnpliktigas trivsel och hygien måste dessutom fortsätta.

Anpassningen till en lägre medelsnivå och därmed också till en minskad krigsorganisation kan ske snabbt eller långsamt. Sker den snabbt, vinner man den fördelen att den krigsorganisation som man på sikt kan vidmakthålla blir större än eljest. Nackdelen är främst att krigsorganisationen försvagas snabbare än som annars i och för sig är nödvändigt. Dessutom kommer då organisation och materiel att utnyttjas orationellt varjämte investeringar som man har gjort tidigare inte kan utnyttjas effektivt. En långsam anpassning däremot innebär att man kan behålla organisation och materiel under de närmaste åren. Nackdelen blir att man förbrukar medel för drift, underhåll och administration så att man på sikt tvingas till större minskningar i krigsorganisationen än vid en snabb neddragning. Överbefälhavaren anser mot bakgrund av den säkerhetspolitiska bedömningen att i de fall kostnaderna för en bibehållen krigsorganisation är små jämfört med den vunna effekten så bör eftersträvas att bibehålla organisationen så länge materielens modernitet tillåter detta. Därför är enligt överbefälhavaren en snabb minskning av organisationen vid armén och marinen inte lämplig. Inom flygvapnet har beslutade framtida materielanskaffningar och kostnaderna för drift av anskaffad materiel redan tvingat till en minskning av krigsorganisationen.

Överbefälhavaren framhåller att man kan skapa anpassbarhet till höjningar av de ekonomiska ramarna bl. a. genom att bredden inom fredsorganisationen vidmakthålls och genom att antingen materiel eller personal i krigsorganisationen vakantsätts.

Det är relativt enkelt att anpassa sig uppåt de närmaste åren efter en minskning. Ju längre tiden går, desto svårare blir detta. Materielanskaffningen bör därför i en nedskuren organisation planeras så att antalet enheter lätt kan ökas. Om organisationen snabbt skall kunna byggas ut, behövs vidare en viss överkapacitet hos personalkadrarna.

Man kan skapa anpassbarhet nedåt genom att materiellt eller personellt urholka förbanden, dvs. sänka kapaciteten hos förbanden genom att vakantsätta materiel eller personal eller genom att öka materiel- eller personalreserverna. Man kan också i viss mån anpassa sig genom att förskjuta beslutstidpunkter för materielanskaffning, genom att beställa materielen i små serier som sedan successivt ökas och genom att hyra i stället för att bygga lokaler. Överbefälhavaren framhåller att alla sådana åtgärder på sikt blir oekonomiska och orationella.

Ökade anslag kan tillgodogöras i allt väsentligt genom materielköp och förlängd och förbättrad utbildning. Sådana åtgärder tar emellertid i regel lång tid. Effekttillskotten fås oftast först efter 1 1/2—2 år.

I planeringens natur ligger att den skall göra det möjligt att anpassa organisationen till successivt förändrade betingelser. En konsekvent, långsiktig försvarspolitik är enligt överbefälhavaren den bästa förutsättningen för att man med ekonomiskt rimlig anpassbarhet skall nå bästa effekt ur anslagsmedlen. Beslut om större anslagsförändringar bör fattas i god tid innan de skall träda i kraft.

Jämfört med hittillsvarande långsichtsplaner innebär enligt överbefälhavaren alternativet A en så stark begränsning av den ekonomiska ramen, att mycket betydande förändringar av krigsmaktens utformning och användning måste övervägas. Härvid har eftersträvat att vidmakthålla nuvarande krigsorganisation så långt det är ekonomiskt försvarligt samt att begränsa kostnaderna för staber, förvaltningar och gemensamma funktioner. I fråga om de egentliga stridskrafterna har överbefälhavaren granskat tre principiellt olika försvarssammansättningar som på lång sikt (7 å 14 år) skulle kunna uppnås inom given ram. De har värderats mot bakgrund av olika krigsnivåer och aggressionsfall. Syftet har varit att finna den avvägning som ger den största samlade försvareffekten för krigsmakten.

De tre försvarssammansättningarna — som ekonomiskt för en försvarsgren kan skilja sig med upp till 20 % — innebär olika kombinationer av försvarsfunktioner varvid

i kombination 1 tyngdpunkten lagts på flyg- och marinstridskrafterna

i kombination 2 tyngdpunkten lagts på arméstridskrafterna och i kombination 3 eftersträvats en krigsorganisation, som i stort behåller nuvarande avvägning mellan försvarsfunktionerna.

Överbefälhavaren framhåller att dessa kombinationer är att betrakta som alternativa riktpunkter för krigsmaktens utveckling under 1970-talet.

För kännedom om överbefälhavarens synpunkter på de viktigaste för- och nackdelarna med de olika kombinationerna torde få hänvisas till betänkandet (s. 56—58).

Överbefälhavarens lösning i alternativet A grundar sig på tidigare nämnd kombination 3.

Krigsmaktens organisation och utformning blir något olika i de två kostnadsramar — A 1 och A 2 — som ingår i alternativet A.

K o s t n a d s r a m e n A 2, som är den lägre av de två kostnadsramarna i alternativet A, innebär för krigsmaktens organisation och utformning följande.

Drygt 2 000 vapenföra värnpliktiga för år kan inte ges grundutbildning.

Av *arméstridskrafterna* måste ett stort antal brigader successivt ersättas med förband som har lägre kvalitet. Efter hand minskar antalet brigader med 70 % i förhållande till nuläget. Inom relativt kort tid utgår pansarbrigaderna ur krigsorganisationen. Ungefär hälften av dessa ersätts av brigader med reducerad stridsvagnsstyrka.

De för strid i norrlandsterräng särskilt organiserade brigaderna m. m. utgår på sikt helt. Kvalificerat arméluftvärn för skydd av stridskrafter och viktiga anläggningar inom totalförsvaret utgår successivt.

För *marinstridskrafterna* innebär alternativet att ytattäckförbanden successivt minskar med över 50 %. Samtidigt sker övergång till lättare förband, varför effektminskningen blir avsevärt större. Även antalet ubåtar minskar starkt. Mineringsförbandens antal ökar något, men den totala mineringskapaciteten nedgår avsevärt genom att ytattäckförbanden reduceras. Fast kustartilleri kommer inte att kunna bibehållas inom vissa områden. En betydande kvalitetssänkning uppstår inom många andra områden. Pågående utbyggnad av lätta kustartilleribatterier och uppsättning av rörliga spärrförband fullföljs.

Inom *flygstridskrafterna* kommer i förhållande till nuläget jaktdivisionerna (efter en under år 1967 genomförd vakantsättning, som innebär en minskning med omkring 15 %) att minska med över 35 %, attackdivisionerna med 20 % och spaningsdivisionerna med 40 %. Skolflygplanet Sk 60 anskaffas och utrustas enligt tidigare planer för att utnyttjas för enklare attackuppgifter. Utbyggnaden inom stridslednings- och luftbevakningssystemet fortsätter men i starkt begränsad omfattning.

Överbefälhavaren anser att för krigsorganisationen i k o s t n a d s r a m e n A 1 bl. a. följande förbättringar i förhållande till kostnadsramen A 2 kan uppnås.

Kategoriklyvning erfordras inte.

Vid *arméstridskrafterna* är det möjligt att även på lång sikt behålla ett begränsat antal pansarbrigader och hälften av norrlandsbrigaderna. Modern eldledningsmateriel för omkring 10 % av luftvärnsbataljonerna kan anskaffas.

Inom *marinstridskrafterna* kan ytattack- och minröjningsförbanden ökas något. Vissa kvalitetsförbättringar kan genomföras vid det fasta kustartilleriet.

Inom *flygstridskrafterna* kan antalet jaktförband ökas något och vissa kvalitetsförbättringar kan genomföras bl. a. beträffande stridsledningen.

För att ge en bakgrund för bedömningen av *våra försvarsmöjligheter* i alternativet A redovisar överbefälhavaren dessa möjligheter i nuläget på följande sätt.

Försvaret mot invasion genomförs med stridskrafter ur alla försvarsgrenar. Förmågan att möta invasion, t. ex. avvärja eller fördröja denna, är beroende av antalet och styrkan hos samtliga försvarsgrenars stridskrafter. Med krigsmaktens nuvarande omfattning och utformning har det bedömts möjligt att vid storanfall avvärja en stort upplagd invasion över havet eller landgränsen. Om invasionen samtidigt utförs i två olika huvudriktningar, bedöms krigsmakten kunna avvärja anfall i den ena och genomföra segt, fördröjande försvar i den andra. Nu befintliga resurser medger även att anfall med mindre styrkor kan mötas i övriga delar av landet. Landet i dess helhet kan bevakas. Luftförsvaret kan verka inom alla viktiga delar av vårt luftrum. Vår förmåga i sistnämnda hänseende har begränsats genom att antalet jaktdivisioner gått ned under år 1967. Om en angripare riktar ett stort upplagt anfall mot ett område, som från början inte har ansetts vara primärt hotat, är i dag tillgången på stridskrafter sådan att det bedöms möjligt att inledningsvis möta anfallet under så lång tid att stridskrafter från inte hotade landsdelar hinner tillföras och komma till verkan.

Överbefälhavaren karakteriserar våra försvarsmöjligheter i alternativet A vid mitten av 1970-talet och gör dessutom utblickar på längre sikt, då konsekvenserna av den nya inriktningen i full utsträckning hunnit göra sig gällande. Han framhåller härvid bl. a. följande förhållanden.

Marin- och flygstridskrafternas motverkan vid storanfall blir mycket svagare än nu. Angriparen får stor frihet att välja anfallsområden.

Bristen på kvalificerade stridskrafter av alla slag är så stor att vi tvingas välja mellan ett försvar som är svagt i alla delar av landet eller ett försvar som kraftsamlas huvudsakligen till en landsdel. Det blir minst ogynnsamt att välja det sistnämnda alternativet. Stora risker tas emellertid härmed.

Tilldelas en del av landet det antal stridskrafter, som bedöms bli nödvändigt för att avvärja storanfall, är den totala bristen på stridskrafter sådan att det fördröjande försvaret i en annan del blir svagt. Riktas ett stort upplagt anfall även mot ett område där försvaret är svagt, kan vi tidigt komma att tvingas uppge betydande landområden. De viktigaste områdena och platserna i landet kan emellertid tilldelas ett lokalt försvar med i huvudsak nuvarande omfattning.

Det blir nödvändigt att betydligt hårdare än nu prioritera de områden där insats kan ske av sjöstridskrafter och kustartilleri. Betydelsefulla områden måste lämnas utan sådant skydd.

Jaktflyget måste kraftsamlas till vissa begränsade delar av landet. Spänningsflygets möjligheter att klarlägga en angriparens verksamhet minskar väsentligt.

Våra möjligheter att möta kuppanfall såväl i inledningsskedet som senare blir sämre än nu.

Under neutralitetstillstånd kommer våra möjligheter att övervaka sjö- och luftterritoriet att minska liksom möjligheterna att eskortera handelsfartyg.

Överbefälhavaren har även belyst en sammansättning av krigsmakten enligt de särskilda synpunkterna i alternativet A.

I en sådan lösning kommer i förhållande till nuläget *arméstridskrafternas* brigader att minska med omkring 40 %. De utgående brigaderna ersätts med förband som har lägre kvalitet. Ett reducerat antal pansarbrigader kan behållas. Kvarstående infanteribrigaders kvalitet kan förbättras något. De särskilda norrlandsförbanden kan behållas. Pansarvärnsbeväpningen utökas och förbättras. Eldledningsutrustningen förnyas vid drygt hälften av luftvärnsbataljonerna.

Marinstridskrafterna blir kvalitativt och kvantitativt mycket svagare än nu. Ytattackförbanden minskar på sikt med 50—60 %, ubåtsförbanden med omkring 50 %. Ubåtsjaktkapaciteten går ned påtagligt. Den totala mineringskapaciteten minskar. Fast kustartilleri kommer inte att kunna behållas i flera viktiga områden och en betydande kvalitetssänkning sker inom en stor del av övriga områden.

Inom *flygstridskrafterna* har antalet divisioner under år 1967 minskat med 15 %. Antalet kommer därutöver att relativt snabbt minska med 40 %. Liksom i övriga alternativ tillkommer lätta attackförband med skolflygplan Sk 60 för enklare attackuppgifter. Pågående utbyggnad av stridslednings- och luftbevakningssystemet begränsas och senareläggs.

Tillämpas denna lösning för krigsmaktens sammansättning i kostnadsram A 1 kan för samtliga försvarsgrenars stridskrafter vissa begränsade kvantitativa och kvalitativa förbättringar erhållas jämfört med ram A 2.

Överbefälhavarens karakteristik av *våra försvarsmöjligheter* vid mitten av 1970-talet och i vissa fall också i början av 1980-talet i denna lösning (båda kostnadsramarna) i jämförelse med nuläget kan sammanfattas på följande sätt.

Marin- och flygstridskrafternas motverkan vid storanfall över havet blir så svag, att angriparen tidigt kan komma att tvinga oss att föra försvaret endast fördröjande.

Tillgången på kvalificerade arméförband medger vid storanfall en tilldelning till två olika invasionsområden i ungefär den omfattning som nu

bedöms vara ett förstahandsbehov för avvärjande försvar i det ena och ett fördröjande försvar i det andra området. Bristen på stridskrafter av alla slag kommer emellertid att medföra, att försvarseffekten särskilt utanför och inom kustområdet blir avsevärt svagare än nu. Även i det område som väljs för ett avvärjande försvar torde en övergång till fördröjning tidigt bli nödvändig. Vi tvingas att ge upp territorium. De viktigaste områdena och platserna i landet kan få lokalt försvar med i huvudsak nuvarande omfattning.

Det blir nödvändigt att mycket hårt prioritera de områden där insats kan ske av sjöstridskrafter och kustartilleri. Många betydelsefulla områden måste lämnas utan skydd av sådana stridskrafter. Jaktflyget måste koncentreras till endast några få områden. Luftförsvaret inom övriga områden blir svagt.

Möjligheterna att möta kuppanfall såväl i inledningsskedet som senare blir mycket sämre än nu.

Under neutralitetstillstånd kommer våra möjligheter att övervaka sjö- och luftterritoriet att starkt minska liksom möjligheterna att eskortera handelsfartyg.

Vid utformningen av alternativet B har överbefälhavarens utgångspunkt varit den föreslagna utformningen inom kostnadsramen A 1. En väsentlig svaghet i alternativet A 1 ligger i den begränsade tillgången på kvalificerade arméstridskrafter. De resurser som kan tillkomma i alternativet B har därför främst utnyttjats för att minska nämnda svaghet. De medel som därefter återstår har använts för punktvisa förstärkningar. Möjligheterna att ingripa mot överskeppningsföretag ökas något genom att antalet fartyg ökas och genom att fast kustartilleri kan bibehållas i områden utöver vad som är möjligt i alternativet A. Flygspaningsorganisationen blir något bättre än i detta alternativ. Medel har vidare kunnat avdelas för en kvalitetshöjning inom luftförsvaret.

Inom *arméstridskrafterna* kan de särskilda norrlandsförbanden bibehållas. Antalet pansarbrigader minskar med omkring 40 % och antalet infanteribrigader med omkring 50 %. Huvuddelen av de brigader som utgår omvandlas till förband med lägre kvalitet. Pansarvärnsbeväpningen utökas och förbättras enligt tidigare planer. Luftvärnsförbanden kan komma att delvis ges modern utrustning.

För *marinstridskrafterna* del minskar antalet ytattackförband på längre sikt med drygt 40 %. Även ubåtsförbanden minskar men i något långsammare takt än i alternativet A. Mineringsförbandens antal ökas, men den totala mineringskapaciteten går ned genom reduceringen av ytattackförbanden.

Fast kustartilleri kan inte behållas inom vissa områden. En kvalitets-sänkning blir dessutom delvis nödvändig. Uppsättningen av rörliga spärrförband fullföljs.

För flygstridskrafternas del kommer antalet jaktdivisioner att bli drygt 20 % mindre än nu (omkring 40 % mindre än läget före den 1 juli 1967). Antalet attackdivisioner minskar med omkring 20 %. Transportflyget kan till viss del förnyas. Utbyggnaden inom stridslednings- och luftbevaknings-systemet fortsätter i begränsad omfattning.

Överbefälhavarens karakteristik av *våra försvarsmöjligheter* vid mitten av 1970-talet och i vissa fall i början av 1980-talet i alternativet B i jämförelse med alternativet A kan sammanfattas på följande sätt.

Om huvuddelen av stridskrafterna kraftsamlas starkt, kan vid storanfall sådana samtidigt tilldelas två skilda invasionsområden. Inom ett av dessa kan försvaret tas upp med avvärijande syfte och med något större uthållighet än i alternativet A. I det andra området bedöms försvaret kunna föras fördröjande, dock med mindre uthållighet än med hittillsvarande krigsorganisation.

Bristen på kvalificerade stridskrafter för skydd av andra landsdelar är stor även i detta alternativ. Betydelsefulla områden måste även i alternativet B lämnas utan skydd av sjöstridskrafter och kustartilleri.

Jaktflyget har samma omfattning som i alternativet A. En delvis förbättrad stridsledning ökar dock något dess möjligheter att verka. Jämfört med alternativet A förbättras luftförsvaret även genom att det kvalificerade luftvärnet kan komma att förstärkas.

Möjligheterna till motverkan vid kuppanfall är något bättre än i alternativet A under såväl kuppanfallets inledning som dess senare skeden.

Under neutralitetstillstånd kommer våra möjligheter att övervaka sjö- och luftterritoriet att vara i huvudsak desamma som i alternativet A. Antalet fartyg ger även i detta alternativ små möjligheter att eskortera handelsfartyg.

De ökade resurser som kan disponeras i alternativet C jämfört med alternativet B gör det möjligt att minska de mest påtagliga svagheterna i alternativet B. Tillkommande resurser kan sålunda i betydande utsträckning täcka bristen på kvalificerade stridskrafter för skyddet av sådana landsdelar, till vilka försvaret inte har kraftsamlat. Det avvärijande och det fördröjande försvaret kan ges en något ökad uthållighet. Motverkan i luften och på havet blir starkare.

Inom *arméstridskrafterna* kan antalet brigader i stort bibehållas. Antalet pansarbrigader minskar som i alternativet B med omkring 40 %, men kvarvarande enheter ges planerade kvalitetsförbättringar. Antalet norrlandsbrigader kan på sikt ökas något. Infanteribrigaderna ges successivt bättre kvalitet. Huvuddelen av luftvärnsbataljonerna förses med modern eldledningsutrustning och antalet luftvärnsrobotförband ökar efter hand. Arméflyget utökas.

Inom *marinstridskrafterna* minskar antalet ytattackförband under den senare delen av perioden. Senare blir antalet ungefär lika stort som nu. An-

talet ubåtar minskar något. Mineringsförbandens antal ökar. Den totala mineringskapaciteten minskar trots detta genom att tyngre attack- och fre-gattförband utgår.

Vid kustartilleriet kan nuvarande antal fasta spärrbataljoner behållas. Antalet fasta batterier minskar successivt. Pågående uppsättning av rörliga spärrförband fullföljs. Antalet rörliga kustartilleribataljoner ökar något. En förbättrad kustrobot kan anskaffas.

Inom *flygstridskrafterna* kan jaktflyget behållas på samma nivå som efter 1967 års vakantsättningar. Antalet attackdivisioner minskar något. Spaningsdivisionernas antal ändras inte. Ett antal tunga transportflygplan anskaffas och de lätta ersätts delvis. Stridslednings- och luftbevaknings-systemets kapacitet ökar.

Överbefälhavarens karakteristik av *våra försvarsmöjligheter* vid mitten av 1970-talet och i vissa fall i början av 1980-talet i alternativet C sammanfattas på följande sätt.

I förhållande till alternativet B ökar våra försvarsmöjligheter i hög grad. Vår förmåga att genomföra avvärjande och fördröjande försvar förbättras. Den ökade tillgången på kvalificerade arméstridskrafter, de ökade möjligheterna att avdela sjöstridskrafter för flera havsområden, ett bättre kustartilleriförsvar och bättre tillgång på attack-, jakt- och spaningsflyg ökar våra möjligheter att möta anfall även mot områden som inte har ansetts vara primärt hotade.

Möjligheterna till motverkan vid kuppanfall blir påtagligt större än i alternativet B.

Under neutralitetstillstånd blir våra möjligheter att övervaka sjö- och luftterritoriet och att avvisa kränkningar i stort sett lika med vad som skulle bli en följd av hittillsvarande planering.

I enlighet med direktiven har överbefälhavaren undersökt möjligheterna att minska antalet tjänstgöringsdagar för *v ä r n p l i k t i g a* genom ökad differentiering i utbildningen eller genom allmänt förkortad utbildningstid.

Årskullarna har de senaste åren varit större än medeltalet över en längre period. För att åstadkomma en jämn belastning på utbildningsorganisationen har därför grundutbildningen skjutits upp ett å två år för en del av de värnpliktiga. Detta har under en tid medfört högre medelålder under utbildningen och dessutom sociala olägenheter. Om grundutbildningen skall kunna ske vid de genomsnittsåldrar som nu gäller kan, utan ändring av gällande uttagningsprinciper, utbildningskontingenten minskas till 49 000 man. Understiger den detta antal måste enligt överbefälhavarens mening kategoriklyvning tillgripas.

Överbefälhavaren framhåller att det system för värnpliktsutbildningen som riksdagen beslöt år 1966 ger erforderlig utbildning för olika befattnings-

havare och förband. Kompletterande undersökningar, främst inom armén och marinen, har visat att det inte är lämpligt att underskrida de utbildningstider som fastställdes genom nämnda beslut.

Överbefälhavaren har förutom det material som låg till grund för nämnda riksdagsbeslut granskat även andra vägar att minska antalet tjänstgöringsdagar. I samtliga alternativ har minskningar bedömts vara nödvändiga. Genom att föra över värnpliktiga till kategorier med kortare utbildningstid har t. ex. totala antalet tjänstgöringsdagar inom armén minskats med omkring 65 000 och genom att minska repetitionsutbildningen för vissa specialförband har vidare en nedgång med omkring 125 000 dagar varit möjlig. Direktutbildning för vissa lokalförsvarfsförband har undersökts. Besparingarna härvid blir emellertid enligt överbefälhavaren små i jämförelse med nackdelarna, vilka bl. a. är sänkt mobiliseringssäkerhet och mobiliseringsberedskap samt olämplig åldersfördelning inom krigsorganisationen.

Överbefälhavaren framhåller att **l u f t f ö r s v a r e t** och dess olika delar ingående har studerats under en lång följd av år. Detta arbete har under år 1967 fortsatt och intensifierats. Luftförsvarets uppgifter, avvägningen mellan kvalitet och kvantitet i fråga om ny flygplantyp samt avvägningen mellan jaktflyg, luftvärnsrobotor och luftvärn har därvid behandlats. Det har inte varit möjligt att slutföra arbetet i dess helhet. Överbefälhavaren anser att grundsynen i ÖB 65 i allt väsentligt fortfarande bör gälla. Vissa modifieringar föreslås i de lägsta alternativen av luftförsvarets uppgifter och utformning i stort. En sänkt ambitionsgrad blir av ekonomiska skäl nödvändig.

Överbefälhavaren har således inte nu kunnat ta någon slutlig ställning i avvägningsfrågorna inom luftförsvaret. Utredningsresultaten har emellertid i viss mån påverkat dellösningarna i de skilda kostnadsnivåerna.

Graden av **i n s a t s b e r e d s k a p** måste enligt överbefälhavaren grundas på överväganden rörande bl. a. det internationella läget, våra möjligheter att få förvarning samt de möjligheter och resurser en angripare har för insats mot oss. I första hand bör förändringar i vår närhet kunna mötas med variationer i beredskapen inom ramen för tillgängliga resurser. Räcker inte detta, måste med värnpliktslagens stöd ytterligare resurser tillföras. Inom fredsorganisationen finns därför nu och måste även i fortsättningen finnas möjligheter att snabbt höja insatsberedskapen.

Hittills har det ansetts viktigare att tillgodose den långsiktiga beredskapen än insatsberedskapen. I de låga kostnadsramar som nu är aktuella är det enligt överbefälhavaren än mer angeläget att statsmakterna tillämpar denna princip.

Enligt försvarsutredningens direktiv bör krigsmakten främst utformas med tanke på ett krig fört utan **k ä r n v a p e n** dock utan att en begrän-

sad insats av kärnvapen får allvarligt minska möjligheterna till fortsatt försvar. Enligt överbefälhavaren kommer detta att beaktas vid bl. a. utformningen av materiel, taktik och utbildning liksom också befästningsanläggningar.

Handlingsfriheten i fråga om svenska kärnladdningar har belysts i ÖB 65. I överbefälhavarens eget förslag inräknades därvid vissa medel för att skaffa nödvändiga kunskaper m. m. för att nedbringa tiden mellan ett eventuellt framtida beslut och leverans av den första laddningen. I lägre ramar räknades inte in några medel för dessa ändamål. Inte heller i de nu redovisade utredningsalternativen har några medel satts av härför.

Inom de olika alternativen har enligt överbefälhavaren strävan varit att ge största möjliga ekonomiska utrymme för de egentliga stridskrafterna. Särskilda undersökningar har därför genomförts för att klarlägga konsekvenserna av minskade kostnader för vissa gemensamma ändamål, t. ex. gemensamma staber och ledningsresurser, förvaltningsorganisationer och totalförsvarets gemensamma ledningsplatser. Strävan har varit att åstadkomma minst 10 % besparingar i lägsta kostnadsnivån. En stor del av dessa kostnadsminskningar måste tas inom avlöningsanslagen. Detta medför enligt överbefälhavaren att det i alternativet A blir nödvändigt att inom två år föra över omkring 600 personer till verksamhet utanför krigsmakten. Detta kan ske i långsammare takt i alternativet B. Byggnadsverksamheten för gemensamma ändamål går dessutom ned starkt.

Överbefälhavaren anmäler att det inte har varit möjligt att vid utredningsarbetet i detalj undersöka alla konsekvenser för fredsoorganisationen. Den påverkas av många andra än rent militära faktorer, bl. a. lokaliserings-, mark- och sysselsättningsfrågor. Särskild hänsyn måste tas till personalen. Ingående utredningar erfordras innan detaljbeslut kan fattas.

Konsekvenserna inom de olika kostnadsnivåerna torde i stort bli följande.

Inom *alternativet A* aktualiseras i ram A 2 en minskning av arméns fredsorganisation med två eller tre utbildningsanstalter. I ram A 1 måste samtliga utbildningsanstalter bibehållas.

Vid marinen torde fredsorganisatoriska förändringar inte bli aktuella under de närmaste åren. På något längre sikt aktualiseras dock förbandsindragningar.

För flygvapnets del torde en indragning av tre eller fyra flottiljer bli nödvändig i alternativ A 2 och två eller tre i alternativet A 1.

Militärmusiken avvecklas helt.

I *alternativet B* torde de fredsorganisatoriska förändringarna bli desamma som i alternativ A 1. Militärmusiken behålls dock delvis.

Även i *alternativet C* behöver två flottiljer dras in för att möjliggöra en anslutning till tidigare planering.

För att inte konsekvenserna på kort sikt för stridskrafterna skall bli för stora i de utredda anslagsramarna, måste enligt överbefälhavaren per-

sonella reduktioner ske vid centrala staber, förvaltningar och institutioner samt volymen på forsknings- och utvecklingsverksamheten minskas, främst i alternativen A och B. Detta kommer på sikt att försämra möjligheterna att utveckla, välja och anskaffa kvalificerad militär materiel. Underlaget för att bedöma den långsiktiga tekniska utvecklingen blir i framtiden svagare och riskerna för tekniska överraskningar större.

Överbefälhavaren framhåller att försvarsviljan är en väsentlig grund för vår förmåga att stå emot en aggression eller hot om en sådan. Undersökningar har visat att den fortfarande är god.

Frivilligorganisationerna fyller, anför överbefälhavaren, viktiga funktioner i vårt försvar och de bidrar också i betydande grad till att hålla försvarsviljan levande. Överbefälhavarens strävan har varit att även i de låga alternativen tillgodose denna verksamhet.

Överbefälhavaren har specialstuderat strategisk rörlighet, dvs. förflyttning av kvalificerade förband mellan olika landsdelar. Möjligheterna att i ökad utsträckning utnyttja civila resurser har därvid särskilt undersökts. En minskning av antalet operativa enheter ökar behovet av att förbättra den strategiska rörligheten. Vissa åtgärder för att öka den strategiska rörligheten har redan vidtagits, bl. a. genom ökat utnyttjande av våra civila transportresurser. Ytterligare åtgärder i denna riktning planeras, bl. a. avses släpfordon för stridsvagnar anskaffas.

Den strategiska rörligheten förbättras också om de rörliga stridskrafternas egen förmåga till snabba omgrupperingar ökas. Detta har till viss del kunnat ske i de redovisade lösningarna. Inom armén tillkommer t. ex. ett antal traktortransportbataljoner, dvs. transportförband huvudsakligen utrustade med traktorer. Därutöver föreslås att antalet transportflygplan ökar i de olika lösningarna.

Enligt direktiven för utredningsalternativet B skall överbefälhavaren belysa möjligheter för och konsekvenser av sänkta krav på uthållighet. Kungl. Maj:t har i särskild ordning fastställt normer för krigsmaktens materiella uthållighet. Genom 1958 års försvarsbeslut begränsades dessa normer. Av ekonomiska och andra skäl har på flera väsentliga områden fredsanskaffningar av ersättningsförnödenheter dessutom ytterligare måst begränsas eller senareläggas.

Överbefälhavaren har låtit särskilt granska möjligheten att ytterligare minska uthålligheten. Härvid har visat sig att ett segt försvar av territoriet inte skulle bli möjligt vid en sänkt uthållighet. För hela krigsmakten skulle följderna bli att förbandens kapacitet inte skulle kunna tas ut och att de tidigt skulle tvingas gå över till strid med enklare medel. Möjligheterna till ökad ersättningsanskaffning under krig bedöms som små.

Överbefälhavaren har mot denna bakgrund funnit att uthålligheten inte kan sänkas ytterligare. Några direkta och omedelbara besparingar kan inte göras inom detta område.

I försvarsutredningens direktiv för alternativet A anges även att utbildningen av särskilt kvalificerad personal skall prioriteras och åtgärder som kan vidtas för att återta utbildning inom 1, 6, 12 resp. 24 månader skall redovisas.

Överbefälhavaren anser att den befälsutbildning som nu bedrivs är ett minimum. De ekonomiska vinsterna av uppskjuten utbildning är dessutom små. Befälsutbildningen bör därför inte skjutas upp.

Grundutbildning kan teoretiskt tas igen i viss utsträckning. En återtagning kräver emellertid lång tid och måste ske parallellt med ordinarie utbildning. Den förutsätter fullmaktslagar för att mark, byggnader och fordon skall kunna tas i anspråk. En uppskjuten del av grundutbildningen kan endast till mindre del återtas inom 24 månader. Ett sådant uppskjutande medför stora praktiska svårigheter och avstyrks därför.

Även återtagning av repetitionsutbildning medför stora svårigheter och nackdelar. Att uppskjuta sådan utbildning avstyrks därför bestämt av överbefälhavaren.

Överbefälhavaren anser att man i de ramar som har utretts måste söka nå besparingar på annat sätt än genom att uppskjuta utbildning.

Överbefälhavaren erinrar om de i det föregående redovisade slutsatserna om de försvarsmöjligheter som de olika alternativen ger. Han framhåller att skillnaden mellan de ekonomiska ramarna motsvaras av en betydligt större relativ skillnad i försvarseffekt och anför följande.

Ingen del av landet behöver i något alternativ lämnas helt utan någon form av försvar, men styrkan och uthålligheten i detta varierar starkt. Vår försvarsförmåga minskar påtagligt mellan de olika kostnadsramarna och beräknas i det lägsta alternativet komma att sjunka till närmare hälften av vad hittillsvarande planering skulle ha möjliggjort. Endast en krigsmakt uppbyggd enligt huvudlinjerna i överbefälhavarens förslag i ÖB 65 bedöms av överbefälhavaren på sikt svara mot den målsättning som gällt sedan år 1964 och mot Kungl. Maj:ts direktiv.

Vid ÖB-svarets behandling i militärledningen har försvarsgrenscheferna anmält avvikande meningar i vissa avvägningsfrågor i alternativen A och B.

I alternativet A anser sålunda arméchefen att kombination 2 bort väljas. Flygvapenchefen däremot förordar i princip kombination 1 men anser att en medelsfördelning enligt överbefälhavarens förslag kan godtas under de två eller tre närmaste åren.

I alternativet B anser marinchefen att marinens kostnadsandel blivit för liten. Flygvapenchefen hävdar motsvarande beträffande flygvapnet.

Chefen för försvarets forskningsanstalt har i militärledningen anfört att alternativen A och B leder till ökade svårigheter att följa med i den militärtekniska utvecklingen. Redovisningen av krigsmaktens operativa möjligheter med dessa alternativ ger därför närmast en alltför optimistisk bild. Han ansluter sig dock till överbefälhavarens förslag som en grund för försvarsutredningens bedömanden.

Civildöforsvarsstyrelsens utredning — Cf 65

I december 1965 överlämnade civildöforsvarsstyrelsen till försvarsutredningen sin sammanfattande syn på civildöforsvarets förutsättningar i vårt land och önskemål inför återstoden av den uppbyggnadsperiod som i huvudsak skall vara avslutad i början av 1970-talet — Cf 65. Kostnaderna har i styrelsens förslag till budgetplan beräknats till 621 milj. kr. för perioden 1967/68—1970/71, fördelade med ca 155 milj. kr. på varje år. Beräkningarna är gjorda i 1964 års prisläge. I fråga om försvarsbeslutets längd finner styrelsen att ett flerårigt försvarsbeslut är önskvärt och föreslår att beslutet skall avse en tidrymd av fyra år.

Civildöforsvarsstyrelsen anför inledningsvis att de hittills tillämpade riktlinjerna för uppbyggnaden av civildöforsvaret i stort sett är lämpliga. Styrelsen bedömer det dock erforderligt att i den fortsatta uppbyggnaden göra vissa ändringar. Dessa avser främst utrymningsplanläggningen, gas- och radiaskyddet, alarmeringssystemet, utrustning för de i inkvarteringsområdena planerade internaten och för omhändertagande av flyktingar från utlandet samt, i begränsade avseenden, undsättningsenheterna.

Det framhålls att civildöforsvaret måste utformas i takt med att kunskaperna om bl. a. *stridsmedlens verkningar* växer.

Allt talar enligt civildöforsvarsstyrelsen för att man alltjämt bör räkna med konventionella stridsmedel, dvs. mark- och fjärrobotar med konventionella stridsspetsar, min- och sprängbomber samt brandbomber. Enligt styrelsens uppfattning måste dock kärnladdningar också tas med i beräkningen. Sådana finns i stor mängd och anskaffningen fortsätter. Efterhand ökar antalet stater som kan tillverka egna kärnladdningar. I ett krig med kärnladdningar kan Sverige bli utsatt för verkningarna härav även om laddningarna inte fälls mot vårt land. Vid en ytexplosion förs nämligen det stoft som bildar den radioaktiva beläggningen upp till höga höjder, där de förhärskande vindarna i vår geografiska region går från väster mot öster. Detta innebär att kärnladdningar, som fälls med ytexplosion över Norge, Danmark och nordvästra Tyskland, med stor sannolikhet kommer att orsaka radioaktiv beläggning även i Sverige.

Enligt styrelsens mening ökar möjligheterna att anpassa insatsen av gasstridsmedel till den önskade verkan. Stridsgaser kan spridas över stora ytor med farliga verkningar mot oskyddade människor och djur. Stridsgaser som satts in mot närliggande länder kan av markvindarna även föras in över vårt land. Slutsatsen blir enligt styrelsen att civildöforsvaret måste räkna med stridsgas som en risk.

Civildöforsvarsstyrelsen framhåller i fråga om *betingelserna för ett civildöforsvar i Sverige* de svårigheter som till följd av befolkningsökningen i städerna är förknippade med en utrymning. Svårigheterna uppvägs dock enligt styrelsen delvis av utvecklingen av kommunikationerna. I gynnsam riktning verkar den förhållandevis höga sanitära standarden inom inkvar-

teringsområdena och den starkt expanderande fritidsbebyggelsen, som ökar inkvarteringsutrymmet trots avflyttningen från landsbygden. Undsättningsverksamheten efter anfall gynnas bl. a. av bebyggelseutvecklingen med fritt belägna hus och mellanliggande breda stråk eller grönområden.

Vårt land har, anför styrelsen, till skillnad från många länder i Väst-europa genomgående goda förutsättningar för ett civildförsvaret på grund av gles befolkning och stora skyddsmöjligheter. Vår traditionella byggnadsutformning har vidare skapat möjligheter för skyddsrumbyggnad. Genom att utnyttja nya byggnadsmaterial fås ett förhållandevis gott skydd mot radioaktiv strålning. Slutligen framhålls att civildförsvarets planering och verksamhet underlättas genom att i vårt land saknas starka motsättningar i fråga om språk, religion och politiska värderingar.

Civildförsvaretsstyrelsen anför, att civildförsvarets betydelse som *faktor i den fredsbevarande funktion* som vårt försvar skall ha enligt den allmänna målsättningen, på många sätt har understrukits i de senare årens försvarsdebatt. Det har därvid framhållits hur man i strävan efter största möjliga fredsbevarande effekt av medborgarnas samlade ansträngningar och uppoffringar måste beakta även civildförsvaret.

Styrelsen framhåller att civildförsvarets betydelse synes kunna bli än mer accentuerad i fall av påtryckningar eller hotelser. Speciellt vid renodlade hotelser om anfall mot befolkningsmål blir påfrestningarna på statsledningen stora. Eftersom det synes ligga nära till hands att vänta sig ett hot mot befolkningen måste civildförsvaret enligt styrelsen i en sådan situation komma att spela en nyckelroll.

I ett särskilt avsnitt behandlas *civildförsvarets möjligheter att verka* vid insats av olika stridsmedel. Därvid anföras att civildförsvarets främsta medel mot de direkta verkningarna av de olika stridsmedlen utgörs av utrymning och av skydd. Även en tredje komponent, undsättning, har stor betydelse.

Utrymningsplaneringen syftar till stor frihet vid fattande av beslut i en akut situation. Civildförsvaret planerar för utrymning av sannolika invasionsområden, ca 90 tätorter och ett stort antal områden intill militära mål. Undsättningsorganisationen kan göra väsentliga insatser även i förhållandevis svåra skadelägen. En förutsättning för detta är dock att befolkningen kunnat utnyttja skyddsmöjligheterna. Skyddsplaneringen, med skyddsrum och varningsorganisation som mest betydelsefulla faktorer, kompletterar därför utrymnings- och undsättningsåtgärderna. Styrelsen framhåller i detta sammanhang att undsättningsorganisationen har dimensionerats med hänsyn till bl. a. omfattande krav på befolkningens förmåga till självskydd.

Radioaktiv beläggning och stridsgas kan med nu tillgängliga vapenbärare och spridningsmetoder nå varje del av landet och kan således drabba befolkningen var den än befinner sig. Kravet på individuella skyddsmöjligheter har därför ökat. I fråga om skyddsmasker var Sverige, anför civildför-

svarsstyrelsen, redan under 1940-talet jämförelsevis väl förberett. De då och senare inköpta och lagrade skyddsmaskerna måste dock på grund av åldrande kasseras senast under första hälften av 1970-talet. Styrelsen anser att det är betydelsefullt, att hela befolkningen utrustas med skyddsmask. Härför erfordras tre typer av skyddsmasker, nämligen en för personer ned till tio års ålder, en för barn mellan tio och tre år och en för barn under tre år. Den förstnämnda av dessa typer tas nu fram i prototyp och tillverkning beräknas kunna påbörjas budgetåret 1967/68. De båda andra typerna är däremot ännu inte slutligt utformade.

Civilförsvarsstyrelsen anför att civilförsvaret i de allra flesta fall kan göra mycket stora räddningsinsatser i de olika stridsmedelsalternativen. Resultatet av verksamheten kan naturligtvis hårt begränsas av anfallsverkningsarnas utbredning och art och anfallens varaktighet. Uppgiften blir dock aldrig helt meningslös. Civilförsvarsstyrelsen har därför funnit att om man konsekvent fullföljer uppbyggnaden och utnyttjar så långt möjligt de redan under uppbyggnadstiden vunna erfarenheterna, kan organisationen fullgöra de uppgifter som bör åläggas civilförsvaret inom ramen för vår allmänna försvarspolitik.

Enligt civilförsvarsstyrelsen har civilförsvarets uppbyggnad på grund av praktiska svårigheter blivit något försenad i jämförelse med 1962 års försvarskommittés plan. Styrelsen har lagt fram en budgetplan för de sju budgetåren 1967/68—1973/74 samt en utgiftsprognos för de därpå följande åtta budgetåren 1974/75—1981/82. Budgetplanen tar upp anslag till ett sammanlagt belopp av 1 067,5 milj. kr. i 1964 års prisläge (motsvarande 1 230 milj. kr. i prisläge maj 1967), varav för de fyra första budgetåren sammanlagt 620,5 milj. kr. (motsvarande 715 milj. kr. i prisläge maj 1967). Av budgetplanens belopp i 1964 års prisläge avser 846,5 milj. kr. ändamål för vilka 1962 års försvarskommitté räknade medel. För befolkningsskyddsrum har härvid räknats med 84 milj. kr. Övriga i planen upptagna medel — för ändamål till vilka 1962 års försvarskommitté inte räknade medel — går upp till 221 milj. kr. Härav avser 168 milj. kr. skyddsmasker och 53 milj. kr. övrig utrustning till civilbefolkningen. De årliga anslagen till civilförsvaret uppgår enligt planen under de fyra första åren till 150—158 milj. kr. (motsvarande 173—182 milj. kr. i prisläge maj 1967). Under de därpå följande tre åren är årsanslagen enligt planen obetydligt lägre. Styrelsen beräknar, att om anslag anvisas i enlighet med budgetplanen, civilförsvarets uppbyggnad i stort kan vara organisatoriskt slutförd den 1 juli 1971. Styrelsen har räknat med att bemyndigandeskulden under fyraårsperioden skulle öka från ca 63 milj. kr. till 123 milj. kr., varav två tredjedelar gäller skyddsmasker, samt under den därpå följande treårsperioden med ytterligare 28,5 milj. kr.

Anskaffning av skyddsmasker för hela befolkningen ansågs av 1962 års försvarskommitté vara synnerligen önskvärd från såväl skyddssynpunkt

som psykologisk synpunkt. Eftersom de tekniska problemen för skyddsmaskernas del inte var helt lösta ansåg kommittén att ett ställningstagande i anskaffningsfrågan då inte var möjligt. Civilförsvarsstyrelsen anför nu att en ny skyddsmasktyp finns i prototyp och att provtillverkning av denna mask beräknas kunna påbörjas under budgetåret 1967/68, varför styrelsen i sina förslag har tagit upp medel för att påbörja en anskaffning som avses att genomföras under en nioårsperiod till en sammanlagd kostnad av 216 milj. kr. (i 1964 års prisläge), varav som nämnts 168 milj. kr. under de första sju åren.

Förslag av 1965 års försvarsutredning

Försvarsutredningen behandlar till en början säkerhetspolitiska och ekonomiska utgångspunkter och överväganden inför bedömningen av det militära försvarets och civilförsvarets omfattning och inriktning.

Utgångspunkter

Om försvarsbeslutens konsekvenser på lång sikt anför utredningen bl. a.

En del av de beslut om försvaret som nu är aktuella att fatta får konsekvenser långt in i framtiden. Detta kan belysas med några exempel från krigsmakt och civilförvar. Beslut om anskaffning av militär materiel kan ge operativ effekt först efter två till fem år och materielen kan vara kvar i tjänst efter 15 till 20 år eller i vissa fall ännu längre. Den materiel som våra förvaltningar och försvarsindustrier nu börjar projektera kommer i de flesta fall att vara kvar i tjänst åtminstone under 1980-talet. De skyddsrum som nu byggs bör vara användbara lika länge som de byggnader i vilka de inryms. En värnpliktig, som börjar sin grundutbildning i år, står enligt nuvarande normer kvar i krigsorganisationen till efter år 1990.

Det försvar vi nu har är enligt försvarsutredningen resultat av beslut och åtgärder under en lång följd av år. Denna kontinuitet har möjliggjort för oss som en liten, alliansfri nation att bygga upp och vidmakthålla ett starkt försvar.

Beroende av vad som prioriteras inom ramen för ett försvarsbeslut kan, anför utredningen, även lika kostnadsramar ge olika effekt på kort resp. lång sikt. Under alla förhållanden är det dock betydelsefullt att söka bilda sig en någorlunda hållbar uppfattning om de internationella, politiska och tekniska miljöer i vilka försvaret i framtiden kan komma att verka. I den utsträckning en osäker framtid kan överblickas bör, jämsides med hänsynstagande till de ekonomiska förutsättningarna, ett försvarsbeslut baseras på prognoser för och studier av alternativa framtida miljöer. Sådana prognoser och studier är en nödvändig förutsättning för ett väl avvägt försvarsbeslut.

Utredningen påpekar att växlingar mellan spänning och avspänning kan av de stormakter som berörs därav mötas genom snabbt förändrade engagemang i kriser i olika delar av världen, genom förändringar i en världsomspännande basverksamhet eller genom förändring av de stående styrkornas numerär. Däremot karakteriseras vår försvarsverksamhet av att vi genom koncentrerad värnpliktsutbildning och fortlöpande materielanskaffning skapar mobiliseringsbara försvarsresurser. För att nå största effekt i detta hänseende söker vi på allt sätt hålla ned de löpande kostnaderna. Då vi därför inte har stående styrkor av nämnvärd omfattning har vi givetvis mycket mindre möjligheter att dra ned den fredsmässiga försvarsverksamheten utan att göra ingrepp i den grundläggande kapaciteten. Därvid skiljer vi oss från stormakterna och andra militärt betydande nationer. Betydande anpassningar av vår beredskap är dock möjliga att göra vid förändringar i det utrikespolitiska läget. Här för krävs dels en effektiv uppföljning och utvärdering av det utrikespolitiska läget, dels att beredskapsökningar verkligen kan genomföras snabbt.

Med hänsyn härtill bör, framhåller försvarsutredningen, de grundläggande principbesluten om försvarets utformning och omfattning baseras på bedömningar av utvecklingen på lång sikt. Besluten bör vara tillämpliga oavsett om avspänning eller tilltagande motsättningar för stunden präglar den utrikespolitiska situationen.

Försvarsutredningen redovisar vissa faktorer som styr den internationella miljöns utveckling och hur denna kan tänkas påverka förutsättningarna för vår säkerhetspolitik. De problemområden som härvid behandlas är de rika och de fattiga länderna, den militärtekniska utvecklingen, stormaktspolitiken, Förenta Nationerna som fredsfaktor, Sveriges och dess grannländers strategiska betydelse, det nordiska området samt terrorbalans och krigsanledningar. För kännedom härom hänvisas till betänkanudet (s. 98—117).

När det gäller en presumtiv angripares överväganden inför ett anfall framhåller försvarsutredningen att även om stormaktsblocken satsar enorma summor på sitt försvar har de inte obegränsade militära resurser till förfogande. Det råder nu och kommer av allt att döma även i framtiden att råda en maktbalans i stort med en betydande grad av parallellitet mellan stormakternas militära resurser. Denna maktbalans medför att stormakternas resurser, även om de var för sig är stora, binds huvudsakligen av varandra och måste koncentreras till för säkerheten i stort avgörande områden.

Det finns därför enligt utredningen skäl att i vår planering utgå från att en presumtiv angripare i sina överväganden rörande lönsamheten av en aggression mot oss främst tar hänsyn till möjliga motåtgärder från en annan stormakt. Endast begränsade styrkor väntas därför bli insatta mot oss. Det är främst detta förhållande som medför att våra försvarsåtgärder

ter sig meningsfulla även om man räknar med angrepp från en stormakt.

Vid överväganden om ett angrepp mot vårt land måste den förväntade fördelen med att behärska Sverige ställas mot de därmed förknippade uppoffringarna. Dessa består dels i att militära styrkor blir bundna och åsamkas förluster, varvid ställningen mot huvudmotståndaren försämras, dels i att politiska komplikationer uppstår.

Försvarsutredningen anför att vi vid våra bedömningar måste förutsätta att en stormakt som planerar ett anfall mot oss beräknar sina insatser så att företaget bedöms sannolikt komma att lyckas. Risken för motinsats och bekämpning från en huvudmotståndare kan härvid vara den mest betydelsefulla faktorn. Utgångsvärden för beräkning av resursbehov är samtidigt bl. a. vår militära styrka, vår beredskap, grupperingen av våra enheter, det sätt på vilket vi troligen kommer att utnyttja våra resurser samt bedömningar av vår motståndskraft och våra resurser i olika avseenden.

Om den presumtive angriparen finner att han inte kan avdela erforderliga stridskrafter för att med stor säkerhet nå framgång eller att fördelarna med aggressionen inte uppväger nackdelarna av olika slag, finns enligt försvarsutredningens mening anledning förmoda att han avstår från anfallet. Vår säkerhetspolitik har därmed fyllt sin freds- och frihetsbevarande uppgift.

Utredningen behandlar vidare olika aggressionsfall som grund för totalförsvarets utformning och anför att försvarets långsiktiga inriktning bör utformas så att man når ett godtagbart resultat i så många lägen som möjligt, även om det sker på bekostnad av den maximaleffekt som skulle kunna uppnås i något visst läge. Detta sätt att med hänsyn till osäkerheten om framtiden utforma vårt försvar är en tillämpning av *alternativplaneringens princip*.

Försvarsutredningen anför i detta sammanhang att för att vårt totalförsvaret skall uppnå en effekt, som på bästa möjliga sätt motsvarar målsättning och resurser, måste de olika delarna vara uppbyggda inom helheten på ett balanserat och för olika aggressioner så avpassat sätt att i princip alla länkar är lika starka.

Utredningen granskar den situation som uppstår för totalförsvaret, om mildare aggressionsformer — politiska sådana — inleder en aggression för att successivt trappas upp till hårdare former. Totalförsvarets uppgift är i en sådan utvecklingskedja att ständigt vara så berett, att den för ögonblicket rådande aggressionsformen motverkas och i den aggressiva maktens ögon framstår som verkningslös. Den antydda utvecklingskedjan förutsätter, att de administrativa och legala förutsättningarna för beredskapsförhöjningarna är ändamålsenliga. Den förutsätter vidare, att totalförsvarets olika grenar samordnat och noga övervägt sina planer mot bakgrunden av genomtänkta händelsekedjor så att ett väl genomarbetat underlag kan ställas till de beslutande instansernas förfogande.

Utredningen behandlar i ett särskilt avsnitt inriktningen av svensk säkerhetspolitik. Vårt lands politiska huvudmål innefattar enligt försvarsutredningen bl. a. att medverka till fred i världen och primärt att bevara vår nationella självbestämmanderätt. Dessa mål är riktningsgivande för alla våra strävanden hur de yttre förhållandena än må vara. Utredningen anser att detta kan sammanfattas på följande sätt.

Våra egna säkerhetspolitiska mål bör vara att i alla lägen och i former vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser efter våra egna värderingar bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och i varje annat hänseende samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

De grundläggande elementen i vår säkerhetspolitik kan enligt försvarsutredningens uppfattning i korthet uttryckas i följande punkter.

Vi är beslutna

att vägra ge efter för påtryckningar och hot från främmande makt,

att bevara vår alliansfrihet samt att värna vår neutralitet mot kränkningar från varje främmande makt såväl i fredstid som under pågående krig eller som förspel till mot oss riktade krigsföretag,

att värna vår frihet och självständighet mot varje militärt angrepp utifrån,

att jämsides med det militära motståndet skydda civilbefolkningen mot krigets verkningar samt

att även under svårast tänkbara yttre förhållanden vidmakthålla vår demokratiska samhällsordning och vårt folks samhörighetskänsla.

De reella maktförhållandena i världen sätter naturligtvis bestämda gränser för vår politiska handlingsfrihet, anför utredningen. Inom dessa gränser kan vi emellertid genom egna åtgärder i hög grad påverka vår handlingsfrihet. Denna beror på de nationella resurser av olika slag som vi kan förfoga över. Ett funktionsdugligt totalförsvar är en viktig del av dessa resurser.

Försvarsutredningen gör det sammanfattande bedömandet att krig i Europa inte kan uteslutas under nu överblickbar tid och inte heller sådana aggressiva påtryckningar eller andra yttringar av en maktpolitik som utgår från hot om krig. Även om Nordeuropa synes ha en sådan strategisk betydelse att det dras in i en konflikt i Europa mellan stormakterna, behöver detta förhållande inte oundgängligen gälla Sverige. *Denna bedömning utgör den principiella grundvalen för den svenska neutralitetspolitiken.* I sin tur blir denna politik trovärdig och realistisk först när den byggs upp och genomförs med stabil politisk inriktning samt med stöd av ett för denna uppgift väl avpassat och sammansatt totalförsvar som ger vårt land en betydande motståndskraft inför tänkbara påfrestningar och aggressioner.

Försvarsutredningen bedömer att vårt lands möjligheter att stå utanför krig och allvarligare konflikter även i framtiden bäst främjas genom ett fasthållande vid den alliansfria politiken inriktad på att möjliggöra neutralitet i ett framtida krig.

Ett av våra säkerhetspolitiska medel är enligt försvarsutredningens mening medverkan till förändringar av den internationella miljön i riktning mot allmän avspänning och ökad internationell säkerhet.

Den svenska neutralitetspolitiken, grundad på sådana maktresurser att ett angrepp mot oss inte ter sig lönande, har enligt försvarsutredningen stor betydelse för stabiliteten i hela Norden och bidrar till att minska farorna för såväl oss själva som våra grannländer. Vår politik är ägnad att minska stormakternas militärpolitiska intresse för och engagemang i det nordiska området. Det skall i varje fall inte, på grund av förhållanden som svensk politik har ett avgörande inflytande på, för någon stormakt te sig angeläget att i preventivt syfte förbättra sina förutsättningar till militärt eller på annat sätt maktpolitiskt agerande i det nordiska området.

Från svensk säkerhetspolitisk synpunkt är det enligt försvarsutredningens åsikt av stor betydelse att de strategiskt viktiga områdena i norr och söder inom den nordiska regionen i huvudsak inte är svenska och att vi följaktligen har omedelbart militärt ansvar endast för mindre delar av dem. Hänsyn måste även tas till att det nordiska områdets betydelse endast synes påtagligt stor i samband med skarpa motsättningar mellan stormakter eller stormaktsblock i Europa. Vid ett storkrig i Europa torde Sverige inte representera ett självständigt och, för strategien i stort, viktigt mål eller ett outhärligt passageområde för någondera sidan. Vårt lands strategiska betydelse ökar om huvudmotståndarna i ett europeiskt storkrig bedömer att detta kan få lång varaktighet.

Försvarsutredningen erinrar om att i den nu gällande målsättningen för krigsmakten anges att motstånd skall kunna bjudas även i form av det fria kriget och att varje vapenför svensk, som inte är bunden av andra viktiga uppgifter inom totalförsvaret, bör sättas i stånd att militärt delta i kampen för landets självständighet. Åtgärder som visar att vi, även om en angripare lyckas ta delar av vårt land i besittning, ämnar fortsätta motståndet i olika former, bl. a. genom gerillakrigföring, torde i kombination med övriga försvarsåtgärder verka avhållande. En krigsmakt som liksom den svenska är byggd på allmän värnplikt — även i stor utsträckning med avseende på befälsfunktionerna — samt med decentraliserad förrådshållning och mobilisering ger ett gott underlag för motstånd över hela landet och om så erfordras även i form av det fria kriget. Ett väl utrustat och talrikt hemvärn, som även ges utbildning för sådant motstånd, är ytterligare en positiv faktor.

Enbart gerillaförsvaret torde emellertid enligt försvarsutredningens uppfattning inte kunna ge något stöd åt vår alliansfria politik. Om vi inte vid-

tog åtgärder för direkt försvar mot anfall av större omfattning, torde vi inte kunna övertyga omvärlden att vi därefter genom gerillakrig kommer att bestrida en angripares herravälde över vårt territorium. Medvetet avstående från försvarsåtgärder mot invaderande angripare torde inte kunna tolkas av denne som annat än bristande försvarsvilja. Mot en sådan bakgrund kan hot om enbart gerillakrigsföring inte verka trovärdigt eller avhållande från anfall, i varje fall inte i anslutning till ett storkrig. Det skulle i stället göra anfallsriktningen genom Sverige relativt lockande i förhållande till andra alternativ, som kan finnas för att nå samma mål. Även vårt samhälles ekonomiska och sociala struktur försvårar starkt denna typ av krigsföring.

Enligt utredningens direktiv skall de internationella förhandlingarna om nedrustning beaktas. Vid sidan av andra relevanta krav är det angeläget att eftersträva en sådan uppbyggnad av krigsmakten att Sveriges möjligheter att snabbt medverka i olika internationella nedrustningsåtgärder underlättas.

Allmänt sett underlättas vår medverkan i överenskommelser om nedrustning av att vårt försvar verkar krigsavhållande enbart genom defensiv styrka. Detta överensstämmer enligt försvarsutredningens uppfattning väl med vår hittillsvarande försvarspolitik.

Någon »allmän och fullständig avrustning» torde enligt försvarsutredningens åsikt inte bli aktuell även om man söker se långt fram i tiden. Även i de mest långtgående aktuella förslagen skall de enskilda staterna behålla militära styrkor för yttre och inre skydd. Ett försvar uppbyggt på allmän värnplikt av den svenska typen med förhållandevis kort utbildningstid synes enligt utredningens uppfattning tämligen lätt kunna infogas i ett sådant mönster och dess grundprinciper torde kunna kvarstå även vid en långtgående nedrustning i världen. I första hand avses en sådan för övrigt gälla kärnvapen.

Partiella rustningsbegränsningar behöver därför sannolikt inte påverka vår nuvarande försvarsorganisation. Eventuella mera omfattande åtgärder torde enligt utredningens mening ligga så långt fram i tiden att de inte påverkar utredningens ställningstagande. De sociala och ekonomiska konsekvenserna av en eventuell nedrustning torde inte bli mer ingripande än sådana omställningar inom näringslivet som redan görs i samband med rationaliseringar eller på grund av handelspolitiska skäl.

Frågan om svenska kärnladdningar har analyserats och utredningen bedömer att det inte ligger i vårt lands säkerhetspolitiska intresse att anskaffa kärnladdningar. Härom säger utredningen avslutningsvis.

Hittills har hävdats att statsmakterna borde vidmakthålla handlingsfrihetslinjen i fråga om svenska kärnladdningar för att därmed bibehålla ett

påtryckningsmedel i internationella förhandlingar om rustningsbegränsning och nedrustning. Detta argument har emellertid inte längre samma tyngd med hänsyn till att kärnvapenmakterna torde komma till samma bedömning beträffande svenskt intresse för egna kärnvapen som försvarsutredningen.

Sammanfattningsvis vill försvarsutredningen framhålla som sin bedömning att det inte ligger i vårt lands säkerhetspolitiska intresse att anskaffa kärnladdningar. Om utvecklingen på lång sikt skulle leda till att kärnvapen blir ett normalt inslag i små nationers stridskrafter kan frågan om svenska kärnladdningar komma i ett annat läge.

Utredningen har prövat nuvarande målsättning för krigsmakten och lämnat förslag till förändringar i gällande lydelse. Det stycke i nuvarande målsättning som anger att krigsmakten skall kunna avvärja en stort upplagd invasion och samtidigt upprätthålla ett segt försvar mot andra invasionsföretag föreslås utgå. Utredningen anför att uttrycket »en stort upplagd invasion» är så obestämt att det knappast kan ligga till grund för bestämda kvantifieringar i fråga om vilka egna försvarsresurser som krävs för t. ex. en avvärjning. Det föreligger stora svårigheter att bedöma vilket större internationellt skeende som samtidigt äger rum och hur detta engagerar en presumtiv angripare och nedsätter dennes kapacitet. Osäkerheten härvidlag beror dels på ovissheten om angriparens övriga politiska och militära dispositioner, dels på svårigheten att förutse hur huvudmotståndaren kommer att reagera — politiskt och militärt — vid ett angrepp på vårt land. Trots att vi står alliansfria berörs vi likväl av större strategiska sammanhang. Erfarenheten har enligt utredningen visat att risk för missförstånd kan föreligga. Konsekvenserna av dessa erfarenheter blir att stycket bör utgå.

Utredningen föreslår vidare att ett nytt stycke angående krigsmaktens medverkan i Förenta Nationernas fredsbevarande aktioner tillkommer.

Med dessa ändringar skulle målsättningen för krigsmakten enligt utredningens förslag få följande lydelse i sin helhet.

Krigsmakten skall verka för att vår fred och vår frihet bevaras. Krigsmakten skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att anfall mot Sverige fordrar så stora resurser och uppoffringar samt tar så lång tid att de fördelar som står att vinna med anfallet rimligen icke kan bedömas värda insatserna.

Invasionsförsvar skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Krigsmakten skall i det längsta kunna förhindra att en angripare får fast fot på svensk mark och kan utnyttja vårt land för sina syften. I varje del av landet skall kunna bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget.

Varje vapenför svensk, som icke är bunden av andra viktiga uppgifter inom totalförsvaret, bör sättas i stånd att militärt delta i kampen för landets självständighet.

Krigsmakten skall aktivt verka för att befolkningen skyddas och försörjningen tryggas.

Krigsmakten skall omedelbart kunna uppta försvar mot överrumplande anfall.

Krigsmakten skall kunna avvisa kränkningar av vårt territorium i fredstid samt under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt.

Krigsmakten skall utformas så att dess effekt blir så långt möjligt oberoende av förändringar i det militärpolitiska läget.

Krigsmakten skall samverka med totalförsvarets övriga grenar i syfte att nå största möjliga försvarseffekt.

Krigsmakten skall vara beredd att medverka i Förenta Nationernas aktioner i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet.

Försvarsutredningen finner det angeläget att en målsättning för civilförsvaret närmare preciseras. Utredningen förutsätter att arbetet med utformningen av en sådan sker inom försvarsdepartementet och att Kungl. Maj:t underställer riksdagen förslag i frågan. Utredningen citerar som exempel en målsättning som har utarbetats av en expertgrupp inom utredningen. Expertgruppens förslag lyder.

Civilförsvarets huvuduppgift inom totalförsvaret är att skydda befolkning och egendom.

I fredsbevarande syfte skall civilförsvaret snabbt kunna vidtaga åtgärder för att skydda befolkningen i de stora städer, som särskilt bestämts, mot verkningar av anfall med kärnvapen samt för att skydda befolkningen mot skadeverkningar genom att kärnvapen eller kemiska och biologiska stridsmedel kommit till användning vid krig i vår omvärld. Civilförsvaret skall för att motverka ett militärt angrepp mot vårt land anpassa sin beredskap efter krigsmaktens åtgärder i samma syfte.

Skulle vårt land utsättas för angrepp är det civilförsvarets huvuduppgift att skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt att rädda överlevande vid sådana anfall. Verksamheten skall härvid främst inriktas på sådana områden som är särskilt hotade på grund av deras betydelse för krigsmaktens försvarsförmåga. Hänsyn skall emellertid tas till risken för anfall mot rent civila mål och orter.

Det åligger därjämte civilförsvaret att enligt vad som bestämts i särskild ordning planlägga för omhändertagande av flyktingar till vårt land i samband med krig i vår omvärld eller anfall mot vårt land.

Civilförsvarets planläggning skall anpassas så att en begränsad kärnvapeninsats ej allvarligt försämrar civilförsvarets möjligheter att verka i enlighet med målsättningens krav.

I samband med försvarsutredningens överväganden om de ekonomiska utgångspunkterna redovisar utredningen utvecklingen av de ramreglerade utgifterna (i milj. kr.) för det militära försvaret under de tio budgetåren 1958/59—1967/68 enligt följande sammanställning.

Beloppen för budgetåren 1958/59—1965/66 avser anvisade reservations- och investeringsanslag samt nettoutgift på övriga anslag. Beloppet för budgetåret 1966/67 är en avrundad utfallsberäkning, där reduktion skett

	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
Fasta priser (pris- läge maj 1967) ¹ ..	3 976	4 161	4 266	4 368	4 459	4 794	4 893	4 947	4 710	4 729
Löpande priser....	2 820	2 985	3 104	3 264	3 513	3 915	4 284	4 619	4 700	4 959

¹ Beräknade med hjälp av försvarsindex

med den förutsatta reservationsmedelsuppbyggnaden om 350 milj. kr. För budgetåret 1967/68 har samtliga anslag tagits upp enligt riksstaten.

Ökningen av de militära försvarsutgifterna under perioden 1958/59—1967/68 motsvarar en årlig tillväxttakt av 6,5 % i löpande priser. Motsvarande årliga ökning i löpande priser av de reala statsutgifterna (dvs. utgifter för investering och konsumtion) var 6,6 %. De militära försvarsutgifterna och de reala statsutgifterna ökade således under perioden mindre än bruttonationalprodukten, som ökade med 8,7 %.

Försvarsutredningen framhåller att när man bedömer det kvarstående värdet av dessa resursinsatser är det väsentligt att skilja mellan å ena sidan försvarets löpande konsumtionsutgifter för krigsorganisationens operativa vidmakthållande och å andra sidan de »försvarsinvesteringar» i materiel m. m. som syftar till krigsorganisationens långsiktiga bibehållande och omvandling. Det förstnämnda slaget av utgifter omfattar utgifter för att på kort sikt — enligt nu tillämpade riktlinjer två till tre års sikt — vidmakthålla redan organiserade förband och enheter och avser t. ex. utgifter för repetitionsutbildning, för reparations- och underhållsarbeten liksom också för operativt stabs- och förvaltningsverksamhet m. m. De nämnda »försvarsinvesteringarna» omfattar, förutom sådana i materiel, även utgifter för byggnads- och anläggningsverksamhet eller för utbildning och förbandsuppsättning, som syftar till krigsorganisationens långsiktiga bibehållande och omvandling. En särställning bland försvarets långsiktiga investeringsutgifter intar medlen för forskning, försök, utveckling och utredning, vilka skall bidra till att säkerställa handlingsfriheten på sikt för svenskt försvar men samtidigt ofta indirekt medverkar till att skapa ökade möjligheter för civil teknologi och produktion. En uppdelning av anslagen till det militära försvaret för budgetåret 1967/68 på dessa utgiftskategorier har försöksvis genomförts och redovisats i prop. 1967:110, från vilken följande sifferuppgifter hämtats.

Utgiftskategori	Anslagssumma (i milj. kr.)	Andel av sammanlagd anslagssumma (i %)
Löpande konsumtionsutgifter:		
Operativt vidmakthållande.....	1 248,5	27
Investeringsutgifter:		
Utbildning eller förbandsuppsättning.....	1 173,2	25
Materielanskaffning.....	1 464,1	32
Byggnader och anläggningar.....	310,4	7
Forskning, försök, utveckling och utredning	433,5	9
Summa	4 629,7	100

De anförda uppgifterna understryker enligt försvarsutredningen det faktum att svenskt försvar, genom att det i stor utsträckning bygger på mobiliserbara styrkor i stället för på stående styrkor, kunnat använda en, internationellt sett, ovanligt stor del av de totala försvarsutgifterna för materielanskaffning.

Detta framgår också av följande jämförelse med nio olika NATO-länder. Däri upptagna tal är inte helt jämförbara med dem som redovisats i den föregående sammanställningen.

Den utgiftsuppdelning som redovisats i prop. 1967:110 och som här återgivits kan även bidra till att understryka dels de årliga försvarsutgifter-

	Utgifter för anskaffning av tygmateriel i % av totala statsfinansiella försvarsutgifter
Sverige.....	39
Danmark.....	25
Norge.....	16
Belgien.....	25
Holland.....	20
Storbritannien.....	21
Frankrike.....	20
Västtyskland.....	35
Italien.....	15
Förenade staterna.....	29

nas marginella betydelse i förhållande till redan existerande försvarsresurser, dels det förhållandet att olika typer av försvarsutgifter resulterar i försvarseffekt vid vitt skilda tidpunkter.

Utredningen drar följande slutsatser om den framtida samhällsekonomiska och statsfinansiella utvecklingen.

Den förutsedda samhällsekonomiska utvecklingen, särskilt om man beaktar våra internationella ekonomiska relationer, torde även under de närmast kommande åren allmänt motivera en restriktiv ekonomisk politik. Denna utveckling kräver också en fortsatt återhållsamhet i fråga om de samlade offentliga anspråken på våra reala resurser. Konjunktursituationen kan självfallet temporärt ge anledning till andra bedömningar. Det knappa resursutrymmet bör leda till att ökad uppmärksamhet ägnas möjligheten att förbättra avvägningarna såväl inom totalförsvaret som inom krigsmakten. Det är bl. a. därför angeläget att successivt utveckla redovisningen av totalförsvarets resursanspråk.

De värnpliktigas förmåner

Betydande förbättringar av vissa av värnpliktsförmånerna, nämligen penningbidrag, premier, utryckningsbidrag och familjepening, har skett så sent som den 1 juli 1967 (prop. 1967:110, SFS 1967:430). Kostnaden här för beräknas till ca 55 milj. kr. för år vid normal omfattning av repetitionsutbildningen.

Samtidigt som sålunda betydande förmånsförbättringar nyligen ägt rum gäller det förhållandet att det tillgängliga ekonomiska utrymmet för kostnadskrävande åtgärder särskilt de närmaste åren är litet.

Med beaktande av dessa förhållanden har försvarsutredningen övervägt olika åtgärder för ytterligare förbättring av de värnpliktigas förmåner. Utredningen har härvid funnit det önskvärt med vissa sådana åtgärder och har därför för den kommande fyraårsperioden inom föreslagna ramar tagit upp medel som kan tas i anspråk t. ex. för förmånsförbättringar. Några sådana medel har dock inte räknats med för budgetåret 1968/69. Utredningen föreslår att bl. a. mot denna bakgrund förmånsfrågorna prövas successivt under den förestående fyraårsperioden, efter hand som det blir anledning att definitivt ta ställning till olika åtgärder.

Utredningen föreslår, oberoende av det sagda, att redan fr. o. m. den 1 juli 1968 vidtas viss mindre ändring av reglerna för reseersättning vid inställelse till mobiliseringsövning. Det bedöms här att, eftersom antalet värnpliktiga som deltar i mobiliseringsövningarna är ganska litet, uppkommande kostnader blir så ringa att de inte här behöver särskilt beaktas.

Försvarsutredningen har uppmärksammat frågan om det allmännas skadeståndsskyldighet vid skadefall under militärtjänstgöring. Nuvarande regler är enligt utredningens mening inte tillfredsställande. Vissa förslag om förbättringar inom ramen för militärsättningsförordningen har överlämnats till riksdagen (prop. 1967: 147, 2LU 68, rskr 401). Därjämte pågår, enligt vad utredningen har inhämtat, inom justitiedepartementet arbete med förslag till en allmän skadeståndslag upptagande bl. a. särskilda regler om det allmännas ansvar vid militärskador. Försvarsutredningen inskränker sig med hänsyn till nämnda förhållanden till att framhålla som angeläget att vid detta lagstiftningsarbete övervägs ett vidgat skadeståndsansvar för staten gentemot värnpliktig personal som skadas vid övning som på grund av sin omfattning eller beskaffenhet innebär fara för personalen.

Förslag om det militära försvaret

Utredningen har funnit att övervägande skäl alltjämt talar för att man bibehåller en ordning med fleråriga försvarsbeslut. Utredningen framhåller att flerårsbeslut om försvarskostnaderna grundar sig på den bedömningen att de avgörande motsättningarna stormakterna emellan kommer att bestå under överskådlig tid. Med hänsyn härtill bör — såsom också framhållits av bl. a. 1962 års försvarskommitté (SOU 1963: 5, s. 106) — de grundläggande principerna för försvarets utformning på längre sikt respekteras, oavsett om avspänning eller tilltagande motsättningar för tillfället präglar den utrikespolitiska situationen. Højningar utöver kostnadsramen bör därför inte tillåtas annat än i exceptionella lägen. Möjlighet måste i sådana fall bl. a. finnas att höja den normala insatsberedskapen under perioder av stor politisk spänning, även om en sådan højning skulle

kräva medelstildelning utöver den godtagna ramen. I detta sammanhang framhåller utredningen att det i sådana lägen däremot i allmänhet inte föreligger motiv för att — med eller utan särskild medelstildelning — lägga ut andra materielbeställningar o. d. än sådana som tidigare har planerats för situationen i fråga.

Försvaret måste ofta göra ekonomiskt bindande åtaganden på tre till fem års sikt, om svenska industrier skall kunna medverka i materielanskaffningen på ett rationellt sätt. Än längre tider gäller för åtaganden vid anskaffning av stridsfartyg och stridsflygplan. Det bör här beaktas att industrins medverkan avser inte blott tillverkning utan även materielutveckling.

Skall ett försvarsbeslut med en fast ekonomisk ram verkligen underlätta en rationell planering synes det enligt försvarsutredningen vara nödvändigt att det omfattar en inte alltför kort tid. Långsiktigheten i materielanskaffningen talar enligt försvarsutredningens uppfattning närmast för en längre beslutsperiod än fyra år. Å andra sidan kan de utgångspunkter för ett försvarsbeslut som utgörs av utrikes- och militärpolitiska förhållanden samt den tekniska utvecklingen ändras betydligt snabbare. Ett kontinuerligt forsknings-, utrednings- och studiearbete äger rum på det militära området. Statsmakterna kan ha anledning att tid efter annan ompröva utvecklingslinjerna med beaktande av resultaten av nämnda arbeten. Ett underlag, som grundas på en fullständig genomgång av alla faktorer, torde dock inte kunna tas fram oftare än vart tredje år. Samtidigt bör med hänsyn till den snabba utvecklingen intervallerna mellan genomgångarna inte göras längre. Försvarsutredningen anser för sin del att de angivna förhållandena talar för att ett beslut om den ekonomiska ramen för det militära försvaret bör avse de närmaste fyra budgetåren.

Försvarsutredningen framhåller i detta sammanhang att såväl planeringsmetodiken som kravet på kontinuitet förutsätter att planeringen utsträcks att avse tiden efter den period som det politiska försvarsbeslutet i första hand avser. Utredningen anser därför att ställning nu bör tas inte bara till den ekonomiska ramen för det militära försvaret under de närmaste fyra åren utan också till efter vilka ekonomiska hypoteser planeringen för den därefter liggande perioden skall göras.

I prop. 1967: 1 (bil. 6 s. 18) föreslogs att viss reducering av försvarsindex skulle ske genom minskad kompensation för lönehöjningar fr. o. m. budgetåret 1967/68. Det angavs att minskningen skulle anses motsvara den produktivitetsförbättring som sker inom all militär tjänsteproduktion. Statsutskottet godtog (SU 102) den föreslagna reduceringen såvitt avsåg budgetåret 1967/68. Utskottet förutsatte att försvarsutredningen skulle ta upp till behandling frågan om den framtida prisregleringen. Riksdagen beslöt i enlighet härmed (rskr 250).

Det i prop. 1968: 1 (bil. 6) framlagda förslaget om regleringen av kompen-

sationen för pris- och löneförändringar för budgetåret 1968/69 förutsätter att prisregleringen konstrueras på samma sätt som under budgetåret 1967/68, dvs. med viss produktivitetsreduktion avseende direkta löner. Försvarsutredningen utgår från att prisregleringen för budgetåret 1968/69 kommer att ske i enlighet med detta förslag.

Frågan om prisregleringen har under senare år varit föremål för diskussion i olika hänseenden. Bl. a. har hävdats att prisregleringen ger alltför låg kompensation i förhållande till den faktiska prisutvecklingen på försvarstjänster. Det har emellertid också ifrågasatts om inte kompensationen borde avse ändringarna i den allmänna prisnivån och således inte de prisändringar som är speciella för försvarets konsumtion. Utredningen anser att frågan bör övervägas ytterligare och förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att förelägga 1969 års riksdag förslag i frågan.

Principerna för vilka utgifter som bör läggas utanför ramen behandlades bl. a. av 1962 års försvarskommitté. Denna anförde, att den inte hade funnit anledning föreslå några ändringar i de på förslag av 1960 års försvarskommitté föreslagna riktlinjerna. Att svårigheter skulle möta vid riktlinjernas tillämpning torde enligt kommitténs uppfattning ha stått klart från början, men i de flesta fall torde några meningsskiljaktigheter inte ha behövt råda. Vad särskilt gällde mark- och byggnadsärenden ansåg 1962 års försvarskommitté att väsentligen två förutsättningar måste uppfyllas för att utgifterna skulle läggas utanför ramen. Det måste sålunda visas dels att ett omedelbart, adekvat samband förelåg mellan vad som avstods och vad som måste nyanskaffas, dels att nyanskaffningen inte var föranledd av militära skäl. När det gällde omdispositioner som betingades av önskemål att tillgodose kommunernas m. fl. behov för exploatering borde man emellertid enligt kommitténs mening inte ställa alltför höga krav på bevisning i sistnämnda hänseenden.

Dessa principer har under senare år tillämpats så att av försäljningar, markbyten, m. m. nödvändiggjorda nyinvesteringar i princip har fått bestridas genom anslag utanför den militära ramen intill ett belopp som motsvarat statsverkets intäkt av försäljningen. Detta har gällt bl. a. kostnaderna för utrymningen av Järvafältet och Norrlands dragoners flyttning till Västerbottens regementes kasernområde i Umeå.

Inte heller i fråga om nu berörd princip finner försvarsutredningen att gjorda erfarenheter bör föranleda någon ändring.

Utredningens överväganden och slutsatser beträffande den fortsatta utvecklingen av vårt militära försvar kan sammanfattas i följande punkter.

Vårt försvar skall även framgent vara fredsbevarande och ge stöd åt vår alliansfria utrikespolitik som syftar till neutralitet i krig.

Den allmänna värnplikens princip bibehålls.

Hela landet skall kunna försvaras; särskild uppmärksamhet ägnas de strategiskt viktiga områdena i norra och södra Sverige samt Gotland.

Vårt försvar skall möjliggöra segt och uthålligt motstånd om vi angrips.

Vårt försvar inriktas på att ett eventuellt krig mot vårt land förs utan insats av kärnvapen; planeringen skall dock vara sådan att en begränsad insats av kärnvapen inte allvarligt minskar möjligheterna till fortsatt försvar.

Försvaret skall ha sådan struktur att det inte kan tolkas som ett hot mot någon annan stat.

Försvaret skall vara så organiserat och sammansatt att delar därav med kort varsel kan medverka i FN:s fredsbevarande aktioner.

Utredningen framhåller att vårt försvar i nuläget är starkt. Det fullgör sin fredsbevarande funktion och bidrar därmed till stabilitet i Nord-europa. Skäl talar emellertid för att nuvarande försvar inte helt har den struktur som motsvarar ovan angivna riktlinjer för försvarsuppbyggnaden. Fortsatta specialstudier är nödvändiga bl. a. beträffande luftförsvaret. Det kan även finnas skäl för en förnyad genomgång av värnplikssystemet. Vid den fortsatta planeringen måste större vikt än hittills läggas på studier av den politiska och militärpolitiska utvecklingen som kan leda fram till rimliga konflikt- och aggressionsfall.

För att få underlag för bedömning av nödvändiga försvarsutgifter under den närmaste fyraårsperioden har beräknats dels utgifter för att i princip infria redan gjorda åtaganden, dels de kompletteringar som behövs för att nå en tillfredsställande balans i organisationen samt skapa handlingsfrihet i det mer långsiktiga perspektivet.

Det första ledet i utredningens analys av erforderliga försvarsutgifter är att ange de utgifter som krävs på grund av gjorda åtaganden och andra bindningar. För beräkning av dessa teoretiskt lägsta möjliga försvarsutgifter under fyraårsperioden, de s. k. *basutgifterna*, har utredningen gjort följande antaganden.

Värnpliktiga utbildas i den omfattning som beslöts av riksdagen 1966 (i avvaktan på en förnyad översyn av värnpliktsfrågan).

Personal som f. n. är anställd bibehålls, men nuvarande vakanser fylls inte och en i övrigt restriktiv anställningspolitik tillämpas.

Befintliga materiel- och fastighetstillgångar underhålls.

Betalning sker för beställningar som lagts ut före den 1 juli 1968 och för materiel som behövs för utbildning i fredstid.

Beställning och nödvändig betalning sker för materiel som erfordras för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder inklusive den del av 100 flygplan 37 (Viggen), som förfaller till betalning under fyraårsperioden.

Investeringarna på kapitalbudgeten avstäms mot investeringarna under driftbudgeten.

Incident- och kuffförsvarsberedskap upprätthålls i nuvarande omfattning.

Den beslutade förbättringen av inbrottsskyddet vid vapen- och ammunitionsförråden genomförs.

Det på detta sätt beräknade medelsbehovet för det militära försvaret utgör totalt 17 742 milj. kr. enligt följande specifikation (prisläge maj 1967):

Budgetår	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	Totalt
Organisation, utbildning, underhåll	2 874	2 879	2 884	2 889	11 526
Materielbeställningar	1 559	1 504	1 247	912	5 222
Kapitalbudget	229	229	229	229	916
Incident- och kuppförsvärsberedskap	12	12	12	12	48
Inbrottskydd	15	15	—	—	30
Totala basutgifter	4 689	4 639	4 372	4 042	17 742

Som framgår av tabellen sjunker medelsbehovet för basutgifterna med tiden, vilket till övervägande del beror på att nuvarande betalningsåtaganden för beställd materiel efter hand blir mindre.

Med angivna utgifter behöver några generella personalavskedanden inte ske, men en minskning av organisationen påbörjas på grund av att personalinnehållet krymper och att det sker en fortlöpande rationalisering som medför att t. ex. underhållstjänsten effektiviseras. Viss föråldrad materiel utgår dessutom och ersätts inte helt. För flygvapnets del läggs ned tre flygflottiljer och centrala verkstaden i Västerås som flygverkstad. Dessa åtgärder hade varit nödvändiga att vidta även vid förhållandevis höga utgiftsramar. Kostnaden per enhet i flygplanssystem 37 är nämligen väsentligt högre än för tidigare flygande system.

För att uppnå optimal avvägning av försvarseffekt i det kortsiktiga perspektivet och handlingsfrihet i det långsiktiga, bedömer försvarsutredningen följande medel utöver basutgifterna vara erforderliga för *kompletteringar* under fyraårsperioden 1968—1972:

	Milj. kr.
(1) Fortsatt utveckling av flygplan 37 i spaningsversion	30
(2) Utveckling av luftförsvärsystem (robot eller jaktflygplan)	70
(3) Beställning av flygplan 37 (Viggen) i spaningsversion och eventuellt ytterligare attackflygplan 37 (utöver nu beställda 100 st.). Modernisering av attackrobot	370
(4) Komplettering av flygvapnets stril-, bas- och sambandssystem, ammunition för flygvapnet samt reservdelar och utbytesenheter	200
(5) Ammunition för arméns behov	130
(6) Ersättning av förslitna standardfordon, motorcyklar och traktorer m. m.	140
(7) Kompletterande utrustning för pansarbrigader	150
(8) Kompletterande utrustning för infanteribrigader	150
(9) Kompletterande utrustning för artilleri- och signalförband	100
(10) Modernisering av arméns luftvärn	50

(11) Fortsatt ersättningsanskaffning av fartyg och kustartilleribatterier m. m.	200
(12) Forskning och utveckling	110
(13) Övriga ändamål	70
<i>Totalt för fyraårsperioden</i>	<u>1 770</u>

Rörande innebörden av nyssnämnda kompletteringar anför försvarsutredningen följande:

Punkt (1) innebär att utvecklingen av flygplan 37 i spaningsversion (S 37) fortsätter. Denna flygplantyp avses ersätta nuvarande spaningsplan av typ Lansen, som efter hand blir föråldrade och förslitna.

Punkt (2) avser medel för att skapa handlingsfrihet för framtiden när det gäller luftförsvarets utformning. En luftförvarsutredning har tillsatts.

Punkt (3) innebär att medel reserveras för beställning av flygplan S 37 och att ekonomiskt utrymme skapas för eventuell beställning av ytterligare attackflygplan enligt föreliggande kontrakt mellan flygförvaltningen och berörda industrier. Vidare har reserverats medel för modernisering av attackrobot för flygplan AJ 37.

Punkt (4) innebär begränsad anskaffning av materiel för Stril 60, installation av denna samt anskaffning av bas- och sambandsutrustning m. m.

Punkt (5) avser beställning av ammunition för utbildningsändamål till befintlig materiel och materiel som är under leverans.

Punkt (6) avser ersättningsanskaffning framför allt av förslitna standardfordon, motorcyklar och traktorer, maskeringsnät och viss sambandsutrustning. Denna materiel är inte organisationsbestämmande.

Punkt (7) innebär att tillgängligt försvarskapital utnyttjas på mest effektiva sätt. Överbefälhavaren har i sin lösning inom alternativet A 1 räknat med att antalet pansarbrigader under närmaste femårsperiod skulle sjunka med ca 45 %. Pansarbrigaderna är i första hand avsedda för försvaret av södra Sverige. Det finns tillräckligt antal kvalificerade stridsvagnar för det antal brigader som förutsattes i 1963 års försvarsbeslut och för några självständiga stridsvagnsförband. I överbefälhavarens lösning har medel inte avsatts för ersättning av i brigaderna ingående äldre pansarbandvagnar. Detta är huvudanledningen till att antalet pansarbrigader minskar i överbefälhavarens förslag. Det måste anses som ett dåligt utnyttjande av tillgängligt försvarskapital att inte göra en begränsad kompletteringsanskaffning av pansarbandvagnar m. m. för att kvarhålla antalet pansarbrigader enligt 1963 års försvarsbeslut, även om dessa blir av en lägre kvalitet än nu planerade brigader. Kvaliteten på brigaderna blir dock högre än de nuvarande brigadernas. Att bibehålla antalet brigader men med något lägre kvalitet än planerad i stället för ett mindre antal av högre kvalitet ger en bättre handlingsfrihet i händelse av förändringar i

vår säkerhetspolitiska situation. Man kan utan att öka organisationen komplettera med materiel. Man behöver inte nyuppsätta förband.

Punkt (8) innebär att befintliga resurser tillvaratas på bästa sätt under fyraårsperioden och handlingsfrihet skapas i det längre perspektivet. I sitt förslag till lösning enligt utredningsalternativet A 1 anser överbefälhavaren att man, på grund av den låga ramen, måste minska antalet infanteribrigader med ca 35 % under närmaste femårsperiod. De brigader som avses utgå skulle förvandlas till skytteregementen, som har en väsentligt lägre försvarseffekt. Fram till år 1975 anser överbefälhavaren det nödvändigt att inom ramen A 1 omvandla ytterligare ca 40 % av kvarvarande infanteribrigader till skytteregementen. Med förhållandevis moderat sänkning av den planerade kvaliteten på infanteribrigaderna kan emellertid samtliga infanteribrigader bibehållas under perioden. I förhållande till nuläget åstadkoms en kvalitetsförbättring främst i fråga om taktisk rörlighet och pansarbekämpning.

Punkt (9) avser anskaffning av huvudsakligen fordonsmateriel, sambandsutrustning, ammunition och viss annan utrustning för fördelningsförbanden.

Punkt (10) avser medel för att påbörja en modernisering av luftvärnets spanings- och eldledningsutrustning för att luftvärnet skall kunna användas under alla väderleksförhållanden och vid teleteknisk motverkan, vilket nu inte kan ske. Inte minst erfarenheterna från Vietnam visar att detta är nödvändigt. En modernisering av luftvärnsroboten Hawk är en förutsättning för att ha denna effektiv under hela 1970-talet. Genom dessa åtgärder upprätthålls den långsiktiga handlingsfriheten när det gäller luftförsvarets framtida utformning.

Punkt (11) innebär en fortsatt ersättningsanskaffning av bl. a. torpedbåtar, kustartilleribatterier och lätta helikoptrar.

Punkt (12) avser medel för fortsatt forskning och utveckling i huvudsak enligt myndigheternas nuvarande planer.

Punkt (13) avser medel för att skapa utrymme för en eventuell ytterligare förbättring av värnpliktsförmånerna och en påbörjan av åtgärder för att gradvis öka den strategiska rörligheten. Värnpliktsförmånerna förbättrades så sent som budgetåret 1967/68 med inte mindre än 55 milj. kr., men ytterligare förbättringar kan aktualiseras under efterföljande tre år.

Fördelningen av medlen måste enligt försvarsutredningen betraktas som preliminär och kan påverkas av pågående och kommande utredningar. Vid fördelningen av medlen på objekt har inte beaktats den nuvarande procentuella uppdelningen av budgeten på försvarsgrenarna. Strävan har i stället varit att ge de totalt sett mest angelägna ändamålen en medelsförstärkning utöver basutgifterna för att skapa den nämnda handlingsfriheten för framtida strukturförändring.

Följande sammanställning kan därmed göras av basutgifterna och angivna nödvändiga medel utöver dessa, där anpassning skett till de i statsverkspropositionen 1968 redovisade utgifterna för det militära försvaret för budgetåret 1968/69.

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	Totalt
Basutgifter.....	4 689	4 639	4 372	4 042	17 742
Kompletteringar.....	93	221	538	918	1 770
Totalt	4 782	4 860	4 910	4 960	19 512

Den framräknade totala utgiftsramen för det militära försvaret uppgår således till 19 512 milj. kr. i prisläge maj 1967. Prisregleringsmedel har här inte räknats in för budgetåret 1968/69. Utgiftsramen har avvägts så att en fortsatt rationalisering drivs fram. Det förutsätts vidare att utanför denna ram tillkommer kvarvarande investeringar för nya I 1 och Ing 1 samt utgifter för beredskapsstyrkan för FN-tjänst, Stockholms datamaskincentral, signalskyddsnämnden samt försvarets fabriksverk och flygtekniska försöksanstalten.

I utgiftsramen ingår återtagning av de 242 milj. kr. som inte disponerades budgetåret 1966/67. Återtagning sker med 62 milj. kr. budgetåret 1968/69 och med 90 milj. kr. vart och ett av budgetåren 1969/70 och 1970/71. Anslagsramarna för respektive budgetår blir i motsvarande mån mindre.

Försvarsutredningen föreslår att för de närmaste fyra budgetåren bestäms en utgiftsram för det militära försvaret som svarar mot de här beräknade behoven.

Den föreslagna utgiftsramen innebär en begränsad uppräkningsmedel med i runt tal 50 milj. kr. per år efter budgetåret 1968/69. Försvarsutredningens förslag är för fyraårsperioden sammanlagt 192 milj. kr. högre än det av överbefälhavaren utredda alternativet A 1 omräknat i prisläge maj 1967.

Försvarsutredningen har funnit att med den utgiftsram som föreslås väpningskraften kan upprätthållas i det kortsiktiga perspektivet och tillfredsställande handlingsfrihet skapas i det mer långsiktiga,

norrlandsbrigader, infanteribrigader och pansarbrigader kan vara kvar i krigsorganisationen i huvudsak i samma antal som enligt tidigare planer och med i vissa avseenden höjd kvalitet,

Viggenprojektet kan genomföras beträffande attack- och spaningsversionerna och handlingsfrihet skapas i luftförsvarsfrågan,

begränsningarna i organisationen under fyraårsperioden kan inskränkas till tre flygflottiljer, såvida inte rationaliseringar med bibehållen väpningskraft gör ytterligare förbandsinskränkningar motiverade.

Vad gäller planeringsramen för tiden efter ett flerårigt försvarsbeslut bör denna väljas genom att väga önskad handlingsfrihet och anpassningsförmåga mot kostnaderna för denna.

Mot denna bakgrund bör planeringen tills vidare ske på grundval av de långsiktiga ekonomiska förutsättningar som ges av en horisontell planeringsnivå som utgår från utgiftsramen för ett försvarsbesluts sista budgetår. Alternativa förändringar beräknas från denna nivå. Vid den årliga rullningen av planeringen med ett år bör planeringens nivå och inriktning prövas.

Försvarsutredningen anför att lika litet som enligt tidigare principer angivna planeringsnivåer har inneburit någon utfästelse för den framtida utgiftsnivån, innebär den föreslagna horisontella grundplaneringsnivån någon fastlåsning som förutsäger försvarets definitiva struktur och omfattning för framtiden, eftersom det efterföljande försvarsbeslutets innebörd inte kan förutsättas. Dessutom får statsmakterna fortlöpande, även under ett gällande flerårigt försvarsbeslut, ta ställning till större frågor som påverkar det långsiktiga perspektivet. De nämnda åtgärderna torde ge förutsättningar för en mer realistisk och smidig planering.

Förslag om civilförsvaret

Utredningen har efter behandling av några aggressionsfall som kan tänkas bli avgörande för civilförsvarets utformning lämnat synpunkter och förslag beträffande civilförsvarets huvudkomponenter skydd, utrymning och undsättning.

Civilförsvaret har i fredstid inte någon omedelbar beredskap utöver de resurser som finns i de kommunala brandkårerna. Enligt gällande bestämmelser kan civilförsvarets beredskap inte höjas förrän åtminstone beredskapsgrad III anbefallts. Försvarsutredningen förordar med ledning av sina säkerhetspolitiska överväganden en lösning som ger Kungl. Maj:t möjlighet att inkalla civilförsvarets personal till beredskapsövning, motsvarande vad som för krigsmakten kan ske med stöd av 27 § 2 mom. värnpliktslagen.

Försvarsutredningen framhåller att inom civilförsvarets skadeförebyggande verksamhet, utrymning och skydd i viss mån kan ersätta varandra. Brist på skyddsrum kan av denna anledning medföra krav på en långtgående utrymning med alla de påfrestningar och omställningsproblem en sådan innebär för befolkning och samhälle. God tillgång till skyddsrum ökar däremot statsmakternas handlingsfrihet i krissituationer som kan aktualisera en utrymning.

Utredningen framhåller vidare att tillgång till skyddsrum ger befolkningen skydd i flera situationer, t. ex. vid radioaktivt nedfall eller vid lokala stridshandlingar.

Enligt utredningen hör man därför även för den framtid som nu kan överblickas räkna med skyddsrum som ett väsentligt inslag i vårt civilförsvaret. Bedömningarna i detta hänseende måste ske på mycket lång sikt.

De nuvarande skyddsrumstillgångarna är t. ex. en produkt av en konsekvent skyddsrumbyggnadspolitik alltsedan andra världskriget.

Samtidigt framhåller emellertid utredningen att det är nödvändigt att tid efter annan göra jämkningar i skyddsrumbyggandet för att nå en anpassning till sådan förändring inom säkerhetspolitik, militärteknik, husbyggnadsteknik etc. som kan bedömas vara av bestående art.

Den av civilförsvarsstyrelsen föreslagna övergången från befolkningskyddsrum till normalskyddsrum i vissa städers innerområden är enligt försvarsutredningens mening en förändring av sistnämnda slag. Inom försvarsdepartementet har inletts ett tämligen omfattande arbete i syfte att få belyst hur skyddsrumbyggandet i framtiden bör ske. Försvarsutredningen anser sig med hänsyn härtill inte böra ta ställning till hur skyddet i vissa städers innerområden bör utformas. Utredningen anser emellertid, utgående från nuvarande kunskapsunderlag, att starka skäl talar för att ett sådant skydd i någon form skapas.

Skydd mot t. ex. pågående radioaktivt nedfall kan — förutom genom de generella medlen skyddsrum och skyddsmasker — erhållas genom vissa särskilda åtgärder. Planerna för dessa särskilda åtgärder grundas på civilförsvarlagens bestämmelser att fastighetsägaren är skyldig att — enligt vad Konungen kan förordna — förbereda och under civilförsvarsberedskap förse anläggning eller byggnad med anordningar som kan bereda dem som vistas där skäligen skydd mot radioaktiv strålning. För att ge ett utbildningsunderlag och för att öka möjligheterna till rådgivning men även av beredskapskäl har civilförsvarsstyrelsen låtit trycka anvisningar i en försöks- och utbildningsupplaga. Härutöver pågår en viss beredskapsplanläggning avseende var skyddsrum skall utföras och hur alarmering skall ske.

Försvarsutredningen finner att denna omfattning av åtgärderna på radiaskyddsområdet f. n. får anses vara lämpligt avvägd.

Försvarsutredningen anför att tillgång till skyddsmasker för hela befolkningen i vissa lägen — även sådana där vi inte är indragna i en konflikt — kan vara utomordentligt betydelsefull. Samtidigt har utredningen, bl. a. med ledning av uppgifter om utländska civilförsvarsåtgärder, kommit till den uppfattningen att riskerna för sådan insats av biologiska och kemiska stridsmedel att stora delar av befolkningen drabbas f. n. är ganska små. Utredningen anser emellertid att man måste beakta den omständigheten att utvecklingen kan komma att göra det angeläget att hela befolkningen förses med skyddsmasker. Det är därför önskvärt att skapa erforderlig handlingsberedskap för att inom rimlig tid kunna anskaffa skyddsmasker åt hela befolkningen, för det fall de säkerhetspolitiska förhållandena skulle motivera detta. Därjämte föreligger behov av att förnya nu befintliga skyddsmasktillgångar i syfte att inte försämra den beredskap som redan finns. Utredningen anser därför att åtgärder i begränsad skala bör vidtas

för att vidmakthålla och förbättra vår beredskap på detta område. Dessa åtgärder bör bl. a. innefatta även utveckling av prototyper för skyddsmask för barn mellan 3—10 år och skydd för småbarn.

För att skyddsmöjligheterna skall kunna utnyttjas, måste befolkningen kunna alarmeras vid fara. Utredningen framhåller att det är betydelsefullt att den tidigare påbörjade moderniseringen av varnings- och alarmeringssystemet får fortsätta.

Intet annat land i världen har enligt utredningen i detalj planlagt så förhållandevis stora utrymningar som Sverige. Nu gällande planläggning omfattar ca 3,5 miljoner människor eller närmare 45 % av befolkningen. Ett beslut om utrymning kan differentieras i flera avseenden. Det kan omfatta t. ex. att flytta bort vissa kategorier från ett innerområde, att beredskapsutrymma detta område eller, i ett ytterlighetsfall, att samtidigt genomföra all planlagd utrymning.

Utredningen anför den uppfattningen att det nuvarande mycket omfattande maxiprogrammet för utrymningar i huvudsak bör bibehållas. Samtidigt framhåller utredningen att man i ett aktuellt krisläge i många fall synes kunna med fördel välja mindre omfattande och kanske t. o. m. frivillig utrymning, som styrs främst genom upplysning om lägets krav och önskvärda motåtgärder.

Med hänvisning till det anförda förordar försvarsutredningen att den nuvarande utrymningsplanläggningen i huvudsak bibehålls. Konsekvenserna för samhället av en omfattande utrymning bör enligt utredningens mening studeras ytterligare.

När det gäller undsättningsorganisationen finner utredningen anledning räkna med att den planerade uppbyggnaden fortsätts och i väsentliga delar också avslutas under de närmaste åren. Frågan om bevakningskårernas framtida organisationstillhörighet förutsätter utredningen bli prövad i särskild ordning.

Inom försvarsutredningen har undersökts ett mindre resurskrävande alternativ än Cf 65. Ifrågavarande alternativ — kallat *alternativet II* — innebär för sjuårsperioden 1968/69—1974/75 kostnader om sammanlagt 789 milj. kr. i prisläget maj 1967. Härav avser 453 milj. kr. de första fyra åren. Av det för sjuårsperioden angivna beloppet är 411 milj. kr. grundkostnader och 378 milj. kr. uppbyggnadskostnader och förnyelsekostnader. Beloppen får till den del de avser den senare delen av sjuårsperioden ses som hypotetiska exempel. De är nämligen angivna med den förutsättningen att den nu förordade inriktningen av civilförsvaret kommer att gälla för hela sjuårsperioden. Bl. a. av de skäl som anges i det följande kan denna förutsättning komma att ändras. Den närmare fördelningen av kostnaderna i alternativet II framgår av tabell 2. Alternativet innebär en anslagsram av 112—114 milj. kr. årligen eller ca 70 milj. kr. mindre än Cf 65 (inkl. medel som civilförsvarsstyrelsen har ansett böra beräknas utöver anslagsramen).

Tabell 2. Inom försvarsutredningen utarbetat utkast till budgetplan för civilförsvaret för tiden 1968/69—1974/75

Milj. kr. Prisläge maj 1967

Ändamål	Budgetår							S:a 68/72	S:a 68/75
	68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75		
Grundkostnader	53	59	59	60	60	60	60	231	411
<i>Uppbyggnadskostnader</i>									
Materiel till civilförsvarets organisation	30	30	28	26	19	11	—	114	144
Krigsuthållighet	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ledningscentraler	6 + 5 ¹	4 + 5 ¹	5 + 4 ¹	6	7	7	7	21 + 14	42 + 14
Befolkningskyddsrum	—	—	—	5	7	7	7	5	26
Modernisering av äldre enskilda normalskyddsrum	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skyddsrum för framskjutna enheter och obs-platser	3	2	2	2	3	3	3	9	18
Branddammar	4	4	3	3	4	4	4	14	26
Förrådslokaler	3	3	3	3	2	2	2	12	18
Utbyggnad av Rosersberg	1,3	2	2	2	—	—	—	7	7
Skyddsmasker	5	5	5	5	5	5	5	20	35
Övrig utrustning till civilbefolkningen	3	—	3	—	—	—	—	6	6
Summa uppbyggnadskostnader	60	55	55	52	47	39	28	222	336
Förnyelsekostnader	—	—	—	—	5	13	24	—	42
Summa kostnader	113,3	114	114	112	112	112	112	453	789

¹ Betalningsmedel för ledningscentraler beslutade före budgetåret 1963/64

Tabell 3. Kostnaderna för civilförsvaret för hela perioden 1968/69—1971/72 enligt det något modifierade Cf 65 och enligt försvarsutredningens alternativ II

Belopp i milj. kr. Prisläge maj 1967

Ändamål	Cf 65 (modifierat)	Alternativet II	Skillnad
Grundkostnader	250	231	— 19
<i>Uppbyggnadskostnader</i>			
Materiel till civilförsvarets organisation	124	114	— 10
Krigsuthållighet	15	—	— 15
Ledningscentraler	24	21	— 3
Befolkningskyddsrum	62	5	— 57
Modernisering av äldre enskilda normalskyddsrum	11	—	— 11
Skyddsrum för framskjutna enheter samt obs-platser	13	9	— 4
Branddammar	21	14	— 7
Förrådslokaler	20	12	— 8
Utbyggnad av Rosersberg	7	7	—
Skyddsmasker	114	20	— 94
Övrig utrustning till civilbefolkningen	27	6	— 21
Summa uppbyggnadskostnader	438	208	— 230
Summa kostnader	688 ¹	439 ¹	— 249

¹ Betalningsmedel för ledningscentraler beslutade före budgetåret 1963/64 är inte inräknade

De angivna kostnadsskillnaderna mellan Cf 65 och alternativet II har sammanställts i tabell 3.

Försvarsutredningen har funnit det angeläget att sådana resurser ställs till civilförsvarets förfogande att civilförsvarets organisatoriska uppbyggnad kan vara i huvudsak genomförd i början av 1970-talet. I fråga om skyddsrummbyggnaden räknar utredningen med att i avvaktan på resultatet av pågående utredningar medel för statsbidrag till påbörjande av nya befolkningsskyddsrum tills vidare inte anvisas. Att civilförsvarsstyrelsens planering och anskaffningsverksamhet även under den nu förestående sista fasen av uppbyggnadsskedet för organisationen grundas på en av statsmakterna för flera år angiven medelsram har försvarsutredningen ansett vara naturligt. Utredningen har ansett det vara angeläget att anslagsutvecklingen under den avslutande delen av uppbyggnadsperioden blir sådan att möjlighet ges till smidig övergång till den därpå följande perioden, vilken mera kommer att kännetecknas av ett vidmakthållande och en fortlöpande anpassning av verksamheten och organisationen. Totalkostnaderna bör också anpassas till en nivå som ter sig skälig med hänsyn till de resurser som tilldelas totalförsvaret i övrigt.

Med dessa utgångspunkter har utredningen funnit att civilförsvarets fortsatta uppbyggnad bör genomföras i en takt som i huvudsak svarar mot det inom utredningen utarbetade alternativet II. Härigenom kan organisationsuppbyggnaden i stort sett vara avslutad i början av 1970-talet. Det valda kostnadsalternativet innebär en ramnivå för beslutsperioden som i stort ansluter till den nivå som gäller för budgetåret 1967/68.

Anslagen till civilförsvaret bör enligt försvarsutredningen som hittills kompletteras med vissa beställnings- och statsbidragsbemyndiganden. I fråga om materielanskaffningen kommer väsentliga anskaffningar att slutföras under perioden. Utredningen räknar därför med en påtaglig minskning av bemyndigandeskulden för materiel under den period försvarsbeslutet avser. Beträffande statsbidragen till andra skyddsrum än befolkningsskyddsrum och till branddammar — i fråga om vilka utbyggnaden torde komma att fortgå i ungefär samma omfattning även efter budgetåret 1971/72 — räknar utredningen i princip med ungefär oförändrad storlek på bemyndigandeskulden räknat i fasta priser. Beslutar man under perioden att återuppta skyddsrumbyggnaden i de större städernas innerområden kan härför erfordras vissa statsbidragsbemyndiganden.

Av anförda skäl föreslår försvarsutredningen att anslagsramen för civilförsvaret bestäms till 113,3, 114, 114 resp. 112 milj. kr. i fasta priser (prisläge maj 1967) för de närmaste fyra budgetåren.

Utredningen anför i anslutning härtill att försvarsbeslutet inte skall anses hindra vissa överföringar mellan de ekonomiska ramarna för det militära försvaret och för civilförsvaret.

Prisregleringstekniken har visat sig ändamålsenlig. Den har medgett att anslagsramarna för civildförsvaret följsamt har kunnat anpassas till kostnaderna för produktion av civildförvarstjänster.

Konstruktionen med efterhandsreglering har vidare innefattat att ett budgetårs besparingar och merutgifter under förslagsanslag tillförts resp. belastat ramen för civildförsvaret samtidigt som pris- och lönekomensationen gällande detta budgetår har lagts till ramen.

Försvarsutredningen anser att den beskrivna ramkonstruktionen fyller ett klart behov och föreslår att den skall tillämpas även under den nu förestående fyraårsperioden.

Den redovisade budgetplanen bör, anför utredningen, ses som ett exempel på hur den angivna ekonomiska ramen kan disponeras. Utredningen har för civildförsvaret, liksom i fråga om krigsmakten, inte ansett sig böra ta ställning till avvägningen i detalj mellan olika utgiftsändamål eller den turordning i vilken dessa bör tillgodoses inom den angivna ramen. Utredningen räknar dock inte med några medel för utrustning m. m. för internerat utan förutsätter att åtgärder för detta ändamål i ett skärpt läge får genomföras såsom provisorier.

Utöver angivet rambelopp bör enligt försvarsutredningen för nästa budgetår anvisas medel som utgör pris- och lönekomensation för budgetåret 1966/67 med ca 10 milj. kr. Vidare bör för nästa budgetår anvisas ca 2 milj. kr. motsvarande vad som inte har utnyttjats av de för budgetåret 1966/67 anvisade förslagsanslagen. Sammanlagt skulle alltså anslagen till civildförsvaret för nästa budgetår gå upp till ca 125 milj. kr. I detta belopp innefattas inte kostnaderna för statliga myndigheters andelar i civildförsvarets skyddsrum.

Försvarsutredningen förutsätter att erforderligt underlag för ett ställningstagande till civildförsvarets utgifter under första delen av 1970-talet tas fram i god tid före utgången av perioden 1968/69—1971/72. Utredningen framhåller i detta sammanhang följande.

Försvarsutredningen förutsätter att arbetet med en närmare utformning av möjliga aggressionsfall fortsätts genom försvarsdepartementets försorg med syfte att skapa en gemensam bakgrund för långsiktplaneringen inom totalförsvarets olika grenar.

Det är angeläget att civildförsvarets möjligheter att verka studeras mot bakgrund av olika aggressionsfall. Härvid förutsätts att civildförsvaret på lång sikt inriktas så att rimlig effekt erhålls i alla för oss aktuella aggressionsfall.

Utredningen understryker också angelägenheten av att alternativa lösningar utarbetas rörande såväl medelsramar som civildförsvarets inriktning och struktur. Ett alternativ bör avse ett förslag som syftar till att endast vidmakthålla organisation och materiel inom ramen för en oförändrad ambitionsnivå.

Yttrandena

Överbefälhavaren

Försvarsutredningen har redovisat de viktigaste faktorerna som inverkar på vår framtida säkerhet. Den har dock enligt överbefälhavaren inte dragit realistiska slutsatser av den säkerhetspolitiska bild som har tecknats. I allt väsentligt torde det militärpolitiska läget bestå oförändrat under den framtid som nu kan överblickas. Den höjning av stridskrafternas kvalitet som har pågått i vår omvärld torde komma att fortsätta i minst samma takt som hittills. Dessa förhållanden talar för att betydligt större medelsresurser än vad utredningen föreslår borde avdelas för vårt försvar, så att dess effekt kan vidmakthållas i takt med utvecklingen i vår omvärld. Eftersom de statsfinansiella synpunkterna måste ha varit avgörande för utredningens förslag borde detta entydigt ha framhållits av utredningen.

Målsättningen för krigsmakten bör enligt överbefälhavaren vara så preciserad att den verkligen ger underlag för en bedömning av målet för våra försvarsansträngningar. Alltför allmänt hållna uttalanden skapar inte någon grund för vare sig medborgarnas engagemang eller omvärldens tilltro. En mer preciserad målsättning har större möjligheter att uppfylla dessa syften. Den av utredningen föreslagna uttunningen i formuleringen verkar i motsatt riktning. Utredningens förslag till sänkt försvarseffekt bör komma till uttryck i målsättningen. Överbefälhavaren tillstyrker det föreslagna nya stycket i målsättningen om krigsmaktens medverkan i Förenta Nationernas aktioner.

Den ambitionsnivå som utredningen föreslår beträffande det militära försvaret korresponderar inte med den medelstildelning som föreslås för fyraårsperioden. Beräkningar som har utförts av försvarsstaben visar, att de verkliga kostnaderna ligger ca 500 milj. kr. högre än den föreslagna kostnadsramen.

Överbefälhavaren delar inte utredningens uppfattning att värnkraften kan upprätthållas i det kortsiktiga perspektivet och tillfredsställande handlingsfrihet skapas på lång sikt. Som närmare har utretts i samband med ÖB-svaret 67 och som har redovisats för utredningen leder de sänkta anslagen till att försvarseffekten kommer att gå ned. För att kunna bibehålla effekten skulle behövas väsentliga tillskott redan under beslutsperioden och en högre planeringsinriktning för tiden därefter.

Om den antydda ambitionen i kvantitativt hänseende skall bibehållas under längre tid krävs det avsevärt höjda anslagsramar efter beslutsperioden. Om dessutom även kvaliteten skall kunna bibehållas på relativt sett oförändrad nivå behövs ytterligare höjning av ramen redan under fyraårsperioden.

Nu gällande grunder för planering, innefattande långsiktplaner, full kompensation för pris- och lönestegringar, tillägg för teknisk utveckling och ordningen med anslagsramar och frihet att utnyttja disponibla reservationsmedel har fungerat tillfredsställande och bör utnyttjas även i framtiden.

Det samlade studie- och kunskapsunderlag som har tagits fram inom krigsmakten utgör en tillfredsställande grund för de ställningstaganden som överbefälhavaren har gjort. Utredningen har inte redovisat något underlag som ger anledning till ändring av tidigare militära bedömningar och ställningstaganden.

Det fordras en realistisk balans mellan ställda uppgifter och tilldelade ekonomiska resurser. Om utredningens förslag blir statsmakternas beslut uppkommer betydande negativa konsekvenser för försvarseffekten intill mitten av 1970-talet. Det är nödvändigt med en precisering av de uppgifter som krigsmakten främst skall kunna lösa med dess resurser under denna tidsperiod. Det åligger överbefälhavaren att inrikta de årliga anslagsframställningarna därefter och att föreslå lämpligaste medelsfördelning inom den anvisade ramen.

Överbefälhavaren anser att försvarsutredningens metod att fördela medel på vissa objekt och funktioner istället för på försvarsgrenar och gemensamma ändamål bör tillämpas i framtiden.

Civilt försvarsstyrelsen

Styrelsen ansluter sig till försvarsutredningens bedömning av de aggressionsfall som bör ligga till grund för civilt försvars utformning och till uttalandet att en del av de beslut om försvaret som nu är aktuella att fatta får konsekvenser långt in i framtiden. De beslut som fattas idag bör skapa den handlingsfrihet som morgondagens statsledning kan komma att behöva. För civilt försvar krävs en alternativ långsiktplanering för de tre komponenterna skydd, utrymning och undsättning. Det redovisade utkastet till målsättning för civilt försvar behöver bearbetas grundligt.

Av verksamhetsgrenarna kommer skyddet att vara den mest betydelsefulla i de aggressionsfall som kan komma att vara dimensionerande för civilt försvar. Det är en allvarlig lucka i civilt försvars beredskap att erforderliga skyddsrum saknas i de 14 största städernas innerområden.

I fråga om skyddsmasker anser styrelsen att mycket talar för att de kemiska stridsmedlen redan har fått en hög aktualitet i skuggan av den terrorbalans som har skapats av kärnvapen. Styrelsen bedömer att det är mycket svårt att i en framtid vid behov i tid fatta beslut om anskaffning av skyddsmasker för civilbefolkningen. Det tar nämligen, även efter betydande förberedelser, ca två år att producera det behövliga antalet skyddsmasker. Styrelsen hemställer att de ekonomiska möjligheterna till anskaffning prövas ytterligare.

Departementschefen

För att ge ökad stadga åt försvarsplaneringen och möjliggöra en målmedveten uppbyggnad av det militära försvars styrka fann 1958 års riksdag att det var nödvändigt att gå över från försvarsbeslut för ett år till beslut för flera år.

1958 års försvarsbeslut byggde på en överenskommelse mellan de fyra stora riksdagspartierna och omfattade tre budgetår, dvs. budgetåren t. o. m. 1960/61. Beslutet innebar att anslagen på driftbudgeten till det militära försvaret fastställdes för budgetåret 1958/59 och att summan av dessa anslag utgjorde ett basbelopp som skulle dels ökas med 2,5 % varje år för att kompensera den gradvisa kostnadsökning som man ansåg uppkomma genom den tekniska utvecklingen, dels hållas realekonomiskt konstant genom att justeras med hänsyn till inträffade pris- och löneförändringar.

1961 års försvarsbeslut grundades på förslag av 1960 års försvarskommitté och omfattade två budgetår, dvs. budgetåren t. o. m. 1962/63. Beslutet följde de principer som hade antagits av 1958 års riksdag men dessa tillämpades nu inte bara på driftbudgeten utan även på kapitalbudgeten.

1963 års försvarsbeslut grundades på förslag av 1962 års försvarskommitté och följde de två tidigare försvarsbeslutens huvudprinciper. Beslutet blev fyraårigt och omfattade budgetåren t. o. m. 1966/67.

För innevarande budgetår har 1967 års riksdag i avvaktan på förslag från 1965 års försvarsutredning beslutat en utgiftsram för det militära försvaret som i fasta priser i stort sett motsvarar utgiftsnivån under budgetåret 1966/67.

Grunden för det moderna civilförsvaret lades genom beslut av 1956 och 1959 års riksdagar. År 1956 antogs riktlinjer för utrymningsplanläggningen och det fortsatta byggandet av skyddsrum. År 1959 bestämdes huvuddragen av civilförsvarets organisation för förebyggande och skadeavhjälpande verksamhet samt vidare utbildningsverksamhetens omfattning och civilförsvarsstyrelsens organisation. Som ett allmänt mål angavs att den nya organisationen personellt och materiellt skulle byggas upp under en tioårsperiod. År 1960 antogs en ny civilförsvarslag (SFS 1960: 74).

Anslagen till civilförsvaret för budgetåren 1961/62 och 1962/63 bestämdes på grundval av förslag från 1960 års försvarskommitté.

1963 års riksdag bestämde anslagsramar för den fortsatta uppbyggnaden av civilförsvaret under budgetåren 1963/64 och 1966/67. Beslutet grundades på förslag av 1962 års försvarskommitté. År 1965 antogs regler för prisreglering av civilförsvarsramen.

För innevarande budgetår har 1967 års riksdag i avvaktan på förslag från försvarsutredningen bestämt att verksamheten inom civilförsvaret skall bedrivas efter oförändrade riktlinjer och inom en i fast penningvärde oförändrad anslagsram.

Vid redovisning av sina säkerhetspolitiska överväganden anför *försvarsutredningen* inledningsvis att de grundläggande besluten om försvarets utformning och omfattning bör baseras på bedömningar av utvecklingen

på lång sikt. Besluten bör vara tillämpliga oavsett om avspänning eller tillagande motsättningar för stunden präglar den utrikespolitiska situationen. I särskilda avsnitt om de rika och de fattiga länderna, den militärtekniska utvecklingen, stormaktspolitiken, Förenta Nationerna som fredsfaktor, Sveriges och dess grannländers strategiska betydelse, det nordiska området, terrorbalans och krigsanledningar samt olika aggressionsfall som grund för totalförsvarets utformning analyserar utredningen de krafter som styr den internationella miljös utveckling och hur denna utveckling kan tänkas påverka förutsättningarna för vår säkerhetspolitik. Vidare behandlas en presumtiv angripares överväganden inför ett anfall.

Efter en redovisning av olika typer av aggressionsfall konstaterar utredningen att de olika delarna av vårt totalförsvaret, för att detta skall nå en effekt som på bästa möjliga sätt motsvarar målsättning och resurser, måste vara uppbyggda inom helheten på ett balanserat och för olika aggressioner så anpassat sätt att i princip alla länkar är lika starka. Eftersom de hot eller de aggressioner som vi kan möta inte är entydigt definierbara ens i nuläget och den framtida utvecklingen i såväl politiskt som militärtekniskt avseende är mycket osäker finns enligt utredningen inte någon enkel värderingsgrund enligt vilken totalförsvaret eller dess delar kan värderas inom givna ekonomiska ramar.

Försvarsutredningen framhåller vår säkerhetspolitiks beroende av internationella förhållanden och anser att vår grundsyn måste baseras på det förhållandet att Sverige är en liten nation med begränsade resurser och att vår säkerhet kan äventyras i första hand genom stormakters handlande.

Utredningen sammanfattar sin syn på inriktningen av svensk säkerhetspolitik på följande sätt.

Våra egna säkerhetspolitiska mål bör vara att i alla lägen och i former vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser efter våra egna värderingar bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och i varje annat hänseende samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Vi är beslutna

att vägra ge efter för påtryckningar och hot från främmande makt,

att bevara vår alliansfrihet samt att värna vår neutralitet mot kränkningar från varje främmande makt såväl i fredstid som under pågående krig eller som förspel till mot oss riktade krigsföretag,

att värna vår frihet och självständighet mot varje militärt angrepp utifrån,

att jämsides med det militära motståndet skydda civilbefolkningen mot krigets verkningar samt

att även under svårast tänkbara yttre förhållanden vidmakthålla vår demokratiska samhällsordning och vårt folks samhörighetskänsla.

I sin säkerhetspolitiska bedömning kommer utredningen till slutsatsen,

att man inte kan utesluta möjligheten av krig i Europa och att där kan förekomma sådana aggressiva påtryckningar eller andra yttringar av en maktpolitik som innebär hot om krig. Även om Nordeuropa synes ha en sådan strategisk betydelse att det dras in om det blir en konflikt i Europa mellan stormakterna, behöver detta förhållande enligt utredningens mening inte med nödvändighet gälla Sverige. Denna bedömning anges som grundvalen för den svenska neutralitetspolitiken. Utredningen framhåller att denna politik blir trovärdig och realistisk först när den byggs upp och genomförs med stabil politisk inriktning och får stöd av ett för uppgiften väl avpassat och sammansatt totalförsvaret som ger vårt land en betydande motståndskraft inför tänkbara påfrestningar och aggressioner.

Försvarsutredningen bedömer att vårt lands möjligheter att stå utanför krig och allvarigare konflikter även i framtiden bäst främjas genom ett fasthållande vid den alliansfria politiken inriktad på att möjliggöra neutralitet i ett framtida krig.

I anslutning till detta föreslås att målsättningen för krigsmakten skall uttryckas på delvis annat sätt än f. n. Utredningen finner att det inte ligger i vårt lands säkerhetspolitiska intresse att anskaffa kärnvapen. Om utvecklingen på lång sikt skulle leda till att kärnvapen blir ett normalt inslag i små nationers stridskrafter kan frågan om svenska kärnladdningar komma i ett annat läge.

En ekonomisk utgångspunkt är enligt utredningen att den förutsedda samhällsekonomiska utvecklingen motiverar en restriktiv ekonomisk politik under de närmast kommande åren. Utvecklingen kräver också en fortsatt återhållsamhet i fråga om de samlade offentliga anspråken på våra reala resurser. Det knappa resursutrymmet bör enligt utredningen leda till att ökad uppmärksamhet ägnas möjligheten att förbättra avvägningarna såväl inom totalförsvaret som inom krigsmakten.

I fråga om prisreglering av försvarsutgifterna utgår utredningen från att denna för budgetåret 1968/69 kommer att ske på samma sätt som under budgetåret 1967/68, dvs. med viss produktivitetsreduktion avseende direkta löner inom verksamheten för det militära försvaret. Frågan om prisregleringens utformning för tid därefter anser utredningen böra övervägas ytterligare och förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att förelägga 1969 års riksdag förslag i frågan.

Utredningen finner inte att gjorda erfarenheter föranleder någon ändring av principerna för vilka utgifter som bör läggas utanför ramen för det militära försvaret.

Beträffande den fortsatta utvecklingen av vårt militära försvar sammanfattar utredningen sin mening på följande sätt.

Vårt försvar skall även framgent vara fredsbevarande och ge stöd åt vår alliansfria utrikespolitik som syftar till neutralitet i krig, den allmänna värnpliktens princip bibehålls,

hela landet skall kunna försvaras; särskild uppmärksamhet ägnas de strategiskt viktiga områdena i norra och södra Sverige samt Golland, vårt försvar skall möjliggöra segt och uthålligt motstånd om vi angrrips, vårt försvar inriktas på att ett eventuellt krig mot vårt land förs utan insats av kärnvapen; planeringen skall dock vara sådan att en begränsad insats av kärnvapen inte allvarligt minskar möjligheterna till fortsatt försvar,

försvaret skall ha sådan struktur att det inte kan tolkas som ett hot mot någon annan stat,

försvaret skall vara så organiserat och sammansatt att delar därav med kort varsel kan medverka i FN:s fredsbevarande aktioner.

Försvarsutredningen anser att övervägande skäl alltjämt talar för att försvarsbeslut bör vara fleråriga. Den kommer fram till att beslut om de ekonomiska ramarna för det militära försvaret och civilförsvaret bör avse de närmaste fyra budgetåren.

För att kunna bedöma vad som är nödvändiga utgifter för det militära försvaret under den närmaste fyraårsperioden har utredningen beräknat utgifter dels för att infria redan gjorda åtaganden (s. k. basutgifter), dels för kompletteringar som behövs för att ge en tillfredsställande balans i organisationen och skapa handlingsfrihet på lång sikt.

De redan gjorda åtagandena har ansetts innefatta utbildning av värnpliktiga i den utsträckning som beslöts av 1966 års riksdag, bibehållande av anställd personal men restriktivitet med nyanställningar, underhåll av befintliga materiel- och fastighetstillgångar, fullföljande av beställningar som har gjorts före den 1 juli 1968, bibehållande av nuvarande beredskap och förbättring av inbrottskyddet vid militära förråd. Dessutom har hit förts sådana nybeställningar som behövs för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder. Anskaffning av 100 flygplan 37 (Viggen) räknas hit.

Det på detta sätt beräknade medelsbehovet för det militära försvaret för fyraårsperioden 1968/69—1971/72 utgör 4 689, 4 639, 4 372 resp. 4 042 milj. kr. eller sammanlagt 17 742 milj. kr. i prisläge maj 1967.

Med de angivna basutgifterna behöver inte göras några allmänna avskedanden av personal, men en minskning av organisationen påbörjas på grund av att personalinnehållet krymper och att det sker en fortlöpande rationalisering som medför att t. ex. underhållstjänsten effektiviseras. Viss föråldrad materiel utgår dessutom och ersätts inte helt. För flygvapnets del läggs ned tre flygflottiljer och centrala verkstaden i Västerås som flygverkstad. Dessa åtgärder hade varit nödvändiga att vidta även vid förhållandevis höga utgiftsramar.

För att nå optimal avvägning av försvareffekt på kort sikt och behövlig handlingsfrihet på lång sikt bedömer utredningen att utöver basutgifterna behövs medel för i första hand följande kompletteringar under fyraårsperioden.

	Milj. kr.
Fortsatt utveckling av flygplan 37 i spaningsversion	30
Utveckling av luftförvarssystem (robot eller jaktflygplan)	70
Beställning av flygplan 37 (Viggen) i spaningsversion och eventuellt ytterligare attackflygplan 37 (utöver nu beställda 100). Modernisering av attackrobot	370
Komplettering av flygvapnets stridslednings-, bas- och sambandssystem, ammunition för flygvapnet samt reservdelar och utbytesenheter	200
Ammunition för arméns behov	130
Ersättning för förslitna standardfordon, motorcyklar och traktorer m.m.	140
Kompletterande utrustning för pansarbrigader	150
Kompletterande utrustning för infanteribrigader	150
Kompletterande utrustning för artilleri- och signalförband	100
Modernisering av arméns luftvärn	50
Fortsatt ersättningsanskaffning av fartyg och kustartilleribatterier m.m.	200
Forskning och utveckling	110
Övriga ändamål	70
Totalt för fyraårsperioden	1 770

Utredningen har alltså räknat fram ett utgiftsbehov för fyraårsperioden om (17 742 + 1 770) 19 512 milj. kr. (prisläge maj 1967) och anger behovets beräknade fördelning på budgetår enligt följande sammanställning.

	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	Totalt
Basutgifter	4 689	4 639	4 372	4 042	17 742
Kompletteringar	93	221	538	918	1 770
Totalt	4 782	4 860	4 910	4 960	19 512

Utredningen föreslår att för de närmaste fyra budgetåren för det militära försvaret bestäms en utgiftsram som motsvarar dessa behov. Prisregleringsmedel för budgetåret 1968/69 har inte tagits med i beräkningen. Utgiftsramen har avvägs så att en fortsatt rationalisering drivs fram. Det förutsätts vidare att utanför ramen tillkommer medel för kvarvarande investeringar för nya I 1 och Ing 1 samt utgifter för beredskapsstyrkan för FN-tjänst, Stockholms datamaskincentral, signalskyddsnämnden, försvarets fabriksverk och flygtekniska försöksanstalten.

I utgiftsramen ingår återtagning av de 242 milj. kr. som inte togs i anspråk budgetåret 1966/67. Återtagning föreslås ske med utnyttjande av reservationsmedel, nämligen med 62 milj. kr. budgetåret 1968/69 och 90 milj. kr. vart och ett av budgetåren 1969/70 och 1970/71. De sammanlagda anslagen för dessa budgetår blir i motsvarande mån lägre.

Den föreslagna utgiftsramen innebär en uppräknning med i runt tal 50 milj. kr. om året efter budgetåret 1968/69.

Försvarsutredningens förslag är för fyraårsperioden sammanlagt 192 milj. kr. högre än det av överbefälhavaren utredda alternativet A 1 omräknat i prisläge maj 1967.

Försvarsutredningen har funnit att med den utgiftsram som föreslås värnkraften kan upprätthållas i det kortsiktiga perspektivet och tillfredsställande handlingsfrihet skapas i det mer långsiktiga,

norrlandsbrigader, infanteribrigader och pansarbrigader kan vara kvar i krigsorganisationen i huvudsak i samma antal som enligt tidigare planer och med i vissa avseenden höjd kvalitet,

Viggenprojektet kan genomföras beträffande attack- och spaningsversionerna och handlingsfrihet skapas i luftförsvarsfrågan,

begränsningarna i organisationen under fyraårsperioden kan inskränkas till tre flygflottiljer, såvida inte rationaliseringar med bibehållen värnkraft gör ytterligare förbandsinskränkningar motiverade.

Utredningen föreslår att planeringen för tiden efter budgetåret 1971/72 tills vidare sker på grundval av de långsiktiga ekonomiska förutsättningar som ges av en horisontell planeringsnivå som utgår från utgiftsramen för försvarsbeslutets sista budgetår. Alternativa förändringar beräknas från denna nivå. Vid den årliga rullningen av planeringen med ett år bör planeringens nivå och inriktning prövas.

I fråga om civilförsvaret räknar försvarsutredningen med att den uppbyggnad som pågår skall fullföljas och vara i huvudsak genomförd med de medel som föreslås t. o. m. budgetåret 1971/72.

Utredningen anser att man även för den framtid som nu kan överblickas bör räkna med skyddsrum som ett väsentligt inslag i vårt civilförsvaret. Ställning tas dock inte till hur skyddet i vissa städers innerområden bör utformas. Utredningen har räknat in medel för beredskapsproduktion av skyddsmasker för den vuxna delen av befolkningen samt utveckling av prototyper till skyddsmask för barn mellan tre och tio år och av skydd för yngre barn. Detta avses ge tillräcklig handlingsberedskap för att man inom rimlig tid skall kunna anskaffa skydd åt hela befolkningen om de säkerhetspolitiska förhållandena framdeles skulle motivera detta. Moderniseringen av varnings- och alarmeringssystemet anses bära fortsätta. Utredningen förordar att den nuvarande utrymningsplanläggningen i huvudsak bibehålls. Konsekvenserna för samhället av en omfattande utrymning bör studeras ytterligare. Utbyggnaden av undsättningsorganisationen bör enligt utredningen fullföljas på grundval av 1959 års riksdagsbeslut.

Utredningen föreslår att anslagsramarna för civilförsvaret budgetåren 1968/69—1971/72 bestäms till 113,3, 114, 114 resp. 112 milj. kr. i prisläge maj 1967.

I god tid före periodens utgång bör enligt utredningen finnas underlag för ställningstagande till civilförsvarets utveckling efter 1971/72.

Betydande förbättringar av vissa av värnpliktsformånerna har skett så sent som den 1 juli 1967 till en kostnad av ca 55 milj. kr. för år. Försvarsutredningen framhåller att det tillgängliga ekonomiska

utrymmet för ytterligare kostnadskrävande åtgärder de närmaste åren är litet. Utredningen har dock funnit det vara önskvärt med vissa ytterligare förbättringar av förmånerna och har därför beräknat utgiftsramen för fyraårsperioden så att inom den finns medel som kan tas i anspråk t. ex. för förmånsförbättringar. Några sådana medel har dock inte räknats med för budgetåret 1968/69. Utredningen föreslår att bl. a. mot denna bakgrund förmånsfrågorna prövas successivt under den förestående fyraårsperioden. Vissa ändringar av reglerna för reseersättning vid inställelse till mobiliseringsövning föreslås dock redan fr. o. m. den 1 juli 1968.

Vid ställningstagande till försvarets framtida inriktning och omfattning måste som utgångspunkt främst tas de säkerhetspolitiska och militärpolitiska förhållandena, våra befintliga militära resurser samt det statsfinansiella och samhällsekonomiska läget.

Försvarsutredningen har ingående redovisat de säkerhetspolitiska överväganden som ligger till grund för förslagen. Jag delar i allt väsentligt utredningens bedömning.

Sveriges säkerhetspolitik, liksom andra länders, syftar till att bevara landets oberoende. V å r t s ä k e r h e t s p o l i t i s k a m å l b ö r d ä r f ö r v a r a att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed utåt verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.

Säkerhetspolitiken förutsätter ett samspel mellan bl. a. utrikes-, handels- och försvarspolitik. Försvarspolitik i traditionell mening är således endast ett av säkerhetspolitikens medel.

Denna inriktning av säkerhetspolitiken betonar försvarets fredsbevarande roll. Försvarets struktur och omfattning bör alltså värderas med hänsyn till dess förmåga att verka stabiliserande och krigsavhållande i olika utrikespolitiska situationer och till dess effekt vid angrepp mot vårt land.

De säkerhetspolitiska problemen kompliceras av att Sverige är en liten nation och att den internationella miljön i stor utsträckning formas av stormakterna. Sverige kan därför inte påverka denna miljö i nämnvärd grad. En anpassning till miljön blir nödvändig och de säkerhetspolitiska medlen måste utformas i enlighet med vad som bedöms vara miljöns krav.

Det mest kända uttrycket för vår säkerhetspolitik är principen om »alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig». Denna princip har ibland angetts som målet för den svenska säkerhetspolitiken men anvisar närmast de medel som landet har valt att lita till i två skilda lägen, nämligen i fred och då krig har brutit ut i vår omvärld. Den svenska attityden i dessa två lägen utgör ett sammanhängande helt, nämligen »den traditionella svenska neutralitetspolitiken».

Sveriges neutralitetspolitik förutsätter att försvarspolitiken styrs bl. a. av de förpliktelser som vi ikläder oss genom att förklara oss neutrala i en konflikt mellan andra stater. Vid ett krig i Europa, som Sverige inte är inblandat i, föreligger skyldighet för Sverige att avvisa företag från de krigförandes sida som kränker det svenska territoriet. En avsiktlig kränkning från en krigförande parts sida kan avse att underlätta dennes militära operationer mot motståndaren. Sverige måste skapa tilltro till den deklarerade neutralitetspolitiken, till förmågan och viljan att hävda neutraliteten. Förmodad eller visad oförmåga att avvisa företag mot vårt territorium skulle annars kunna föranleda en krigförande part att i självförsvar söka besätta svenskt område.

Tilltron till »den väpnade neutraliteten» bygger alltså på att Sveriges försvarsåtgärder skall framstå som tillräckliga för att hävda den strikta neutraliteten. Tilltron kräver också att vår omvärld är övertygad om att Sverige i händelse av en konflikt är berett att med vapenmakt fullfölja den deklarerade politiken. Försvaret måste därför ha en sådan styrka och sammansättning att en presumtiv angripare inte genom att konstatera brister i svenskt försvar skall förledas att misstro landets deklarerade politik. I tilltron ligger också en förvissning om en sådan inrikespolitisk stabilitet i Sverige, att säkerhetspolitikens grunder är fasta.

Den svenska försvarspolitiken bör utgå från att det politiska och militära läget i Europa under överskådlig tid framåt kommer att präglas av existensen av två maktblock med åtminstone delvis motsatta politiska mål.

Även i framtiden kan en maktbalans mellan stormakterna väntas råda med en betydande grad av parallellitet mellan stormakternas militära resurser. Denna balans leder till att stormakternas styrkor huvudsakligen binds mot varandra och endast begränsade styrkor kan avses mot oss.

Vid försök av endera stormaktsblocket att hävda sina mål kan konflikter uppstå och militära medel komma till användning. Om endera parten för sina behov söker disponera svenskt område medför detta nackdelar för motparten. Redan möjligheten att den ena parten överväger att angripa Sverige kan medföra att den andra ingriper i förebyggande syfte. Sveriges geografiska läge och försvarets struktur, omfattning och gruppering m. m. kan ge den ena parten större möjligheter än den andra att nå fördelar. Sveriges försvar måste vara så uppbyggt, att ett angrepp inte ter sig lönsamt för någon part. Lönsamheten avser då såväl det direkta värdet av att kunna utnyttja svenskt territorium som det indirekta värdet av att vägra den andra parten samma förmån. En sådan försvarspolitik måste förutsätta att hela landet skall kunna försvaras.

En inriktning av svensk försvarspolitik i överensstämmelse med dessa principer innebär att försvarsplaneringen skall utgå från sådana utrikespolitiska situationer i vilka en stormakts mål och resursinsats för angrepp mot Sverige är begränsade i förhållande till hans globala säkerhetspolitiska

mål och totala resurser. Dessa situationer karaktäriseras av att en angriparens värdering av mål och resursinsats bestäms i huvudsak av andra säkerhetspolitiska och strategiska överväganden än hänsynen till angreppet mot Sverige. En bedömning av vilka militära resurser som Sverige behöver vid varje tidpunkt nu och i framtiden måste utifrån sådana principer grundas bl. a. på

en politisk bedömning av rimligheten och konsekvenserna av olika situationer i vilka hot om eller insats av militära resurser kan förekomma mot Sverige och våra möjligheter att påverka dessa situationer,

en politisk och militär bedömning av angriparens resursbehov, val av resurser och angreppsmetod samt

en militär bedömning av vilka egna resurser som fordras för att med utsikt till framgång avhålla från olika angrepp.

Sverige kan aldrig, lika litet som andra nationer, åstadkomma en absolut trygghet i alla tänkbara situationer hur stora resurser som än satsas på försvaret.

Den svenska försvarspolitikens grundas därför på förutsättningen att ett angrepp mot landet måste ses i ett strategiskt stormaktssammanhang där värdet av de fördelar som en stormakt vill uppnå genom att ockupera hela eller delar av landet bestäms framför allt av de nackdelar som denna stormakt åsamkar sin huvudmotståndare. Stormakterna, särskilt Förenta staterna och Sovjetunionen, har globala politiska och strategiska intressen. Stormakternas engagemang är störst i områden som ligger nära deras eget territorium och i andra områden av stor strategisk betydelse. Ingen del av världen är dock så betydelselös att stormakterna inte bevakar utvecklingen och följer upp motpartens eventuella åtgärder.

Även om Nordeuropa skulle ha en sådan strategisk betydelse att det dras in i en konflikt i Europa mellan stormakterna behöver detta förhållande inte nödvändigtvis medföra att Sverige engageras i konflikten. Om en konflikt skulle bryta ut i vår närhet så är de strategiskt betydelsefulla områdena för stormakterna östersjöutloppen och norra Skandinavien så länge som nuvarande stormaktsgruppering består. Betydelsen av Gotland bör även uppmärksammas i detta sammanhang.

Den nuvarande strukturella uppbyggnaden av vårt försvar utgår från erfarenheter från andra världskriget och från de militärstrategiska doktriner som var förhärskande på 1950-talet och fram till mitten av 1960-talet.

När de grundläggande utredningarna gjordes som underlag för 1958 års försvarsbeslut var Förenta staternas officiella militärstrategiska doktrin att varje angrepp skulle mötas med massiv vedergällning. Förenta staternas stridskrafter hade en mot denna doktrin svarande uppbyggnad. Tyngdpunkten var förlagd till strategiskt flyg och andra fjärrvapen utrustade med kärnladdningar. Det bedömdes vid denna tidpunkt att Sovjetunionens militära doktrin och stridskrafter skulle utvecklas på samma sätt. Mot

denna bakgrund angavs följaktligen i ÖB-utredningen 1957 att flyg- och fjärrvapenanfall med användning av atomvapen framstod som en allt farligare betvingelsemetod och att denna metod i vissa lägen kunde användas mot vårt land.

Den militärstrategiska doktrinen har emellertid ändrats högst väsentligt sedan 1950-talet, vilket även framgår av ÖB 65. Där sägs bl. a.

Utvecklingen i USA och Sovjet av nukleära vapensystem med ökande precision, utomordentlig förstörelseverkan och allt mindre sårbarhet har lett till den s.k. terrorbalansen. De militära styrkeförhållandena har framtingat en viss försiktighet i de två ledande stormakternas utrikespolitiska uppträdande. Den massiva vedergällningens strategi har fått ge vika för en strategi med valmöjligheter, anpassad efter situationens krav.

Balansen mellan Förenta staternas och Sovjetunionens strategiska styrkor har gjort ett avsiktligt igångsättande av såväl ett interkontinentalt kärnvapenkrig som ett kärnvapenkrig i Europa allt mindre troligt. Doktrinen om massiv vedergällning har fått vika för en doktrin med större valmöjligheter i krissituationer och konflikter på olika nivåer. Avsikten är att skapa en maktbalans som avskräcker från angrepp på varje nivå. Konventionella stridskrafter har därmed fått ökad betydelse.

Centralt i denna upptrappningsdoktrin är att vid krig mellan stormakterna söka förmå motparten till förhandling på varje nivå innan upptrappning sker till nästa. En eventuell upptrappning skall hållas under sträng kontroll. Den officiella NATO-doktrinen är att kärnvapen skall kunna sättas in om de konventionella styrkorna inte förslår för att möta ett massivt konventionellt anfall. En rad åtgärder har emellertid vidtagits för att förhindra att en konflikt utvecklas till ett totalt krig där båda parter ohämmat och utan urskiljning sätter in kärnvapen mot varandra. Möjligheterna till förhandlingar skall ständigt hållas öppna.

Synen på utnyttjande av kärnvapen har förändrats under 1960-talet. Under 1950-talet fanns planer på att delegera rätten att besluta om insats av kärnvapen till militära befälhavare på det lokala planet. Numera söker kärnvapenmakterna målmedvetet och utan att sky kostnader säkerställa att den högsta politiska instansen har full kontroll över kärnvapnen och behåller ledningen av den fortsatta insatsen om ett kärnvapenkrig bryter ut. Genom olika åtgärder framhävs klyftan mellan kärnvapen och konventionella vapen. Härigenom har skapats en »kärnvapentröskel», som markerar skillnaden mellan konventionellt krig och kärnvapenkrig.

En uppfattning som har fått allt starkare anslutning är att kärnvapen främst är ett politiskt instrument och i allt mindre grad ett militärt stridsmedel. Enlig denna uppfattning är en insats av kärnvapen främst en politisk akt för att till motståndare signalera en oerhört stark beslutsamhet. Vid de överväganden som föregår beslut om en eventuell insats av kärnvapen dominerar alltså den vidare politiska bedömningen av konsekvenserna helt över militära lönsamhetskalkyler att slå ut olika mål. Denna uppfattning kan

väntas bli mer förhärskande ju längre tiden går utan att kärnvapen används.

En bedömning av riskerna för en kärnvapeninsats mot Sverige, om landet har dragits in i en militär konflikt mellan stormaktsblocken, måste ta hänsyn till den förändrade synen när det gäller användning av kärnvapen och därmed sammanhängande doktrinutveckling mot ett flexibelt försvar och en kontrollerad upptrappning. Det är då svårt att finna rimliga motiv för att en första kärnvapeninsats av någon part, som avser att tvinga huvudmotståndaren till förhandlingar, skulle göras just mot Sverige. Skulle däremot Sverige angripas, sedan stormakterna trots allt redan satt in kärnvapen i stor skala, bortfaller de nu så starkt återhållande momenten och Sverige kan utsättas för en omfattande kärnvapeninsats. Mot en sådan aggression har vi ringa möjligheter att bjuda effektivt motstånd och samtidigt bevara en nationell handlingsfrihet enligt vår säkerhetspolitiska målsättning. Vi måste därför inrikta oss på att med andra medel förebygga och minska konsekvenserna av ett sådant anfall.

Mot denna bakgrund måste en alliansfri stats ansvar i första hand gå ut på att inom sitt eget närområde inte företa sig något som kan rubba maktbalansen mellan stormakterna. För vår del gäller det att särskilt beakta de farhågor stormakterna kan ha för att svenskt område skall kunna utnyttjas av motparten. Denna oro från stormakternas sida motverkas med politiska medel och genom att vidmakthålla ett tillräckligt starkt konventionellt försvar, som skapar tilltro till vår förmåga och vilja att trygga vårt territorium. Alliansfriheten kräver vidare att detta försvar allt efter lägets växlingar kan kraftsamlas i olika delar av landet och i olika riktningar.

I likhet med försvarsutredningen anser jag att en politisk avspänning mellan stormakterna har inträtt i Europa trots att under senare tid den militärpolitiska situationen inte har undergått några påtagliga förändringar. Avspänningen är delvis betingad av terrorbalansen men delvis också av vissa ekonomiska, nationella och andra utvecklingstendenser. Inga tydliga tecken pekar heller på att motsättningarna i detta område under de närmaste åren skall leda till allvarliga konflikter eller krig. Grunden av stabilitet och tendensen till avspänning, som främst indikeras av supermakternas försiktiga uppträdande mot varandra, är dock inte sådana att möjligheter till en förhållandevis snabb negativ förändring av vår säkerhetspolitiska situation kan uteslutas. Det är främst utvecklingen i andra delar av världen som måste bedömas som oroande. Trots alla försiktighetsåtgärder kvarstår risk för att någon av de tid efter annan återkommande kriserna i världspolitiken inte skall kunna hållas under kontroll utan leda till krig mellan stormakterna.

Enligt min mening spelar vårt land genom sin utrikespolitik och sitt försvar en viktig roll för att viktmakthålla stabiliteten i det nordiska om-

rådet. Ofta uttalade farhågor att misstron och motsättningarna mellan stormakterna skulle i detta område kunna leda till offensiva framstötter från endera parten eller starka militära styrkekoncentrationer har sålunda inte besannats. Trots den åtstramning eller neddragning av försvarsutgifterna som har skett under senaste tid i ett flertal västeuropeiska länder anser jag att väsentliga försvagningar av det svenska försvarets styrka i förhållande till omvärlden kan rubba denna bild av stabilitet och balans i Nordeuropa. Vårt lands strategiska betydelse torde vara så relativt sett begränsad att det inte är givet att landet måste dras in i ett storkrig i Europa. Ett isolerat anfall mot Sverige bedöms som osannolikt såvida inte den fortsatta kapprustningen mellan supermakterna aktualiserar behov av framskjutna baser, radarstationer e. d. eller ytterligt spända förhållanden råder mellan stormakterna i Europa.

Beträffande våra befintliga militära resurser delar jag helt försvarsutredningens uppfattning att vårt försvar i nuläget är starkt. Vår krigsmakt har sedan slutet av 1940-talet successivt moderniserats och anpassats efter den militärtekniska utvecklingen. Sedan år 1958 har en kraftig upprustning genomförts. Detta återspeglas bl. a. av att utgifterna för det militära försvaret har i fasta priser ökat med 37 % mellan åren 1957 och 1967.

Vår nuvarande krigsorganisation innebär en balanserad försvarslösning som inte lämnar några medvetna luckor i fråga om försvarseffekt i en stridsmiljö där insats sker med konventionella vapen. Genom att ett nytt värnpliktsutbildningssystem börjat införas kommer inom en snar framtid förbandens effekt omedelbart efter mobilisering att höjas.

Inom armén har antalet brigader minskat med ca 10 % sedan år 1958. Till återstående brigader har emellertid modern materiel tillförts i stor mängd. Det förtjänar att uppmärksammas att det antal brigader som vi organiserar och vidmakthåller är i förhållande till våra försvarsutgifter och totala personaltillgångar internationellt sett betydande.

Ett antal infanteribrigader har organiserats om till norrlandsbrigader och tilldelats materiel som ger dessa brigader avsevärt ökad framkomlighet både sommar- och vintertid. Pansarbrigaderna har vidareutvecklats dels genom ett ökat antal stridsvagnar i varje brigad, dels genom införande av pansrade personaltransportfordon och pansarbandvagnar, som ger ökad rörlighet och ökat skydd för personalen. En ny stridsvagn, stridsvagn S, har utvecklats inom landet och beställts i ett stort antal. Den defensiva eldkraften har ökat kraftigt genom tillkomsten av ett stort antal 9 cm pansarvärnspjäser och pansarvärnsroboten Bantam. Artilleriet har tillförts helautomatiska, bandgående 15,5 cm kanonvagnar med stor skottvidd. Arméflygorganisationen med lätta flygplan och helikoptrar har tillkommit. För skydd av fältförbandens operationer har anskaffats luftvärnsroboten Hawk. Ett modernt eldhandvapen, automatkarbinen, har anskaffats och ersätter främst gevär av äldre

modell och automatgeväret. Ny sambandsmateriel har tillförts vilket medför en avsevärt förbättrad stridsledning.

När det gäller marinen bör först erinras om att 1958 års försvarsbeslut innebar, att marinstridskrafterna och i första hand flottans förband skulle minska med ca 50 %, dvs. till en betydligt mindre marin än den som vi har i dag. Enligt beslutet skulle man successivt gå över från större till mindre fartygstyper. 1963 års försvarsbeslut medförde en viss förskjutning till marinens förmån och innebar bl. a. en fortsatt anpassning till mindre fartygstyper. Sedan år 1958 har skett en fortlöpande förnyelse av flottan. Vissa äldre, större fartygsenheter med ringa stridsvärde har utrangerats. Moderna, effektivare fartyg har i stället tillkommit. Sålunda har bl. a. tillförts elva ubåtar, sex torpedbåtar och nio minsvepare. Sex äldre ubåtar har byggts om till jaktubåtar och moderniserats. De torpedbärande fartygen har försetts med moderna fjärrstyrda och målsökande torpeder. En helikopterorganisation har tillkommit med ett antal lätta och tunga helikoptrar. Jagarna Halland och Småland har försetts med sjörobot, jagarna Visby och Sundsvall har byggts om till fregatter och utrustats med moderna ubåtsjaktvapen och stridsledningsresurser. Vissa av jagarna av Östergötlands-klass har utrustats med lätt luftvärnsrobot. För att färdigställa Muskövarvet, som i första hand utformats som ett krigsvarv, har investerats nära 300 milj. kr.

Inom kustartilleriet har ett antal äldre fasta förband utgått och ersatts med moderna fasta batterier. Ett kustrobotförband med robot 08 har börjat sättas upp. Kustjägarförband avsedda för strid i skärgårdsterräng har tillkommit. Kustartilleriets bestånd av fartyg och båtar har till stor del förnyats och nya behov för de rörliga förbanden har börjat kunna tillgodoses.

Nya effektiva flygplantyper har i stort antal tillförts flygvapnet. Flygplan 32 i jakt- och spaningsversion började levereras omkring år 1960. Flygplan 35 har anskaffats i fyra olika typer i jaktversion och i en version för spaningsändamål. Leverans av den senaste versionen av flygplan 35 pågår ända fram till början av år 1971. Effektiva jaktrobotar av typ Sidewinder och Falcon har anskaffats i stort antal för i första hand flygplan 35. Som komplettering till jaktflyget har anskaffats sex divisioner av luftvärnsroboten Bloodhound II. Parallellt med denna anskaffning av vapen och vapenbärare har ett modernt stridsledningssystem, Stril 60, börjat byggas ut med stridsledningscentraler, storradarstationer, särskilda lågspaningsstationer och ett omfattande sambandsnät för bl. a. bild- och dataöverföring. Flygbassystemet har utvidgats med nya huvudbaser och reservbaser, bl. a. vägbaser, samt försetts med omfattande utrustning för att möjliggöra snabb betjäning av flygplan i baserna.

Stora medel har vidare investerats i utveckling av det nya attackflygplanssystemet 37 med robot 04 och robot 05.

Under perioden efter 1958 års försvarsbeslut har således genomförts

såväl en utbyggnad och komplettering av vår krigsorganisation som en genomgripande materiell förnyelse och kvalitativ höjning av vårt försvar. Vi har byggt upp vårt försvar till en hög absolut nivå. Det är under den kommande perioden inte samma behov av fortsatt utbyggnad och komplettering utan främst erfordras åtgärder för att i stort sett behålla vårt försvar på nuvarande nivå.

Beträffande det statsfinansiella och samhällsekonomiska läget har 1965 års långtidsutredning (SOU 1966:1) med utgångspunkt i tillväxtprognoserna för samhällets produktionsresurser försökt att ange de anspråk på dessa resurser som kan väntas från olika sektorer. Ett s. k. medelalternativ för resursfördelningen innebär att man måste begränsa ökningstakten i fråga om konsumtion och investeringar inom den offentliga sektorn för att ge utrymme åt en fortsatt utbyggnad och rationalisering inom industrin. Med beaktande bl. a. av utvecklingen sedan långtidsutredningens material sammanställdes finner jag liksom försvarsutredningen att det är motiverat med en restriktiv ekonomisk politik under de närmaste åren. Därmed krävs också en fortsatt återhållsamhet i fråga om de samlade offentliga anspråken på våra reala resurser.

Mot bakgrund av det nu anförda anser jag det därför vara motiverat med en något lägre ökningstakt i fråga om medel för det militära försvaret under de närmaste åren. Jag erinrar om mitt uttalande i prop. 1968:1 (bil. 6) att det står klart att försvarskostnaderna inte kan tillåtas stiga i samma takt som hittills. Det är utan tvivel så att vi mycket noga måste väga utgifterna för försvaret mot andra viktiga samhällsbehov för medborgarnas trygghet. Med hänsyn till den säkerhetspolitiska bedömningen står det dock lika klart att vi under överskådlig tid måste vidmakthålla i stort sett vår nuvarande värnkraft med militärt försvar och civilförsvar.

1964 års riksdag antog en deklARATION om målsättning för krigsmakten. Denna har, liksom den av 1963 års riksdag antagna målsättningen för totalförsvaret, i huvudsak karaktären av allmänt hållen politisk manifestation.

Målsättningen för totalförsvaret har följande lydelse.

Totalförsvarets främsta uppgift är att vara så förberett för kriget, att det verkar fredsbevarande. Totalförsvaret måste därför snabbt kunna höja beredskapen och utveckla full styrka. Det skall ge uttryck åt vårt folks vilja att bevara landets frihet och vår motståndskraft mot påtryckningar.

Skulle vi likväl utsättas för angrepp, är det krigsmaktens uppgift att möta detta och förhindra att svenskt territorium besätts. Civilförsvarets huvuduppgift är att skydda befolkning och egendom mot skador av fientliga anfall samt att rädda överlevande vid sådana anfall. Folkförsörjningen i vidaste bemärkelse skall tryggas genom det ekonomiska försvaret. Det psykologiska försvarets uppgift är att vidmakthålla en fast försvarsvilja och motståndanda.

Sjukvård, socialvård, polisväsendet, kommunikationer och annan samhällslik verksamhet anpassas med hänsyn till inriktningen av de samlade försvarsansträngningarna.

Totalförsvarets olika delar samverkar och understödjer varandra så, att största försvarseffekt ernås.

Målsättningen för krigsmakten har följande lydelse.

Krigsmakten skall verka för att vår fred och vår frihet bevaras. Krigsmakten skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att anfall mot Sverige fordrar så stora resurser och tar så lång tid att de fördelar, som står att vinna med anfallet, rimligen icke kan bedömas värda insatserna.

Invasionsförsvaret skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Krigsmakten skall i det längsta kunna förhindra att en angräpare får fast fot på svensk mark och kan utnyttja vårt land för sina syften. I varje del av landet skall kunna bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget.

Krigsmakten skall kunna avvärja en stort upplagd invasion över havet eller landgränsen samt i samband därmed insätta luftlandsättningsföretag och samtidigt upprätthålla ett segt försvar mot andra invasionsföretag. Bevakning och försvar mot mindre företag skall kunna organiseras inom landet i dess helhet.

Varje vapenför svensk, som icke är bunden av andra viktiga uppgifter inom totalförsvaret, bör sättas i stånd att militärt delta i kampen för landets självständighet.

Krigsmakten skall aktivt verka för att befolkningen skyddas och försörjningen tryggas.

Krigsmakten skall omedelbart kunna uppta försvar mot överrumplande anfall.

Krigsmakten skall kunna avvisa kränkningar av vårt territorium i fredstid samt under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt.

Krigsmakten skall utformas så att dess effekt blir så långt möjligt oberoende av förändringar i det militärpolitiska läget.

Krigsmakten skall samverka med totalförsvarets övriga grenar i syfte att nå största möjliga försvarseffekt.

Försvarsutredningen anser att det tredje stycket av målsättningen för krigsmakten — om att krigsmakten skall kunna avvärja en stort upplagd invasion över havet etc. — ter sig som en upprepning av det andra stycket, samtidigt som det för in ett nytt moment och synsätt som avviker från den prägel av allmängiltig politisk manifestation som i övrigt kännetecknar denna deklaration. Jag delar denna uppfattning. Det tredje stycket har fått en precisering som inte är lämplig med hänsyn till att den relativa försvarseffekten kan förändras både av utvecklingen inom landet och förhållanden som vi inte kan påverka. Samtidigt är styckets innehåll långt ifrån tillräckligt som underlag för det operativa krigsförberedelsearbetet. Liksom utredningen anser jag att stycket bör utgå.

Som medlem av Förenta Nationerna skall vårt land enligt FN-stadgan vara berett att delta i fredsbevarande aktioner av olika slag. Utredningen föreslår att målsättningen för krigsmakten ges ett nytt stycke angående beredskap för krigsmakten att medverka i sådana aktioner. Jag anser detta var lämpligt. Eftersom det egentligen inte är krigsmakten som medverkar i FN:s aktioner bör emellertid ett nytt stycke ges något annan formulering än den som utredningen har föreslagit. Vad som avses är en beredskap att efter beslut av statsmakterna organisera och utbilda särskilda styrkor för FN-tjänst. Krigsmakten skall också vara beredd att till sådana styrkor avstå personal och sådan materiel som kan behövas utöver den som är särskilt anskaffad för ändamålet.

Jag föreslår alltså att målsättningen för krigsmakten ändras och får följande innehåll.

Krigsmakten skall verka för att vår fred och vår frihet bevaras. Krigsmakten skall därför ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att

anfall mot Sverige fordrar så stora resurser och tar så lång tid att de fördelar, som står att vinna med anfallet, rimligen icke kan bedömas värda insatserna.

Invasionsförsvar skall vara krigsmaktens viktigaste uppgift. Krigsmakten skall i det längsta kunna förhindra att en angripare får fast fot på svensk mark och kan utnyttja vårt land för sina syften. I varje del av landet skall kunna bjudas segt motstånd, om så erfordras även i form av det fria kriget.

Varje vapenför svensk, som icke är bunden av andra viktiga uppgifter inom totalförsvaret, bör sättas i stånd att militärt delta i kampen för landets självständighet.

Krigsmakten skall aktivt verka för att befolkningen skyddas och försörjningen tryggas.

Krigsmakten skall omedelbart kunna uppta försvar mot överrumplande anfall.

Krigsmakten skall kunna avvisa kränkningar av vårt territorium i fredstid samt under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt.

Krigsmakten skall utformas så att dess effekt blir så långt möjligt oberoende av förändringar i det militärpolitiska läget.

Krigsmakten skall samverka med totalförsvarets övriga grenar i syfte att nå största möjliga försvarseffekt.

Krigsmakten skall vara beredd att avsätta resurser för medverkan av Sverige i Förenta Nationernas aktioner i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet.

Jag delar försvarsutredningens bedömning att det f. n. inte ligger i vårt lands säkerhetspolitiska intresse att anskaffa kärnladdningar.

Värdet av fleråriga försvarsbeslut avhandlas ingående av utredningen. Jag ansluter mig helt till slutsatsen att övervägande skäl alltjämt talar för att man behåller en ordning med fleråriga försvarsbeslut. Liksom utredningen anser jag att ett flerårigt beslut bör omfatta fyra budgetår och avse dels det militära försvaret, dels civilförsvaret. Vidare finner jag det vara lämpligt att även för en ny beslutsperiod tillämpa de hittills använda principerna för att avgöra i vilka fall utgifter skall beräknas inom eller utom ramar för det militära försvaret och civilförsvaret.

Mot bakgrund av de säkerhetspolitiska, samhällsekonomiska och statsfinansiella förhållandena samt med hänsyn till det faktum att vårt försvar i nuläget är starkt är det även enligt min mening riktigt att beräkna de nödvändiga utgifterna för det militära försvaret på det sätt som försvarsutredningen har gjort. Man bör alltså först söka ange de utgifter som är nödvändiga på grund av gjorda åtaganden och andra bindningar. Sådana utgifter för den närmaste fyraårsperioden kallar utredningen basutgifter. För att undvika förväxlingar med begreppet basbelopp, som används vid den årliga ramberäkningen och kommer att behöva användas även i fortsättningen, kallar jag i det följande sådana utgifter för *grundutgifter*.

Grundutgifterna bör beräknas på det sätt som försvarsutredningen har gjort. Detta innebär bl. a. att

värnpliktiga utbildas i huvudsak i den omfattning som beslöts av 1966 års riksdag (i avvaktan på den förnyade översynen av värnpliktsfrågan), personal som f. n. är anställd bibehålls, det totala antalet anställda begränsas till ungefär nuvarande nivå och en restriktiv anställningspolitik tillämpas,

befintliga materiel- och fastighetstillgångar underhålls, investeringarna på kapitalbudgeten avstäms mot investeringarna under driftbudgeten,

incident- och kufförsvarsberedskap upprätthålls i nuvarande omfattning samt att

den beslutade förbättringen av inbrottsskyddet vid vapen- och ammunitionsförråden genomförs.

Inom ramen för grundutgifterna behöver inte ske några allmänna avskedanden av personal men man påbörjar en minskning av organisationen genom att personalinnehållet krymper eftersom det sker en fortlöpande rationalisering genom att t. ex. underhållstjänsten effektiviseras. Viss föråldrad materiel utgår och ersätts inte helt. För flygvapnets del läggs ned tre flygflottiljer (flygkårer) och centrala verkstaden i Västerås som flygverkstad. Dessa åtgärder hade måst vidtas även vid förhållandevis höga utgiftsramar.

Till grundutgifter för materiel räknar jag utgifter för att betala beställningar som läggs ut t. o. m. innevarande budgetår enligt gällande planer. Beställningarna avser både utveckling och tillverkning av materiel. Medel bör sättas av för prisomräkning av beställningarna. Till grundutgifter räknar jag dessutom betalningar för beställningar som görs efter den 1 juli 1968 för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder så att dessa blir meningsfulla. Som exempel på sådana beställningar kan anges vissa åtgärder för att förbättra prestanda på stridsvagn S, anskaffning av reservdelar till terrängfordon, ammunition för utbildning och bristtäckning samt viss installation och driftsättning av materiel för insamling och bearbetning av data inom flygvapnets stridsledningssystem. Till sådana beställningar räknar jag också ytterligare materielutveckling och försök.

De på detta sätt beräknade grundutgifterna för fyraårsperioden 1968/69—1971/72 utgör 17 742 milj. kr. För att nå en optimal avvägning mellan försvareffekt på kort sikt och handlingsfrihet på lång sikt anser jag liksom utredningen att utöver grundutgifterna måste beräknas medel för vissa kompletteringar under fyraårsperioden.

Jag kan i huvudsak ansluta mig till försvarsutredningens beräkning av medel för kompletteringar. De beräknas för fyraårsperioden medföra utgifter om sammanlagt 1 770 milj. kr. I beloppet ingår bl. a. 200 milj. kr. för att komplettera flygvapnets stridslednings-, bas- och sambandsystem, ammunition för flygvapnet samt reservdelar och utbytesenheter. Här ingår vissa effektivitetshöjande åtgärder utöver dem som har beräknats

inom ramen för grundutgifterna. Vidare ingår sammanlagt 270 milj. kr. för att ersätta förslitna fordon inom armén och anskaffa ammunition till denna. Inom ramen för detta belopp beräknar jag inte bara anskaffning av ammunition och ersättning av bilar av olika slag samt av bussar, motorcyklar, cyklar och traktorer utan även ersättning av t. ex. personlig skyddsmateriel, pulkor och sambandsmateriel.

För kompletterande utrustning för infanteri- och pansarbrigader samt artilleri- och signalförband bör beräknas sammanlagt ca 400 milj. kr. Häri ingår bl. a. anskaffning av pansarbandvagnar och andra fordon, artilleripjäser, pansarvärnsrobotar, maskeringsmateriel, sambandsmateriel, ammunition av olika slag samt renoveringar och moderniseringar av främst luftvärnsmateriel. För anskaffning av bl. a. torpedbåtar och tunga kustartilleribatterier samt lätta helikoptrar med speciell marin utrustning beräknar jag ca 200 milj. kr. För forskning och utveckling, utöver vad som ingår i grundutgifterna, bör beräknas 110 milj. kr. Materielutvecklingen och det tekniska kunnandet bör därmed kunna hållas på en tillfredsställande nivå. För en eventuell ytterligare förbättring av värnpliktsförmånerna och för att påbörja åtgärder för att öka den strategiska rörligheten bör som utredningen har föreslagit tas upp 70 milj. kr.

Självfallet måste fördelningen av medel mellan grundutgifter och utgifter för kompletteringar samt mellan olika slag av kompletteringar kunna påverkas av pågående eller kommande utredningar och av planeringsarbetet i fortsättningen.

Liksom försvarsutredningen anser jag att reglerna för reseersättning vid inställelse till mobiliseringsövning bör ändras. Jag avser att återkomma till Kungl. Maj:t med förslag i ämnet.

Jag föreslår alltså, att för fyraårsperioden 1968/69—1971/72 beräknas en ekonomisk ram för det militära försvaret som i prisläget maj 1967 uppgår till 19 512 milj. kr. Utöver denna ram bör beräknas medel för kvarvarande investeringar för nya I 1 och Ing 1 samt för beredskapsstyrkan för FN-tjänst, Stockholms datamaskincentral, signal- och skyddsledning för totalförsvaret, försvarets fabriksverk och flygtekniska försöksanstalten.

Systemet med utgiftsram, som tillämpas under innevarande budgetår och som jag räknar med skall tillämpas även i framtiden, innebär att reservationsmedel under anslag på driftbudgeten och outnyttjade belopp under anslag på kapitalbudgeten endast får utnyttjas i den mån utgiftsramen överstiger anslagsramen. I den ekonomiska ram som har räknats fram av försvarsutredningen ingår återtagning av de 242 milj. kr. som på grund av konjunkturpassningen inte disponerades budgetåret 1966/67.

Rikt punkt för konjunkturpassningen var att 350 milj. kr. skulle innehållas. Av flera skäl blev den faktiska minskningen av medelsförbrukningen endast 242 milj. kr. och återtagningen avser det belopp som faktiskt innehölls.

För återtagningen bör, som utredningen har föreslagit, få tas i anspråk reservationsmedel och outnyttjade belopp. Återtagning bör ske med 62 milj. kr. budgetåret 1968/69 och 90 milj. kr. vart och ett av budgetåren 1969/70 och 1970/71. Eftersom återtagningen ingår i den ekonomiska ramen skall de sammanlagda anslagen (anslagsramen) för dessa budgetår vara i motsvarande mån lägre.

Den ekonomiska ramen för vart och ett av budgetåren 1968/69—1971/72 bör i princip även vara utgiftsram för dessa budgetår. Jag räknar således med att det inte skall ske någon förbrukning av anslagsbehållningar under perioden utöver nyssnämnda 242 milj. kr. Kungl. Maj:t bör dock liksom hittills få anpassa utgiftsramen för visst budgetår med hänsyn till ändrade utrikespolitiska eller konjunkturpolitiska förutsättningar. Om en sådan anpassning även skall påverka den ekonomiska ramen torde få prövas med hänsyn till omständigheterna vid tillfället i fråga.

Svårigheter kan uppstå att få utgifterna för visst budgetår att helt överensstämma med utgiftsramen för detta budgetår. Bl. a. osäkerhet beträffande exakta leveranstidpunkter medverkar till detta. Sådana avvikelser mellan avsedda och faktiska utgifter rör begränsade belopp. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att ange under vilka förutsättningar betalningsförskjutningar, i storleksordningen något tiotal milj. kr., skall påverka utgiftsramen för nästkommande budgetår.

Vid prisreglering av försvarsutgifterna för innevarande budgetår tas hänsyn till produktivitetsförbättringen på så sätt att alla lönestegringar för försvarsanställda reduceras med 2,5 procentenheter innan de uttrycks i prisregleringstal. Liksom försvarsutredningen anser jag inte påkallat med någon ändring i detta avseende för nästa budgetår. Frågan om utformningen av prisregleringen för tiden därefter kommer att övervägas inom departementet. Jag avser att lämna förslag i ämnet som kan föreläggas 1969 års riksdag.

Med en ekonomisk ram som har beräknats på det sätt som har föreslagits i det föregående kan vår nuvarande stora värnkraft vidmakthållas under fyraårsperioden samtidigt som tillfredsställande handlingsfrihet skapas för framtiden. Under fyraårsperioden kan sålunda ca 8 400 milj. kr. användas för materielinvesteringar och anläggningsarbeten. Detta belopp är av samma storleksordning som under fyraårsperioden efter 1963 års försvarsbeslut.

Vårt försvars styrka under den närmaste framtiden är huvudsakligen ett resultat av beslut om åtgärder och materielanskaffningar, som har fattats under en lång följd av år. Eftersom några avbeställningar av materiel inte är aktuella får vi under perioden de materielltillskott m. m. som har planerats och kan därmed uppnå den eftersträvade försvarskraften. I ramen har också inrymts medel, i stort sett i den omfattning som myndigheterna räknat med, för utveckling av nya vapen och vapensystem. Detta

är en nödvändig förutsättning för att vi skall få handlingsfrihet när det gäller den framtida försvarsstrukturen.

Under perioden kommer studier inom ett flertal områden att behöva genomföras för att vi skall få underlag för att bestämma försvarets struktur och omfattning på längre sikt. Genom s. k. miljöstudier kan ett bättre underlag än i dag erhållas för urval och beskrivning av angreppsfall som Sverige skall kunna möta med krigsmakten som primärt medel. En luftförsvarsutredning har redan börjat sitt arbete. Resultatet av denna blir avgörande för ställningstagande till bl. a. modernisering av arméns luftvärn, utveckling av luftförsvarsrobotsystem och anskaffning av jaktflygplan. När det gäller försvaret mot kustinvasion är det nödvändigt att bl. a. mer ingående granska behovet av andra vapensystem i jämförelse med ytterligare anskaffning av attackflygplan 37. Behovet av ubåtsjaktkapacitet måste också studeras ingående. Även värnpliktsystemet kommer att ses över.

Att vi under fyraårsperioden strävar efter att vidmakthålla vår värnkraft innebär i och för sig inte att alla förband och enheter som ingår i dagens krigsorganisation skall bibehållas till samma antal eller att all materiel som faller för åldersstreck skall bytas mot ny materiel av samma slag. Vid ersättningsanskaffning av materiel prioriteras ofta högre kvalitet på bekostnad av antalet enheter. I konsekvens härmed är det därför helt naturligt att antalet enheter går ned.

En annan faktor som kan påverka antalet förband eller andra enheter är förekomsten av äldre komponenter med ringa stridsvärde, som i förhållande till effekten drar höga underhållskostnader eller för vilka åtgår mycket personal. Sådana förband och enheter bör vid en optimal avvägning av resursinsatserna kunna utgå utan att ersättas.

I detta sammanhang kan sägas följande om möjlig utveckling av krigsorganisationen i stort under fyraårsperioden med de medel som ställts till förfogande.

Inom armén utgör brigaderna stommen i krigsorganisationen. Huvuddelen är infanteribrigader med en organisation som är avpassad för strid i den dominerande svenska terrängtypen — småbruten terräng. Dessutom finns ett antal norrlandsbrigader som avses för strid i vägfattig terräng och pansarbrigader för strid främst i öppen terräng. Brigaderna bör kunna behållas till samma antal som beslöts år 1963.

Infanteribrigaderna har getts en god taktisk rörlighet och framkomlighet i terräng genom att ett stort antal hjultraktorer ingår i organisationen sedan slutet av 1950-talet. Särskilda tilläggsförband med bandvagnar har kunnat organiseras så att ett antal skyttebataljoner vid behov i stort kan ges samma terrängframkomlighet som bataljoner i norrlandsbrigad. Vid strid i öppen terräng är det möjligt att förstärka vissa brigader med tunga stridsvagnsförband. Infanteribrigadens förmåga att bekämpa

stridsvagnar har förstärkts främst genom att ett betydande antal granatgevär har anskaffats. Nya kulsprutor har tillkommit. Ny bromateriel håller på att införas varigenom brigadens möjligheter att gå över vattendrag förbättras.

Den medelstildelning som är avsedd för den kommande fyraårsperioden medger att pansarvärnseldkraften förstärks ytterligare genom fortsatt tillförsel av 9 cm pansarvärnskanoner. Även lednings- och sambandsorganisationen kan ges erforderlig modernisering. Vidare förbättras luftvärnet i några infanteribrigader genom införande av luftvärnsroboten Redeye.

De förstärkningar av infanteribrigadernas utrustning som avses, kommer att innebära en ökning av brigadernas stridsvärde under fyraårsperioden.

Norrlandsbrigaderna har organiserats under senare år. Framkomligheten i vägfattig terräng och under vinterförhållanden är hög genom att ett stort antal bandvagnar ingår. Brigaderna har större eldkraft än infanteribrigaderna. Eldkraften ökar ytterligare genom att alla brigader tillförs luftvärnsrobot Redeye. Brigaderna bedöms i allt väsentligt fylla kraven på rörlighet och eldkraft nu och under den kommande fyraårsperioden.

Pansarbrigadernas modernisering har påbörjats. Av våra nuvarande huvudstridsvagnar har en del getts bättre beväpning. Nya stridsfordon (stridsvagn S och pansarbandvagn 302) tillförs under de närmaste åren hälften av pansarbrigaderna. Härigenom nås en betydande ökning av eldkraft, rörlighet och skydd i dessa brigader. Särskilt framträdande är härvid den ökade rörligheten genom att dessa fordon kan »simma». Medel har beräknats för anskaffning av bl. a. pansarbandvagn 302 i erforderlig utsträckning även till övriga brigader. Genom att planeringen under senare år varit inriktad på att dessa brigader skulle utgå i början av 1970-talet, kommer de till en början att ha lägre terrängrörlighet än som avses för pansarbrigad. Lednings- och sambandsorganisationen har förstärkts. Med planerad medelstildelning kan denna nya organisation till väsentlig del införas i alla pansarbrigader.

Vid samtliga brigader kan automatkarbin införas i planerad omfattning. En viss förstärkning av luftvärnet erhålls genom att luftvärnsroboten Redeye tillkommer. Ersättning av äldre radiostationer kan i huvudsak fullföljas.

Den materiella kvaliteten på våra brigader och övriga fältförband är god i dag och kommer under fyraårsperioden att förbättras ytterligare. Samtidigt får vi en effektivare utbildning genom det nya värnpliktsutbildningssystemet som tillämpas i grundutbildningen för första gången under utbildningsåret 1967/68. Den nya grundutbildningen och de oftare återkommande krigsförbandsövningarna kommer efter hand att ge krigsförbanden en bättre personell kvalitet och högre krigsduglighet omedelbart efter mobilisering.

Marinen tillförs ytterligare ubåtar av modern typ. Ett särskilt min- och ubåtsdepåfartyg anskaffas. Ytterligare lätta helikoptrar kan tillföras. Till flottan anskaffas vidare bl. a. sjörobotar, torpeder och minor. Ett antal äldre fartyg med låg stridseffekt lämnar organisationen. Beställning av nya torpedbåtar av förbättrad Spicatyp läggs ut. Kustartilleriet förses med ytterligare ett antal nya 7,5 cm kustartilleribatterier. Rörliga spärrförband tillkommer. Leverans av kustrobotar pågår. Anskaffning av fasta tunga kustartilleribatterier kan påbörjas under perioden.

Inom flygvapnet utvecklas attackflyget genom anskaffning av flygplan 37 i attackversion och attackrobot 05. Kapaciteten för lätt attack ökar genom ytterligare leveranser av flygplan Sk 60, som i fredstid används som skolflygplan.

Alla spaningsdivisioner bibehålls. Utveckling av flygplan 37 i spaningsversion kan genomföras och seriebeställning läggas ut.

Antalet jaktdivisioner minskar under fyraårsperioden. Samtidigt sker dock en väsentlig kvalitativ förstärkning av luftförsvaret genom att den senaste versionen av flygplan 35 (Draken — F) levereras och betydande delar av det nya stridsledningssystemet, stril 60, tas i bruk. Bassetmet kompletteras ytterligare med nya krigsflygfält och reservvägbaser samt bättre basutrustning.

Jag anser att försvarsutredningen på ett realistiskt sätt har löst den svåra uppgiften att i en — jämfört med tidigare gällande planeringsnivå — minskad ekonomisk ram tillgodose de väsentliga behoven av militära resurser.

Härutöver vill jag nämna något om allmänna riktlinjer för den långsiktiga utformningen av krigsmakten.

De från strategisk synpunkt mest utsatta områdena kan för överblickbar tid bedömas förbli norra och södra Sverige, varjämte Gotland bör uppmärksammas. Detta innebär att ett starkt motstånd samtidigt skall kunna bjudas i norra och södra Sverige. Försvarsuppgifter över ytan skall därutöver kunna lösas inom övriga delar av landet.

Vid försvar såväl mot invasion över landgräns som mot kustinvasion ställs krav på stridskrafter som har god motståndskraft vid överraskande och våldsamt inledda angrepp och förmåga att hejda en angripare. Dessutom fordras tillgång på operativt rörliga stridskrafter med förmåga att slå en angripare som försöker att tränga in och få fäste i vårt land.

För ett framgångsrikt försvar bör eftersträvas en lämplig avvägning mellan operativt rörliga stridskrafter och sådana som grupperas i permanent utbyggda ställningar. Områden av primärt intresse för en angripare, bl. a. gränsövergångar, förbindelseleder, viktiga hamnar och andra urlastningsområden, bör ges ett permanent utbyggt försvar med god motståndskraft mot bekämpning. Dessa försvarssystem bör sålunda inom viktiga områden ges sådan styrka och sammansättning, att angriparen tvingas att antingen göra en tids- och resurskrävande bekämpning eller välja en annan för

honom mindre gynnsam anfallsriktning. I båda fallen skapas gynnsammare betingelser för våra operativt rörliga stridskrafter att slå angriparen. Ett väl utbyggt permanent försvar kan f. ö. i viss utsträckning minska behovet av kvalificerade anfallsförband hos försvararen.

Det är nödvändigt med en fortsatt långsiktig och kontinuerlig planering av det militära försvaret. Karaktären såväl i det militära utbildningssystemet som i en stor del av materielanskaffningen förutsätter riktlinjer för det långsiktiga handlandet. Samtidigt är det angeläget att undvika alltför starka bindningar för att få handlingsfrihet för val mellan å ena sidan ett vidmakthållande av existerande struktur och omfattning av försvaret på kort sikt och å andra sidan resurser för framtida utformning av försvaret. Handlingsfrihet i det långsiktiga perspektivet krävs på grund av osäkerheten i politisk, strategisk, teknisk och ekonomisk utveckling. Inför ett beslut om försvarsutgifternas storlek och fördelning under en bestämd period kommer handlingsfriheten dock alltid att vara begränsad på grund av tidigare gjorda åtaganden, men åtgärder måste vidtas för att öka denna.

Planeringsramen för tiden efter ett flerårigt försvarsbeslut bör väljas genom att väga önskad handlingsfrihet och anpassningsförmåga mot kostnaderna för denna.

Som utgångspunkt för planeringen bör gälla att försvarsutgifterna efter utgången av beslutsperioden skall ligga på samma nivå som under det sista budgetåret i perioden. Alternativa planer bör utgå från denna horisontella nivå. Planeringens nivå och inriktning måste prövas vid den årliga rullningen av planerna.

Lika litet som planeringsnivåer enligt tidigare principer har inneburit någon utfästelse för den framtida utgiftsnivån innebär den här föreslagna horisontella grundplaneringsnivån någon fastlåsning som förutsäger försvarets definitiva struktur och omfattning för framtiden, eftersom det efterföljande försvarsbeslutets innebörd inte kan förutsättas. Dessutom får statsmakterna fortlöpande, även under ett gällande flerårigt försvarsbeslut, ta ställning till större frågor med följdverkningar i det långsiktiga perspektivet.

Genom att inte göra några drastiska förändringar av vår nuvarande krigsorganisation, genom att avsätta tillräckliga resurser för materielutveckling och genom att under fyraårsperioden inrikta planeringen på nämnt sätt får vi en handlingsfrihet att efter fyraårsperioden anpassa vårt militära försvar till sådana ändrade förhållanden som ter sig rimliga.

Kungl. Maj:t har i november 1967 uppdragit åt överbefälhavaren att bedriva studier rörande beskrivning och urval av angreppsfall som bör ligga till grund för krigsmaktens framtida utformning. Vidare förbereds införande av perspektivplanering för krigsmaktens utveckling på längre sikt. Denna planering syftar till att formulera och analysera alternativa utform-

ningar av krigsmakten i stort och alternativa möjligheter att lösa olika typer av försvarsuppgifter. I perspektivplanen, som avses sträcka sig 15 år framåt i tiden, bör alternativ till krigsmaktens långsiktiga utveckling redovisas.

Verksamheten inom de närmaste fem åren avses regleras med hjälp av programplaner. I dessa redovisas krigsmaktens uppgifter uppdelade på ett antal ändamålsinriktade program. Programplanerna som i princip varje år förskjuts ett år framåt bör utgöra underlag för beslut om medelsdisposition på olika nivåer. Planerna skall vara utformade så att det klart framgår hur olika beslut påverkar framtida handlingsmöjligheter.

Som underlag för viktigare beslut avseende förändringar i organisation eller utrustning o. d. bör upprättas särskilda systemplaner. Med »system» avses inte enbart vapensystem utan varje grupp av aktiviteter för vilka ett bestämt mål kan anges. Systemplanerna skall klarlägga vilka praktiska handlingsmöjligheter som finns och konsekvenserna av olika val. Systemplanerna avses täcka systemens totala beräknade livslängd. Systemplanerna kan i viss mån ses som en vidareutveckling av det system med tvåstegsförfarande vid materielanskaffning som tillämpas sedan år 1966.

En av överbefälhavaren gjord perspektivplan bör kunna utgöra underlag för förslag till nytt försvarsbeslut för tiden efter budgetåret 1971/72.

Verksamheten under de närmaste fem åren bör så snart som möjligt regleras med hjälp av programplaner. Såvitt nu kan bedömas bör detta kunna ske fr. o. m. budgetåret 1970/71. Fr. o. m. samma budgetår bör också arbetet med systemplaner kunna påbörjas. Detta skulle innebära att vissa erfarenheter av programbudgetsystem kan föreligga inför ett försvarsbeslut 1972. I avbidan på en omläggning till programbudget bör verksamheten regleras med hjälp av materielplaner av hittills tillämpad typ och det f. n. använda tvåstegsförfarandet.

Grundläggande för civilförsvarets nuvarande utformning har varit principbesluten från åren 1956 och 1959. Vid dessa tillfällen prövade riksdagen såväl riktlinjerna för skyddsrumshbyggandet och utrymningsplaneringen som omfattningen av civilförsvarets uppgifter och organisation. Som ett allmänt mål angavs att den nya organisationen personellt och materiellt skulle byggas upp under en tioårsperiod. De härefter följande försvarsbesluten åren 1961 och 1963 anslöt sig till denna allmänna inriktning av civilförsvarets uppbyggnad. Anslagen till verksamheten har ökat successivt från 50 milj. kr. för budgetåret 1961/62 till resp. 90, 94, 97 och 97 milj. kr. (i fast prisläge) för budgetåren 1963/64—1966/67. Sistnämnda belopp utgör i prisläge maj 1967 113,3 milj. kr. För att underlätta uppbyggnaden tillämpas beställningsbemyndiganden på samma sätt som inom det militära försvaret. För budgetåret 1967/68 har till civilförsvaret anvisats 121,3 milj. kr. Bemyndigandeskulden utgör vid utgången av innevarande budgetår sammanlagt 59,3 milj. kr.

Den hittillsvarande utvecklingen av civilförsvaret inom de fastställda kostnadsramarna har gjort det möjligt att bygga upp den åsyftade organisationen till betydande del och att ge planeringen behövlig fasthet. Förutsättningarna för civilförsvaret att fullgöra de primära uppgifterna att skydda och rädda liv och egendom från verkningarna av modern krigsföring har därmed blivit större. Avsevärda ansträngningar har gjorts för att söka klarlägga dessa förutsättningar närmare. Intresset har härvid koncentrerats på civilförsvarets möjligheter att verka vid olika insatser av stridsmedel, medan de militärpolitiska förutsättningarna i stort har lämnats utanför diskussionen. Som grund för civilförsvarets utformning har legat en allmän uppfattning om att aggressionsfallen innebär insats av en stor mängd kärnladdningar. Laddningarna har tänkts riktade antingen mot militära mål eller i terroryfte mot större städer. De civilförsvarsåtgärder som utvecklats häremot har ansetts tillräckliga också för andra mindre krävande aggressionsfall. Det bör dock framhållas att inte alla åtgärder har utformats med full hänsyn till kärnvapenverkningar. Bl. a. innebär civilförsvarslagens bestämmelser om normalskyddsrummens utförande, att de främst skall skydda mot massinsats av konventionella vapen.

Civilförsvarets vidare utveckling måste ha till bakgrund samma uppfattning om aggressionsfall som skall gälla för totalförsvaret i dess helhet. Jag biträder därför försvarsutredningens uttalande om nödvändigheten av en sådan anpassning och behov av att nyansera beskrivningen av de lägen då civilförsvaret skall verka. Det är angeläget att civilförsvarets verkansmöjligheter studeras mot bakgrund av olika aggressionsfall.

I diskussionen om olika aggressionsfall som grund för totalförsvarets utformning har försvarsutredningen också uppehållit sig vid möjligheten av en avsiktlig terror med konventionella stridsmedel och kärnvapen. I och för sig råder det inte någon tvekan om att skadeverkningar på liv och egendom av förödande omfattning inte kan förhindras, om dylika terroranfall sätts in ohämmat mot befolkningen. Försvarsutredningen har med skäl ifrågasatt om terroranfall i sådan omfattning verkligen kan tjäna något rationellt syfte för angriparen. Jag delar försvarsutredningens uppfattning att även om våra civilförsvarsresurser aldrig kan utformas för att möta en omfattande terrorinsats, bör dock en sådan planläggning ske att alla resurser kan utnyttjas för att i så stor utsträckning som möjligt rädda människoliv och lindra skadorna.

Liksom för det militära försvaret kan det vara angeläget att söka närmare precisera en målsättning för civilförsvaret. Frågan har diskuterats inom försvarsutredningen av den expertgrupp som studerat den funktionsmässiga och ekonomiska avvägningen mellan olika delar av totalförsvaret. Försvarsutredningen har funnit det angeläget att en sådan målsättning utformas. Frågan är emellertid ännu inte så beredd att förslag kan läggas

fram i detta sammanhang. Civildförsvaret bör på samma sätt som det militära försvaret ytterligare studeras för att utröna dess verkansmöjligheter i olika aggressionsfall. Dessa studier bör samordnas mot bakgrund av en gemensam syn på vår säkerhetspolitik och betydelsen av ett förberett skydd för befolkningen i sådant sammanhang.

Närmast är det angeläget att fortsätta den påbörjade uppbyggnaden av civilförsvaret. Jag kan också ansluta mig till vad utredningen anför om inriktningen av civilförsvarets verksamhet i stort och om avvägningen av dess olika verksamhetsgrenar under fyraårsperioden. Försvarsutredningens undersökningar har visat att de redan beslutade åtgärderna är i allt väsentligt riktiga, även om fortsatta överväganden kan ge anledning till vissa förändringar. Bl. a. är det inte helt klarlagt vilken omfattning och form skyddsrummsbyggandet bör ha i framtiden. I denna och andra frågor bör förslag läggas fram senare, när de redan inledda undersökningarna inom försvarsdepartementet har gett resultat.

I likhet med försvarsutredningen anser jag att den fortsatta planeringen och anskaffningsverksamheten för civilförsvaret under den nu förestående sista fasen av uppbyggnadsskedet bör grundas på en för flera år angiven medelsram. Denna bör ansluta till anslagsramen för budgetåret 1967/68, som i prisläge maj 1967 utgör 113,3 milj. kr. En ram av denna storlek anser jag vara en rimlig avvägning med hänsyn till såväl civilförsvarets behov och möjligheter att vidareutvecklas under den kommande perioden som den kostnadsutveckling som hittills har kännetecknat civilförsvaret.

Beträffande utgifterna för civilförsvaret för de närmast därpå följande tre budgetåren har försvarsutredningen föreslagit att anslagsramen bestäms till 114, 114 resp. 112 milj. kr. årligen i fasta priser (prisläge maj 1967). Jag biträder förslaget.

Ramen bör som hittills anpassas till pris- och löneutvecklingen. Kompensation bör likaså lämnas för prisreglering under löpande budgetår, och besparingar resp. merutgifter på förslagsanslag tillföras eller belasta anslagsramen för ett senare år.

Med de anslagsramar som jag föreslår kan den planerade organisatoriska uppbyggnaden av civilförsvaret i stort sett avslutas under perioden 1968/69—1971/72. Vidare kan ledningscentraler och skydd för undsättningsenheter byggas ut så att organisationen får avsedd effekt. Skyddet för civilförsvarsorganisation och befolkning mot kemiska stridsmedel förbättras och förutsättningar skapas för en ändamålsenlig förvaring av anskaffad materiel.

Anslagen bör som hittills kompletteras med vissa beställnings- och statsbidragsbemyndiganden. I fråga om materiel kommer väsentliga anskaffningar att kunna slutföras under den angivna fyraårsperioden. Det finns därför anledning att räkna med en påtaglig minskning av bemyndigandeskulden för materiel. Till en början räknar jag dock med att den ökar på grund av bemyndiganden för begränsad anskaffning av skyddsmasker.

Bemyndigandeskulden för bidrag till skyddsrum och branddammar kan förutses bli i stort sett oförändrad under perioden i fråga.

Utöver ramarna för krigsmakten och civilförsvaret bör liksom f. n. räknas medel för vissa totalförsvarsändamål under fjärde huvudtiteln.

Under åberopande av vad jag har anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för det militära försvarets och civilförsvarets verksamhet under budgetåren 1968/69—1971/72 m. m. som jag har angett i det föregående.

Vissa frågor

Sedan Kungl. Maj:t överlämnat vissa skrivelser rörande beredskapsbemanning av den svenska handelsflottan, sjöfolkets värnpliktsutbildning m. m. samt om territoriell bombröjningsorganisation m. m. till 1965 års försvarsutredning att tas i beaktande vid fullgörande av utredningsuppdraget har utredningen med skrivelser i februari 1968 redovisat resultaten av sina överväganden.

Värnpliktsutbildningen för yrkessjömän m. m.

Nuvarande förhållanden m. m.

Värnpliktiga yrkessjömän genomgår enligt den år 1966 antagna ordningen för de värnpliktigas utbildning (prop. 1966: 106, 2 LU 48, rskr 271) militär grundutbildning i huvudsak i likhet med övriga värnpliktiga men fullgör, så länge de tjänstgör i handelsflottan, normalt inte repetitionsutbildning.

Vid ett par tillfällen omkring år 1960 har kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor och 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov lagt fram olika förslag om att avsätta särskild värnpliktsutbildningstid och särskilda utbildningsresurser för en speciell, för yrkessjömän avsedd utbildning.

Inom ramen för den av 1960 års värnpliktsutredning år 1965 föreslagna och av statsmakterna senare godtagna ordningen för de värnpliktigas utbildning angav värnpliktsutredningen i sitt betänkande en möjlighet att, utan ändring av eljest gällande grundutbildningstider för värnpliktiga, ge vissa yrkessjömän en tämligen begränsad speciell utbildning som tog sikte på handelsflottans behov. Värnpliktsutredningen lämnade inte något förslag om sådan utbildning utan redovisade, under hänvisning till det pågående arbetet inom försvarsutredningen, denna utbildning såsom en möjlighet inom det nya utbildningssystemets ram. Merkostnaderna angavs vara tämligen små. Vid anmälan av frågan om de värnpliktigas utbildning anförde jag att ställning till frågan om den föreslagna förhållandevis begränsade fartygsskyddsutbildningen borde — med hänsyn till uppkommande merkostnader — tas först i samband med att försvarsutredningens kommande förslag prövades. Jag avvisade i anslutning härtill den av några remissinstanser framförda tanken på att ge handelsflottans personal en undantagsställning när det gällde tjänstgöringsskyldighetens omfattning. Jag tillstyrkte däremot värnpliktsutredningens förslag att värnpliktiga, som tjänstgjorde i handelsflottan, härunder normalt skulle likställas med uppskovsvärnpliktiga och

därmed i regel inte inkallas till repetitionsutbildning. Vad jag förordade i denna fråga godtogs av riksdagen (rskr 1966:271).

Enligt 104 § inskrivningsförelörden den 27 april 1956 (nr 188) i dess lydelse enligt kungörelse den 3 juni 1966 (nr 433) kan anstånd beviljas värnpliktig som är inmönstrad på handelsfartyg för utrikes sjöfart och därför inte utan väsentlig olägenhet kan inställa sig så länge resan varar. Anstånd med att påbörja grundutbildning får inte utan synnerliga skäl beviljas för längre tid än till det år den värnpliktige fyller 24 år.

1965 års försvarsutredning

Försvarsutredningen finner för sin del, med de ekonomiska ramar som utredningen föreslår, att det inte är en lämplig avvägning att — såsom tidigare föreslagits — avdela särskilda resurser för speciell utbildning av värnpliktiga för handelsflottans behov. Särskild utbildning av mera omfattande slag, sådan som föreslagits tidigare, bör därför inte komma i fråga. Detta skulle inte behöva utesluta att en mera begränsad särskild utbildning anordnades ungefär på det sätt värnpliktsutredningen angett som en möjlighet. Enligt försvarsutredningen synes det emellertid som om större uppmärksamhet än tidigare måste ägnas önskemålet att, med tanke på den svenska handelsflottans verksamhet i krig, öka tillgången på svenskt sjöfolk i handelsflottan. Denna uppgift kan från totalförsvarets synpunkt ses som den för handelsflottan viktigaste beredskapsåtgärden. Från dessa utgångspunkter ifrågasätter försvarsutredningen om inte frågan om sjöfolkets värnpliktsutbildning i fred bör prövas på nytt främst i syfte att medverka till en från beredskapssynpunkt önskvärd ökad rekrytering av svenskt sjöfolk till handelsflottan.

Försvarsutredningen avstyrker sålunda att inom krigsmaktens ram avdelas resurser för sådan särskild värnpliktsutbildning som uteslutande tar sikte på handelsflottans behov i krig. Utredningen föreslår i stället att värnpliktsutbildningen i fred för yrkessjömännen i någon form ytterligare begränsas utöver vad som f. n. är fallet. Utredningen anser sig inte böra ta ställning till hur en sådan begränsning skall genomföras.

Yttrande

Överbefälhavaren framhåller i yttrande över förslaget att det är angeläget att en långsiktig lösning av frågan om yrkessjömännens värnpliktsutbildning kan nås. Överbefälhavaren delar uppfattningen att det är angeläget att öka inslaget av svenska medborgare i handelsflottan.

De yrkessjömän som varaktigt är anställda ombord i utrikes sjöfart kan i händelse av krig vara svärgripbara vid mobilisering och det kan därför finnas skäl att, som sker med utlandssvenskar, betrakta vissa yrkessjömän som speciella fall i värnpliktshänseende. Detta synes enligt överbefälha-

varen kunna ske inom ramen för gällande värnpliktslag.

Enligt överbefälhavarens mening får dock åtgärden att vidga anstånds-
möjligheterna för vissa yrkessjömän inte bli av prejudicerande betydelse för
andra yrkesgrupper med viktiga uppgifter inom totalförsvaret.

Departementschefen

Försvarsutredningen har behandlat frågan om den svenska handelsflottans
beredskap från två olika utgångspunkter.

Utredningen har först övervägt huruvida inom ramen för det nu gällande
värnpliktsutbildningssystemet bör anordnas en för yrkessjömän avsedd
fartygsskyddsutbildning. Under hänvisning till de ekonomiska ramar för
det svenska försvaret som utredningen i annat sammanhang föreslagit fin-
ner utredningen det inte vara en lämplig avvägning att avdela särskild ut-
bildningstid och särskilda utbildningsresurser för utbildning av värnpliktiga
för den svenska handelsflottans behov.

För egen del ansluter jag mig till utredningens uppfattning på denna
punkt.

Utredningen har vidare — sett från totalförsvarets synpunkt — övervägt
önskemålet om att öka tillgången på svenskt sjöfolk i handelsflottan. Ut-
redningen finner ansträngningar i denna riktning vara den för svenska han-
delsflottan viktigaste beredskapsåtgärden och föreslår att yrkessjömännens
värnpliktsutbildning i fred ytterligare begränsas utöver vad som f. n. är
fallet. Jag ansluter mig till utredningens förslag.

Jag föreslår under hänvisning till det anförda att värnpliktsutbildningen
i fred i större omfattning än nu är fallet begränsas för yrkessjömän som
uppfyller vissa krav i fråga om seglotionstid m. m. Anstånd bör sålunda
alltid beviljas sjömanshusinskriven värnpliktig som är anställd ombord på
svenskt handelsfartyg i utrikes sjöfart. Som utrikes sjöfart bör bedömas
sådan fjärr- eller närfart som avses i förordningen den 16 maj 1958 (nr
295) om sjömansskatt. Anstånd med att påbörja grundutbildning bör be-
viljas för ett år i taget. Vid beviljande av fortsatt anstånd bör krävas att
den anståndssökande fortfarande är anställd ombord på svenskt handels-
fartyg i utrikes sjöfart och att han har haft sådan anställning under minst
halva den föregående anståndsperioden. Värnpliktiga som har upphört
att vara yrkessjömän före uppnådda 28 års ålder bör fullgöra dem åliggande
värnpliktstjänstgöring på sådant sätt att deras yrkeskunskaper tas till-
vara i största möjliga utsträckning. De bör i första hand tilldelas flottan. Om
här avsedd värnpliktig inte har påbörjat grundutbildning före det år då han
uppnår 28 års ålder bör han inte vidare kallas in till grundutbildning eller
repetitionsutbildning. Jag ämnar i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj: t
de ändringar i inskrivningsförordningen som behövs för att tillämpa den
föreslagna vidgade anståndsgivningen. Det nya systemet bör införas med

början den 1 oktober 1968. Värnpliktig som påbörjar grundutbildning före den 1 oktober 1968 bör inte omfattas av det föreslagna systemet.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t

föreslår riksdagen att godkänna de grunder för anstånd med värnpliktsutbildning för yrkessjömän, m. m. som jag har föreslagit i det föregående.

Projekttilröjning inom totalförsvaret

I den proposition med förslag till ny organisation för civilförsvaret som förelades riksdagen 1959 (prop. 114) uttalade föredragande departementschefen att ansvaret för bombröjningen i landet borde helt åvila krigsmakten. Civilförsvaret ansågs bära, när så är möjligt, biträda vid avspärrning och bevakning. Förslaget antogs av riksdagen.

Överbefälhavaren utfärdade i januari 1960 direktiv för bombröjningsverksamheten. Enligt dessa skulle behovet av omedelbart tillgänglig röjningspersonal vid militära anläggningar och i anslutning till arméns operationer tillgodoses genom försvarsgrenschefernas försorg. För röjning inom övriga områden skulle en territoriell organisation skapas och ingå i arméns krigsorganisation.

Överbefälhavaren lämnade i april 1963 förslag till en territoriell bombröjningsorganisation. Denna skulle i krig omfatta för hela landet ca 700 man. Engångskostnaderna för organisationen beräknades till 8,2 milj. kr. och årskostnaderna till 300 000 kr. En förutsättning för att den angivna organisationen skulle komma till stånd inom krigsmakten var enligt överbefälhavaren att kostnaderna beräknades utöver kostnadsramen för det militära försvaret.

Civilförsvarsstyrelsen framförde till Kungl. Maj:t i oktober 1963 betänkligheter inför det förhållandet att totalförsvaret saknar resurser för bombröjning och hemställde, att sådana åtgärder vidtogs att den avsedda bombröjningsorganisationen inom krigsmakten snarast kom till stånd.

I ÖB 65 tog överbefälhavaren ånyo upp frågan om en territoriell bombröjningsorganisation genom att medel härför räknades in i överbefälhavarens eget förslag till kostnadsram och inrymdes i arméns delram med 9 milj. kr. i engångskostnader och 400 000 kr. i årskostnader.

1965 års försvarsutredning

Behovet av organisation för projekttilröjning bör enligt utredningen bedömas mot bakgrund av att projekttilröjning i viss utsträckning alltid måste kunna bedrivas inom krigsmakten, särskilt vid militära anläggningar och i anslutning till arméns operationsområden. Den tekniska sakkunskapen för rent militär projekttilröjning bör enligt utredningens mening kunna utnyttjas även för annan projekttilröjning.

Riksdagen har tidigare beslutat att projektilröjning i princip skall åvila krigsmakten medan civilförsvaret skall biträda vid avspärrning och bevakning. Förvarsutredningen finner inte anledning att föreslå någon ändring i dessa principer men anser att, vid tillämpningen av dem, civilförsvaret bör ges ansvar för rekognosering av icke exploderade projektiler inom sådana områden som berörs av civilförsvarets verksamhet.

Förvarsutredningen har inte funnit tillräckliga motiv för att det — vid sidan av den rent militära röjningsorganisationen — upprättas en särskild territoriell röjningsorganisation. I stället bör enligt förvarsutredningens mening överbefälhavaren åläggas att med någon utökning av de resurser som avses för projektilröjning vid militära anläggningar och i anslutning till stridskrafternas verksamhetsområden svara även för övrig projektilröjning.

Departementschefen

Jag finner det vara ändamålsenligt att civilförsvaret har ansvaret för rapportering, avspärrning och bevakning av icke exploderade projektiler samt för att befolkningen varnas.

Det är enligt min mening inte rationellt att upprätta en särskild organisation för projektilröjning utöver de resurser för ändamålet som disponeras av krigsmakten. Jag biträder alltså förvarsutredningens mening även i denna del.

Överbefälhavaren bör ges i uppdrag att föreslå åtgärder för att krigsmaktens resurser för projektilröjning skall kunna utnyttjas även inom totalförsvaret i övrigt. Kostnaderna för sådana åtgärder bör beräknas inom ramen för det militära försvaret. Jag avser att återkomma till Kungl. Maj:t med förslag i ämnet.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t beslutar att delge riksdagen vad jag har anfört.

Ramberäkning m. m. för budgetåret 1968/69

I enlighet med de principer som jag har angett i det föregående beräknar jag utgiftsramen för det militära försvaret för nästa budgetår till 5 201 945 000 kr. enligt följande.

Grundutgifter och utgifter för kompletteringar
(prisläge maj 1967)..... 4 782 000 000

Tillkommer:

Delkostnad för försvarets rationaliseringsinstitut
(jfr prop. 1968: 35; överföring från sjunde huvud-
titeln)..... 2 800 000

Merkostnader efter överföring av de centrala flyg-
verkstäderna till försvarets fabriksverk (jfr prop.
1968: 109 s. 16)..... 19 000 000

Ökade förmåner vid skador i militärtjänst..... 3 150 000

Ändrat ansvar för signalskyddet inom totalförsvaret
(jfr prop. 1968: 109 s. 148)..... 3 000 000 + 27 950 000

Avgår:

Överföring av flygförvaltningens verkstadsskola i
Västerås till det allmänna skolväsendet (jfr prop.
1968: 109 s. 21; överföring till åttonde huvud-
titeln)..... 1 200 000

Minskning av anslagsramen m.h.t. att i grundutgif-
terna ingår reservationsmedelsförbrukning..... 62 000 000 — 63 200 000

Basbelopp 1968/69 (prisläge maj 1967)..... 4 746 750 000

Tillkommer:

Civiltförsvarets andel av statens allmänna fastighets-
fond..... 3 145 000

Delkostnad för Stockholms datamaskincentral 5 450 000

Beräknade pris- och lönestegringar på driftbudgeten
maj 1967 — medelkostnadsläge 1968/69..... 355 000 000

Priskompensation på kapitalbudgeten för budget-
året 1966/67..... 29 600 000 + 393 195 000

Anslagsram..... 5 139 945 000

Reservationsmedelsförbrukning + 62 000 000

Utgiftsram (beräknat utfall den 30 juni 1969)..... 5 201 945 000

Utöver rambeloppet bör beräknas anslag om sammanlagt 52 400 000 kr. för följande militära ändamål.

Beredskapsstyrka för FN-tjänst.....	6 900 000	
Flyttning av I 1 och Ing 1.....	38 000 000	
Projektilröjning på Järnafältet.....	400 000	
Delkostnad för fortifikationsförvaltningens förvaltningsbyggnad .	5 600 000	
Markförvärv vid Rosenholm.....	1 500 000	
		52 400 000

För militära ändamål föreslår jag alltså sammanlagt (5 201 945 000 + 52 400 000) 5 254 345 000 kr. Eftersom 62 milj. kr. av grundutgifterna för det militära försvaret avser förbrukning av reservationsmedel utgör de sammanlagda anslagen för militära ändamål 5 192 345 000 kr.

Anslagsramen för civilförsvaret beräknar jag för nästa budgetår till 125 500 000 kr, enligt följande.

Basbelopp 1968/69 (prisläge maj 1967).....		113 300 000
<i>Tillkommer:</i>		
Kompensation för prisförändringar 1966/67.....	9 800 000	
Nettobesparing på förslagsanslag 1966/67.....	2 400 000	+ 12 200 000
Anslagsram		125 500 000

Utöver rambeloppet bör beräknas anslag om sammanlagt 3 198 000 kr. för följande totalförvarsändamål.

Signalskyddsmateriel för civila myndigheter.....	600 000
Vissa teleanordningar.....	310 000
Kostnader för anskaffande av identitetsbrickor m.m.....	190 000
Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.....	473 000
Vissa skyddsrumsanläggningar.....	1 625 000
	3 198 000

Till nämnda belopp kommer anslag till flygtekniska försöksanstalten av 11,8 (+ 1,5) milj. kr. och till försvarets fabriksverk av 59,1 (+ 26,2) milj. kr.

För ändamål inom försvarsdepartementets verksamhetsområde föreslås alltså anslag av totalt (5 192 345 000 + 125 500 000 + 3 198 000 + 11 800 000 + 59 100 000) 5 391 943 000 kr. Härav faller 5 206 103 000 (+ 172 283 000) kr. på driftbudgeten och 185 840 000 (+ 45 890 000) kr. på kapitalbudgeten.

I anslagsberäkningarna för det militära försvaret ingår att hittills outnyttjade belopp i kapitalbudgeten tas i anspråk med ca 150 milj. kr. Detta medför att under anslag i driftbudgeten måste göras en reservationsmedelsökning med lika stort belopp för att det totala utfallet för det militära försvaret skall rymmas inom den angivna utgiftsramen för nästa budgetår.

Medel för sysselsättningsstimulerande åtgärder ställs i vissa fall till förfogande för betalning av byggnadsarbeten, materiel m. m. för krigsmakten. Sådana medel bör under nästa budgetår få disponeras utöver utgiftsramen för det militära försvaret till ett sammanlagt belopp av 20 milj. kr.

Chefen för inrikesdepartementet föreslår i annat sammanhang denna dag att beställningar av viss materiel för krigsmakten skall få läggas ut under budgetåret 1967/68 till ett belopp av högst 60 milj. kr. För betalning av dessa beställningar beräknas gå åt ca 20 milj. kr. under innevarande budgetår. Utgiftsramen för budgetåret 1968/69 bör minskas med beloppet för de sammanlagda faktiska utbetalningarna under innevarande budgetår på grund av ifrågavarande beställningar. Åtgärden innebär att den avsedda förbrukningen av 62 milj. kr. av reservationsmedel tidigareläggs delvis.

Jag har i annat sammanhang föreslagit att de centrala flygverkstäderna förs över till försvarets fabriksverk. Eftersom överföringen inte avses leda till en merbelastning på ramen för det militära försvaret bör denna kompenseras för de merutgifter som av redovisningsmässiga skäl uppstår inom ramen. Som framgår av den tidigare redogörelsen för ramberäkningen har ramuppräkningsen för 1968/69 angetts till 19 milj. kr. Med hänsyn bl. a. till att verkstaden i Västerås föreslås avvecklas som flygverkstad under budgetåren 1969/70 och 1970/71 bör ersättningen för vardera av dessa år minskas med 2 milj. kr. På sikt skall alltså ramuppräkningsen i anledning av överföringarna vara 15 milj. kr. i prisläge maj 1967.

Överföringarna av verkstäderna bör å andra sidan inte heller leda till att fabriksverket får en försämrad ekonomi. Med hänsyn härtill bör ramen för det militära försvaret under en övergångstid garantera fabriksverket mot eventuell förlust på verksamheten. Eventuellt underskott torde få täckas i efterhand genom anvisande av medel inom ramen. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om beräkningsgrunderna för ersättningen.

Jag föreslår i annat sammanhang (prop. 1968: 109 s. 166) att försvarets fabriksverk med anledning av överföringen av de centrala flygverkstäderna skall tillföras ytterligare 50 milj. kr. i rörelsemedel. Härav avser 20 milj. kr. ett kapitaltillskott i form av anslag och 30 milj. kr. rörlig kredit. Motsvarande minskning av medelsbehovet uppstår inom utgiftsramen för det militära försvaret.

Efter förslag av Kungl. Maj:t anvisade 1964 års riksdag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1963/64 under fjärde huvudtiteln ett reservationsanslag av 11 milj. kr. till materiel för en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst. En viss behållning på anslaget torde komma att stå kvar till utgången av innevarande budgetår. Behållningen bör få användas för avsett ändamål för den svenska beredskapsstyrkan även under nästa budgetår.

Programbudget m. m.

I prop. 1967: 110 (s. 5) nämndes att det sedan januari 1966 har pågått arbete inom försvarsdepartementet i syfte att utforma riktlinjer för en programbudget för departementets verksamhetsområde. Samtidigt redovisades ett första steg mot en modernare budgetering inom försvaret i form av att budgeten för 1967/68 redovisades fördelad på vissa huvudprogram.

Arbetet med programbudget för försvarsdepartementets verksamhetsområde ingår som ett led i strävandena att åstadkomma den samordning av den långsiktiga planeringsverksamheten inom försvaret som jag har nämnt tidigare. De olika leden i planeringscykeln — *studier, planering, beslut* (budgetering) och *uppföljning* (resultatredovisning) — avses härvid sammanfogas enligt i huvudsak följande principer.

Vid planeringsverksamheten sammanförs krigsorganisationens enheter i ett antal ändamålsinriktade krigsorganisatoriska *huvudprogram*. Som utgångspunkt vid studier och värdering av olika försvarssammansättningar och system används ett antal definierade angreppsfall. Sammanfattning av alternativ för den långsiktiga utvecklingen ges i *perspektivplaner*, som anger försvarets möjligheter att vid framtida tidpunkter möta skilda angreppsfall eller hot mot vår säkerhet. Stor tonvikt kommer därvid att läggas vid studium av alternativa försvarssammansättningar i syfte att skapa flexibilitet för att möta ändrade hotbilder eller tekniska och ekonomiska förutsättningar. Femåriga *programplaner* som syftar till att ange resursbehov och krigsorganisationsutveckling för de skilda huvudprogrammen skall utarbetas. Som ett led mellan de krigsorganisatoriska programmen och fredsorganisationens produktion och förvaltning indelas fredsorganisationens verksamhet i prestationsområden. Den *årliga budgeten* avses komma att presenteras efter såväl de krigsorganisatoriska programmen som de fredsorganisatoriska och funktionellt avgränsade prestationsområdena. För att belysa några av de samhällsekonomiska konsekvenserna delas slutligen budgeten upp på olika slag av resurser — *utgiftsslag*.

En övergång till programbudgetering bedöms få vittgående konsekvenser för anslagssystemet. Det fortsatta arbetet inom försvarsdepartementet syftar närmast till att vidareutveckla systemet för den långsiktiga planeringen och att samordna en programbudget på departementsnivå med nya former för anslagstilldelning och redovisning. För arbetet har en särskild ledningsgrupp (programbudgetgruppen) tillsatts inom försvarsdepartementet. Genom beslut den 16 februari 1968 anmodades överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna, försvarets centrala förvaltningsmyndigheter, försvarets forskningsanstalt och civilförsvarsstyrelsen att biträda vid förberedelserna för övergång till programbudgetering. Som riktpunkt för tidsplaneringen har angetts att berörda myndigheter skall lämna anslagsframställningar för budgetåret 1970/71 i programbudgetform.

I det följande lämnas en särredovisning av 1968/69 års budget i pro-

Tabell 4. Huvudprogram fördelade efter prestationsområden (milj. kr.)

Huvudprogram	Prestationsområden					Summa
	Operativt vidmakthållande	Grundutbildning	Materielanskaffning	Investeringar i anläggningar	Forskning och utveckling	
1. Fältförband	666	352	403	122	37	1 580
2. Lokalförsvarförband	91	13	11	—	—	115
3. Kust- och sjöförbandsförband	317	76	201	68	23	685
4. Luftförbandsförband	287	50	345	14	30	726
5. Attack- och spaningsförband	104	20	159	—	245	528
6. Flygstridskrafternas bas- och underhållstjänst	155	22	205	35	48	465
7. Central och högre regional ledning	337	1	39	28	—	405
8. Gemensamma stödfunktioner	176	7	16	16	—	215
9. Allmän försvarsforskning	—	—	10	2	91	103
10. Civilförsvaret m.m.	41	12	41	27	—	121
Summa	2 174	553	1 430	312	474	4 943

Till utgifter för *operativt vidmakthållande* har förts alla utgifter för att på kort sikt vidmakthålla redan organiserade krigsförband. Beredskapsåtgärder, stabs- och förvaltningsverksamhet har förts hit liksom repetitionsutbildning och vidareutbildning av anställd personal. Drift och underhåll av materiel i förråd eller för repetitionsutbildning och av befästningar och anläggningar, förbrukning av utbildningsammunition och drivmedel m.m. har också hänförts till operativt vidmakthållande. Fasta utgifter för förband betraktas som utgifter för sådan allmän fredsorganisatoriks verksamhet som är av vidmakthållande karaktär. Dessa utgifter betraktas i detta sammanhang som löpande konsumtion av försvarstjänster.

Till utgifter för *grundutbildning* har förts investeringar i grundutbildning av värnpliktiga och fast anställda inkl. förbrukning av ammunition och drivmedel samt underhåll av materiel i drift m.m.

Till utgifter för *materielanskaffning* har förts alla investeringar i krigs- och fredsmateriel, maskiner och apparater med en bedömd livslängd som överstiger 2 å 3 år.

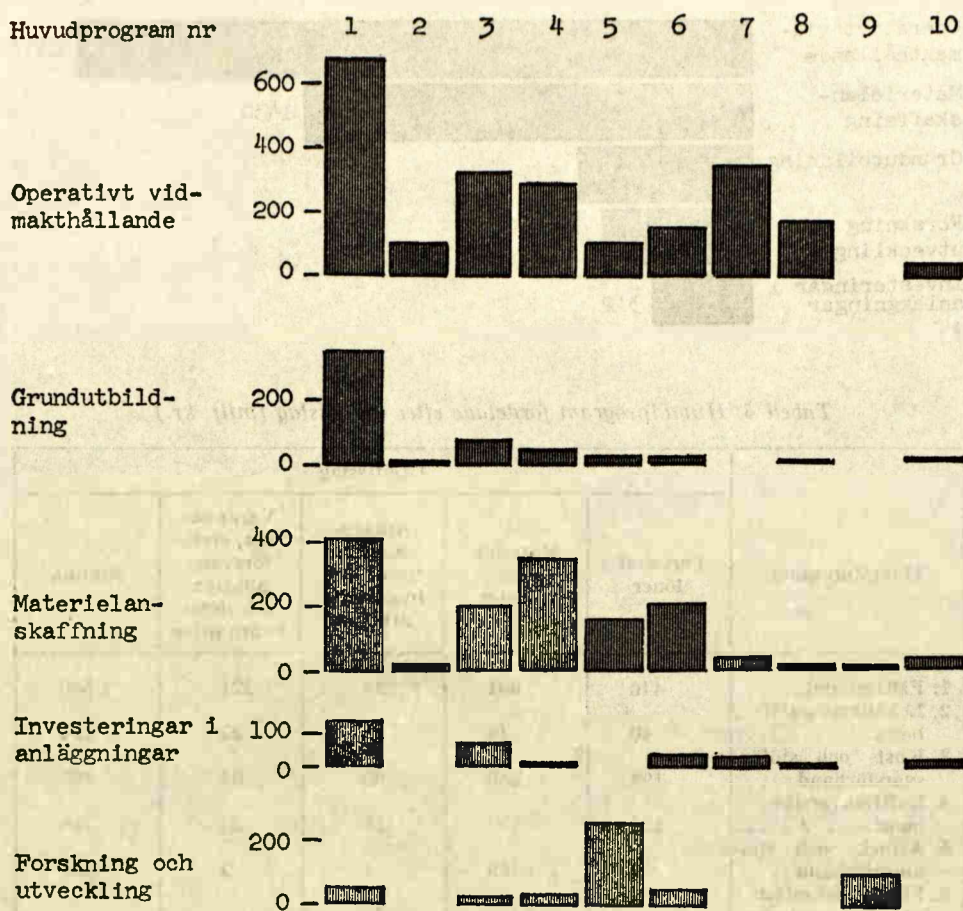
Till utgifter för *investeringar i anläggningar* har förts alla investeringar i befästningar, byggnader och anläggningar för krigs- och fredsorganisationen.

Till utgifter för *forskning och utveckling* har förts alla investeringar i såväl allmän som objektbunden forskning samt försök och utveckling av vapenprojekt m.m.

gramform. Redovisningen motsvarar ungefär den som lämnades i prop. 1967: 110.

I tabell 4 redovisas budgeten för budgetåret 1968/69 uppdelad på huvudprogram och prestationsområden. I tabell 5 har huvudprogram och utgiftslag ställts samman. Uppdelningarna är ungefärliga, eftersom nuvarande titelförteckning och kontoplaner inte är utformade med hänsyn till programbudgetens krav. De belopp som redovisas i tabellerna skiljer sig från rikstatsförslaget bl. a. genom att prisreglerings- och täckningsanslag inte har fördelats samt att avskrivningar och förräntningskrav inte har inkluderats i ersättningsanslagen till fastighetsfonderna. Utgifter för beredskapsstyrka för FN-tjänst har inte räknats in. Under varje program redovisas den beräknade nettoutgiften, dvs. anslagen har korrigerats för väntade förändringar i reservationsmedelsbehållningen. En direkt jämförelse med motsva-

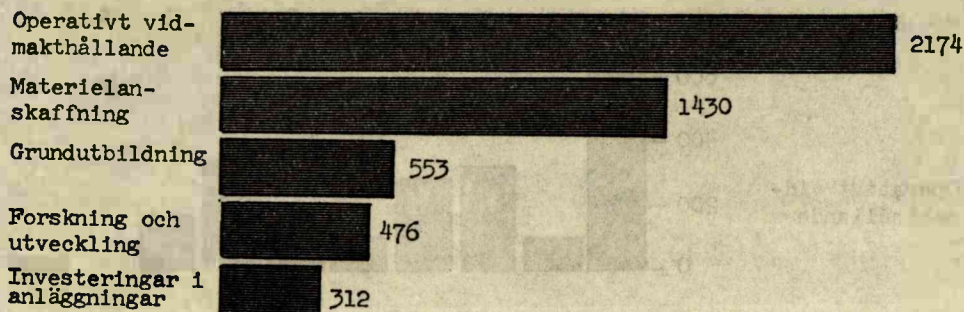
Diagram 1. Utgifternas relativa fördelning på program och prestationsområden (milj. kr.)

rande särredovisning i prop. 1967: 110 kan inte göras utan korrigerings på grund av vissa ändringar i indelningar i program och prestationsområden. Det i prop. 1967: 110 redovisade huvudprogrammet Befälsutbildning har utgått och utgifterna delats upp på program 1—6 och 8. Ett nytt program, 10. Civilförsvaret m. m., har tillkommit. Löneutgifterna och vissa omkostnader för fredsorganisationens förband har i sin helhet förts över från prestationsområdet Grundutbildning till Operativt vidmakthållande. De har nämligen betraktats som utgifter för sådan allmän fredsorganisatorisk verksamhet som är av vidmakthållande karaktär.

I diagram 1 visas grafiskt utgifternas fördelning på program och prestationsområden. De totala utgifterna fördelade på prestationsområden visas grafiskt i diagram 2. En motsvarande fördelning efter utgiftsslag åskådliggörs i diagram 3.

Diagram 2. De totala utgifternas fördelning på prestationsområden (milj. kr.)

Tabell 5. Huvudprogram fördelade efter utgiftslag (milj. kr.)

Huvudprogram	Utgiftslag				Summa
	Personal-löner	Materiel och tjänster	Anläggningar, hyror och byggnadsarbeten	Värnplik-tiga, civil-försvars-pliktiga och deras konsumtion	
1. Fältförband	440	691	228	221	1 580
2. Lokalförsvarsförband	40	49	1	25	115
3. Kust- och sjöför-svarsförband	198	338	95	54	685
4. Luftförsvarsförband	136	552	15	23	726
5. Attack- och spaningsförband	59	459	1	9	528
6. Flygstridskrafternas bas- och underhållstjänst	65	317	74	9	465
7. Central och högre regional ledning	283	88	34	—	405
8. Gemensamma stödfunktioner	63	93	58	1	215
9. Allmän försvarsforskning	60	37	6	—	103
10. Civilförsvar m.m.	16	61	35	9	121
Summa	1 360	2 685	547	351	4 943

Till *personallöner* har förts löneutbetalningar för all av krigsmakten och civilförsvaret anställd personal inkl. lönetillägg men exkl. traktamenten och sjukvårdsförmåner. Kostnader för framtida pensionsförpliktelser har inte räknats in.

Till *materiel och tjänster* har förts inköp, hyror, reparation och underhåll av materiel och varor samt utgifter för tjänster (exkl. hyrestjänster).

Till *anläggningar, hyror och byggnadsarbeten* har förts inköp och hyror av mark, byggnader och befästningar inkl. utgifter för bränsle, vatten och elektricitet.

Till *värnplikliga och civilförsvarsplikliga samt deras konsumtion* har förts kontanta värnpliktsförmåner m.m., utgifter för mathållning och permissionsmundering samt vissa reseersättningar.

Diagram 3. De totala utgifternas fördelning på utgiftsslag (milj. kr.)

Materiel och tjänster		2685
Personal-löner		1360
Anläggningar, hyror m.m.	547	
Värnplikti-ga m.m.	353	

Under budgetåret 1968/69 kommer utgifterna under de olika programmen att i stort avses för följande ändamål:

1. Fältförband omfattar arméns fältförband.

Operativt vidmakthållande

Ett jämfört med läget den 1/7 1967 oförändrat antal brigader kommer att kunna mobiliseras. Som en följd av 1963 års försvarsbeslut omorganiseras en pansarbrigad till infanteribrigad. Utöver brigaderna ingår ledningsförband, självständiga infanteri-, pansar-, artilleri- och luftvärnsbataljoner — bl. a. en luftvärnsbataljon utrustad med robot 67 (Hawk) — arméflyg-, fältarbets-, sambands- och underhållsförband. Krigsförbandsövningar kommer att bedrivas med ca 43 000 man, särskilda övningar med ca 6 000 man och mobiliseringsövningar med ett begränsat antal man. Utöver fasta utgifter för fredsorganisationen tillkommer reparations- och iståndsättningsarbeten vid kaserter m. m.

Grundutbildning

Utbildningskontingenten omfattar ca 36 500 man (inkl. viss utbildning för program 2 och 7). Utbildningen inriktas främst på att omsätta den befintliga krigsorganisationen samt att möjliggöra införandet i krigsorganisationen av nylevererad materiel, bl. a. stridsvagn 103 och pansarbandvagn 302.

Materiel-anskaffning

Leveranserna av stridsvagn 103 och pansarbandvagn 302 fortsätter. Kompletteringsanskaffning av ett begränsat antal av de senare påbörjas för att möjliggöra bibehållandet på längre sikt av det antal pansarbrigader som återstår sedan en omvandlats till infanteribrigad. Materielutgifterna hänför sig vidare till anskaffning av den nya lätta luftvärnsroboten Redeye, 15,5 cm bandkanon och ammunition. En modernisering av luftvärnsroboten Hawk så att denna kan utnyttjas under hela 1970-talet planeras.

Investeringar i anläggningar	Huvuddelen av utgifterna avser investeringar för I 1/ Ing 1 nya etablissemang i samband med flyttningen från Järvafältet. Härtill kommer kompletterande byggnadsarbeten i anslutning till befintliga kasernanläggningar. Vidare kommer medel att avses för ammunitionsförråd, begränsade markanskaffningar i anslutning till skjutfält, m. m.
Forskning och utveckling	Utveckling sker bl. a. av en ny infanterikanonvagn.

2. *Lokalförsvarsförband* omfattar i huvudsak arméns lokalförsvars- och depåförband samt hemvärnet.

Operativt vidmakthållande	Ett jämfört med läget den 1/7 1967 oförändrat antal cykelskyttebataljoner, värnkompanier m. m. kommer att kunna mobiliseras. Krigsförbandsövningar kommer att bedrivas med ca 27 000 man och mobiliseringsövningar bl. a. i form av mönstringsövningar med ett begränsat antal man.
Grundutbildning	Endast begränsad grundutbildning främst av befäl och vissa specialister avses ske (inräknade i utbildningskontingenten under program 1). Huvuddelen av personalen tillförs genom överföring från program 1, mindre delar efter överföring från program 3—6.
Materielanskaffning	Utgifterna är förhållandevis låga eftersom lokalförsvarsförbanden m. fl. i betydande utsträckning utnyttjar äldre materiel som förs över från program 1. Begränsade anskaffningar av vapen och ammunition sker. Vidare anskaffas fältuniformer för hemvärnet.

3. *Kust- och sjöförsvarsförband* omfattar marinens samtliga krigsförband.

Operativt vidmakthållande	En kryssare, åtta jagare, ett femtontal torpedbåtar, ett femtontal motortorpedbåtar, ca tjugo ubåtar, åtta fregatter samt ett antal minerings- och minröjningsförband kommer att kunna hållas rustade eller mobiliseringsbara. Vidare ingår ett stort antal rörliga eller fasta spärrförband samt rörliga eller fasta kustartilleribatterier och helikopterförband. Under året beräknas två ubåtar av sjöormentyp och ett antal nya 7,5 cm kustartilleribatterier komma att tillföras organisationen medan två omoderna fregatter utgår ur krigsorganisationen. Införandet av det av riksdagen 1966 beslutade nya repetitionsutbildningssystemet fortsätter. Krigsförbandsövningar kommer att bedrivas med ca 8 500 man och särskilda övningar med ca 600 man. Utöver fasta utgifter för fredsorganisationen tillkommer reparations- och iståndssättningsarbeten vid kaserner m. m.
---------------------------	---

Grundutbildning	Utbildningskontingenten omfattar ca 6 700 man. Utbildningen inriktas främst på att vidmakthålla den befintliga krigsorganisationen och möjliggöra införandet av nylevererad materiel.
Materiel- anskaffning	Två ubåtar av sjöormentyp beräknas komma att levereras. Av materielutgifterna hänför sig vidare en stor del till modernisering av äldre ubåtar och torpedbåtar samt fortsatt anskaffning av eller kompletteringar till kustrobotförband, 7,5 cm kustartilleribatterier och rörliga spärrförband.
Investeringar i anläggningar	En stor del av utgifterna avser investeringar för utflyttning av verkstadsavdelningen vid Ostkustens örlogsbas (Stockholms örlogsvarv) till Muskö. Härtill kommer befästningsarbeten för nya kustartilleribatterier m. m.
Forskning och utveckling	Förutom skeppsteknisk forskning m. m. sker utveckling av bl. a. nya torpedbåts- och ubåtstyper samt nya tunga kustartilleribatterier.

4. *Luftförsvarsförband* omfattar de delar av luftförsvaret som ingår i flygvapnet utom de förband som kan hänföras till det för flygstridskrafterna gemensamma bas- och underhållsprogramet (program 6).

Operativt vidmakthållande	Jämfört med läget den 1/7 1967 kommer en jaktdivision att utgå medan ett oförändrat antal luftvärnsrobotkompanier kommer att kunna mobiliseras. Jaktdivisionerna kommer att vara utrustade med flygplan 32 B (Lansen) och 35 (Draken). Flygplan 34 (Hawker Hunter) utgår under året och ersätts med den senaste versionen av flygplan 35 (F-versionen). Luftvärnsrobotkompanierna är utrustade med robot 68 (Bloodhound). Nya delar av stridsledningssystemet sätts i drift. En flygflottilj (Göta flygflottilj, F 9) läggs ned under budgetåret.
Grundutbildning	Utgifterna hänför sig främst till grundutbildning av flygförare.
Materiel- anskaffning	Leveranserna av flygplan 35 F samt jaktrobotarna 27 och 28 (Falcon) fortsätter. Av utgifterna hänför sig vidare en del till materiel för stridsledningssystemet.
Investeringar i anläggningar	Kompletterande anläggningsarbeten för stridsledningssystemet utförs, bl. a. radargruppcentraler, uppställningsplatser för radarstationer och teleutrustning.
Forskning och utveckling	Forskning och utveckling inriktas bl. a. på aerodynamik-, hållfasthets- och elektronikområdena och på allmän robotforskning.

5. *Attack- och spaningsförband* omfattar flygvapnets attack- och spaningsförband utom de enheter som kan hänföras till det för flygstridskrafterna gemensamma bas- och underhållsprogrammet (program 6).

Operativt vidmakthållande	Ett jämfört med läget den 1/7 1967 oförändrat antal attack- och spaningsdivisioner kommer att kunna mobiliseras. Attackdivisionerna kommer att vara utrustade med A 32 (Lansen) och spaningsdivisionerna med S 32 (Lansen) och S 35 (Draken).
Grundutbildning	Utgifterna hänför sig främst till grundutbildning av flygförare.
Materielanskaffning	Utgifterna avser främst seriekostnader för flygplan AJ 37 (Viggen) med beväpning (bl. a. robot 04 och 05).
Forskning och utveckling	Huvuddelen av utgifterna avser tyarbete för flygplan AJ 37 med undersystem, bl. a. attackrobot 04 och 05.

6. *Flygstridskrafternas bas- och underhållstjänst* omfattar utgifter av gemensam karaktär för program 4 och 5 samt flygtransportförband.

Operativt vidmakthållande	Ett jämfört med läget den 1/7 1967 oförändrat antal flygbaser med basbataljoner kommer att kunna mobiliseras. Antalet flygtransportförband bibehålls oförändrat. Införandet av det nya repetitionsutbildningssystemet påbörjas. Krigsförbandsövningar kommer att bedrivas med ca 3 000 man. Utöver fasta utgifter för basorganisationen tillkommer reparations- och iståndsättningsarbeten vid kaserner och flygfält.
Grundutbildning	Utbildningskontingenten omfattar ca 6 600 man (inkl. viss utbildning för program 4 och 5). Värnpliktsutbildningen inriktas dels på att omsätta den befintliga krigsorganisationen, dels på att vidmakthålla den fredsmässiga utbildningsorganisationen, så att erforderlig flygutbildning kan bedrivas.
Materielanskaffning	Materielutgifterna avser bl. a. viss ammunition samt test- och underhållsutrustning för flygplan och robotar och landnings- och navigationsutrustning.
Investeringar i anläggningar	En begränsad komplettering sker under året med nya krigsflygfält och reservvägbaser. Härutöver sker kompletterande anläggningsarbeten på befintliga flygfält m. m.

7. *Central och högre regional ledning* omfattar utgifter dels för krigsförband och anläggningar som ingår i högkvarterorganisationen och den högre regionala ledningen, dels för fredsorganisationen vid centrala och högre re-

gionala staber och förvaltningar. Huvuddelen av utgifterna avser operativt vidmakthållande av nuvarande organisation.

8. *Gemensamma stödfunktioner* omfattar utgifter för olika komponenter som inte har kunnat fördelas eller är utpräglat gemensamma serviceorgan eller funktioner för hela krigsmakten. I programmet ingår gemensamma skolor, hälso- och sjukvård, inskrivningsväsende, signalspaning, lagerhållning m. m. av gemensamma förnödenheter, bidrag till frivilliga försvarsorganisationer, musik-, arkiv- och museiverksamhet m. m. Huvuddelen av utgifterna avser operativt vidmakthållande.

9. *Allmän försvarsforskning* omfattar utgifter för utredningar och forsknings-, försöks- och utvecklingsverksamhet som inte direkt kan hänföras till övriga program. Samtliga utgifter för försvarets forskningsanstalt, militärpsykologiska institutet och flygtekniska försöksanstalten har således förts till programmet. Därutöver tillkommer icke-projektbunden forskning under materielanslagen.

10. *Civilt försvar m. m.* omfattar utgifter för civilt försvar, psykologiskt försvar m. m.

Operativt vidmakthållande	I det lokala civilt försvaret beräknas 68 % (ca 143 000 personer) av den planerade organisationen (ca 220 000 personer) kunna mobiliseras. 13 undsättningskårer av planerade 20 kan mobiliseras. Under budgetåret kommer fortsatt uppbyggnad av det lokala civilt försvaret med ca 10 000 personer att ske. Två undsättningskårer kommer att nyuppsättas. Repetitionsutbildning kommer att bedrivas med ca 34 000 personer.
Grundutbildning	Denna inriktas på omsättning av befintlig organisation och på den fortsatta personella uppbyggnaden av det lokala och regionala civilt försvaret. Utbildningen omfattar ca 25 000 personer (verkskyddet inte inräknat).
Materielanskaffning	Huvuddelen av utgifterna avser den fortsatta utbyggnaden av civilt försvaret. En begränsad anskaffning av nya skyddsmasker beräknas kunna påbörjas.
Investeringar i anläggningar	Utgifterna avser främst fortsatt utbyggnad av ledningscentraler, skydd för framskjutna enheter, observationsplatser, branddammar och förrådsbyggnader.

Hemställan

Under återopande av vad jag har anfört i det föregående hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- a) godkänna mina förslag rörande ramberäkning m. m.,
- b) medge att det för budgetåret 1963/64 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslaget Materiel för en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst får disponeras även under budgetåret 1968/69.

Anslagsfrågor

I prop. 1968: 1 (bil. 6) har vissa anslag inom försvarsdepartementets verksamhetsområde tagits upp med endast beräknade belopp. Sedermera har lagts fram förslag i vissa anslagsfrågor (prop. 1968: 34, 35, 107, 108 och 109). I det följande anmäls de återstående anslag som har tagits upp med beräknade belopp. Av följande sammanställning framgår storleken av preliminärt beräknade anslag och slutligt begärda anslag samt summan av anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Prop./anslag	Belopp (kr.)	
	Prel. beräknat	Slutligt beräknat
1968: 34	2 900 000	5 000 000
1968: 35	2 200 000	5 000 000
1968: 107	151 735 000	149 800 000
1968: 108	271 150 000	278 615 000
1968: 109	2 041 918 000	2 081 177 000
<i>Förslag i det följande:</i>		
DRIFTBUDGETEN		
Anskaffning av tygmateriel m.m.	483 584 000	493 058 000
Järnvägskrigsbromateriel	1 000	—
Anskaffning av fartygmateriel m.m.	247 485 000	245 550 000
Anskaffning av flygmateriel m.m.	1 085 421 000	1 080 445 000
Vissa signalförbindelser m.m.	21 400 000	35 000 000
Anskaffning av civilförsvarsmateriel	53 517 000	49 000 000
<i>Summa driftbudget och kapitalbudget.</i>	<i>4 361 311 000</i>	<i>4 422 645 000</i>

De i prop. 1968: 1 (bil. 6) slutligt beräknade anslagen avsåg sammanlagt 969 298 000 kr. Summan av de föreslagna anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde går därmed upp till (969 298 000 + 4 422 645 000) 5 391 943 000 kr.

DRIFTBUDGETEN**Fjärde huvudtiteln****Anskaffning av tygmateriel m. m. för det militära försvaret**

Vid anskaffning av tygmateriel eller motsvarande skiljer oftast flera år mellan tidpunkterna för beställning och för leverans. För sådan anskaffning anvisar riksdagen inte medel för hela kostnaden utan lämnar *beställningsbemyndiganden*, dvs. bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att beställningar av viss materiel får läggas ut utan att anslagsmedel samtidigt ställs till förfogande. Verksamheten styrs helt av beställningsbemyndiganden, som skall täcka alla medelsdispositioner. Dispositionerna skall göras med utgångspunkt i att *anslag* (betalningsmedel) kommer att ställas till förfogande i den takt och den omfattning som framgår av ramar för medelsförbrukning för materielanskaffningen.

För varje budgetår fastställer Kungl. Maj:t anslagsvis bemyndigandeplaner som tar upp bemyndigandebelopp för avsedda objekt inom ramen för de totala beställningsbemyndiganden som riksdagen har lämnat. De medel som riksdagen har anvisat för samma budgetår behövs för att betala dels leveranser på grund av tidigare beställningar, dels förskott och leveranser som hänger samman med nya beställningar.

Den särskilda tekniken att utnyttja beställningsbemyndigande för varje disposition av medel tillämpas under innevarande budgetår för följande reservationsanslag, nämligen Anskaffning av tygmateriel m. m., Järnvägskrigsbromateriel, Anskaffning av fartygsmateriel m. m., Anskaffning av flygmateriel m. m. och Vissa signalförbindelser m. m. Med bemyndigandeskuld under ett sådant anslag menas skillnaden vid en viss tidpunkt mellan de sammanlagda beställningsbemyndiganden som riksdagen har lämnat och summan av anvisade medel.

Den sammanlagda bemyndigandeskulden under nämnda anslag den 30 juni 1963 — vid ingången av den fyraårsperiod som omfattades av 1963 års försvarsbeslut — var 2 759 255 000 kr. För budgetåren 1963/64—1966/67 har riksdagen medgett att beställningar av tygmateriel (motsvarande) fått läggas ut till ett för anslagen sammanlagt belopp av 7 625 845 000 kr. För att betala ifrågakvarande beställningar har för samma period anvisats sammanlagt 7 260 597 000 kr., varav 519 590 000 kr. utgör medel som har förts över från anslaget Reglering av prisstegringar. Under försvarsbeslutsperioden har bemyndigandeskulden alltså ökat med (7 625 845 000—7 260 597 000) 365 248 000 kr. och utgjorde den 30 juni 1967 3 124 503 000 kr.

För innevarande budgetår har riksdagen lämnat beställningsbemyndiganden till ett belopp av 2 390 540 000 kr. medan 1 984 324 000 kr. har anvisats i betalningsmedel. I bemyndigandena ingår 1 560 milj. kr. som riksdagen har beviljat för avslutande typutveckling och serietillverkning av högst 100 flygplan 37. Bemyndigandeskulden den 30 juni 1968 blir därmed (3 124 503 000 + 2 390 540 000 — 1 984 324 000) 3 530 719 000 kr.

Förslagen till beställningsbemyndiganden och medel för nästa budgetår framgår av följande sammanställning. I denna anges även beloppen för innevarande budgetår och en beräkning av behovet av medel för att fullgöra betalningsåtaganden för beställd materiel och för materiel som avses beställas under nästa budgetår.

	1967/68			1968/69 (förslag)			Beräknat utfall för bemyndigandeskulden den 30/6 1969		
	Anslag	Bemyndiganden	Bemyndigandeskulden 30/6 1968	Anslag	Bemyndiganden	Beräknad bemyndigandeskulden 30/6 1969	69/70	70/71	71/72 och senare
Anskaffning av tygmateriel m. m.	562,7	370,0	659,8	493,1	565,0	731,7	410,0	260,0	61,7
Anskaffning av fartygsmateriel m. m. ...	274,7	120,0	338,4	245,6	265,0	357,8	145,0	95,0	117,8
Anskaffning av flygmateriel m. m.	1 119,9	1 900,0	2 509,8	1 080,4	830,0	2 259,4	800,0	660,0	799,4
Summa	1 957,3	2 390,0	3 508,0	1 819,1	1 660,0	3 348,9	1 355,0	1 015,0	978,9
Järnvägskrigsbromateriel..	0	0,5	0	—	—	—	—	—	—
Vissa signalförbindelser ...	27,0	0	22,7	35,0	40,0	27,7	15,0	10,0	2,7
Summa	27,0	0,5	22,7	35,0	40,0	27,7	15,0	10,0	2,7
Totalt	1 984,3	2 390,5	3 530,7	1 854,1	1 700,0	3 376,6	1 370,0	1 025,0	981,6

Av sammanställningen framgår att jag inte räknar med något nytt anslag till järnvägskrigsbromateriel för nästa budgetår. Den verksamhet som f. n. betalas från reservationsanslaget Järnvägskrigsbromateriel bör i fortsättningen betalas från anslaget Anskaffning av tygmateriel m. m.

De medel som kan avses för anskaffning av tygmateriel eller motsvarande under nästa budgetår går till största delen (ca 1 300 milj. kr.) åt för att betala beställningar som har lagts ut t. o. m. budgetåret 1967/68. Vidare behövs ca 260 milj. kr. för att betala beställningar som erfordras

för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder. Av totalt ca 1 730 milj. kr. under försvarsgrenarnas anslag till anskaffning av tygmateriel m. m. kan sålunda ca 170 milj. kr. avses för betalning under nästa budgetår av nödvändiga materielkompletteringar för fyraårsperioden 1968/69—1971/72.

Beträffande materielanskaffning enligt tvåstegsförfarande torde få hänvisas till en promemoria som kommer att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

För tygmaterielanskaffningen är det väsentligt att utforma fleråriga planer. En grundläggande förutsättning för detta arbete är att veta ungefär hur stora medel som kan disponeras för ändamålet under de följande budgetåren. Efter förslag av Kungl. Maj:t har riksdagen årligen godkänt ramar för planering av försvarsgrenarnas anskaffning av tygmateriel m. m. under en sjuårsperiod. Sådana ekonomiska riktlinjer för planeringen bör lämnas även i fortsättningen. Jag anser emellertid att planeringen f. n. inte bör bindas vid någon viss fördelning av medel mellan försvarsgrenarna. Avvägningar och prioriteringar bör göras inom en utgiftsram för ifrågavarande anslag till anskaffning av tygmateriel (motvarande) inom krigsmakten. En totalplanering av detta slag kommer att underlättas av den omorganisation av materielförvaltningen i central instans som jag föreslår i annat sammanhang.

Planeringen för materielanskaffningen under de tre sista budgetåren av beslutsperioden bör som allmän bakgrund gå ut från de kompletteringar som jag tidigare har nämnt och som avser förband och vapensystem m. m. som jag finner angelägna.

För planering av anskaffning av tygmateriel m. m. till försvarsgrenarna under budgetåren 1969/70—1975/76 räknar jag med ramar för medelsförbrukning enligt följande sammanställning (prisläge maj 1967).

Budgetår (belopp i milj. kr.)						
1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76
1 750	1 800	1 850	1 850	1 850	1 850	1 850

B. Armén

B 27 . Anskaffning av tygmateriel m. m.

1966/67 Utgift	515 032 562	Reservation	131 582 885
1967/68 Anslag	562 676 000		
1968/69 Förslag	493 058 000		

Från anslaget betalas anskaffning och modernisering av tygmateriel m. m.

Bemyndigandeskulden under anslaget var den 30 juni 1967 — vid utgången av den fyraårsperiod som omfattades av 1963 års försvarsbeslut — 852 497 000 kr.

För innevarande budgetår har riksdagen lämnat beställningsbemyndigande till ett belopp av 370 000 000 kr. medan 562 676 000 kr. har anvisats i betalningsmedel under anslaget. Bemyndigandeskulden den 30 juni 1968 blir därmed (852 497 000 + 370 000 000 — 562 676 000) 659 821 000 kr.

Arméförvaltningen

Anslaget bör föras upp med 484 785 000 (— 77 891 000) kr. Vid anslagsberäkningen har tillgodoräknats 35 milj. kr., som motsvarar utgifter för centralt genomförda renoveringar och anskaffningar av reservdelar. Sådana utgifter bör föras över till detta anslag från anslaget Underhåll av tygmateriel m. m. (jfr prop. 1968: 109 s. 50). Av anslaget bör 2 245 000 kr. beräknas utöver ramen för det militära försvaret för viss materielanskaffning till I 1 och Ing 1. Medelsförbrukningen under anslaget bör få gå upp till 463 560 000 kr.

För nästa budgetår bör inhämtas ett beställningsbemyndigande om 500 milj. kr.

Departementschefen

I det föregående har jag lämnat förslag till försvarsutgifternas storlek under de närmaste fyra åren. Jag har också tagit ställning till anskaffningsverksamheten i stort och angett utgångspunkter för långsiktspneringen för anskaffning av tygmateriel m. m. för det militära försvaret.

Inom den föreslagna utgiftsramen för det militära försvaret bör anslaget

föras upp med 493 058 000 kr. För att hittills outnyttjade belopp under kapitalbudgetanslag för investeringar inom armén och för vissa gemensamma ändamål skall kunna tas i anspråk inom utgiftsramen bör härav få utnyttjas 440 milj. kr. under nästa budgetår. Häri ingår medelsförbrukning om beräknat 6,1 milj. kr. för de beslutade åtgärderna för säkrare förvaring av vapen och ammunition (jfr prop. 1963:108 s. 50). Vidare ingår ca 1,2 milj. kr. för vissa utgifter för järnvägskrigsbromateriel.

Jag räknar inte några medel utöver utgiftsramen för det militära försvaret.

Till den angivna medelsförbrukningen kan komma del av de 62 milj. kr. som får förbrukas av reservationsmedel under nästa budgetår.

F. n. finns inte några förvaltningsmässigt fullständigt genomarbetade långsiktsplaner eller förslag till beställningsbemyndiganden som är grundade på den inriktning av verksamheten som jag har föreslagit i det föregående.

Jag föreslår för nästa budgetår ett beställningsbemyndigande om 565 milj. kr. Härav avser ca 350 milj. kr. åtgärder som har hänförts till grundutgifterna, dvs. utgifter för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder och för att anskaffa materiel som behövs för utbildning. Omkring 100 milj. kr. avser ammunition och ersättning av försliten materiel m. m. och ca 75 milj. kr. kompletterande utrustning för pansarbrigader och infanteribrigader. Åtgärder för modernisering av arméns luftvärn kräver ett bemyndigandebelopp om ca 40 milj. kr. Det bör liksom tidigare ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar som bör ske inom ramen för det beställningsbemyndigande som riksdagen kan komma att lämna. Till grund för Kungl. Maj:ts ställningstagande förutses komma att ligga genomarbetade materielplaner.

för att anskaffa materiel som behövs för utbildning. Omkring 100 milj. kr.

Vid bifall till mina förslag kommer den 30 juni 1969 beställningsbemyndiganden till ett belopp av (659 821 000 + 565 000 000 - 493 058 000) 731 763 000 kr. att sakna täckning av betalningsmedel.

Som jag tidigare har nämnt bör anskaffning och underhåll av järnvägskrigsbromateriel fr. o. m. nästa budgetår betalas från förevarande anslag. Anslagsbehållningen på anslaget Järnvägskrigsbromateriel bör få föras över till förevarande anslag.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av tygmateriel m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 565 000 000 kr.,

b) till *Anskaffning av tygmateriel m. m.* för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 493 058 000 kr.

C. Marinen

C 23. Anskaffning av fartygsmateriel m. m.

1966/67 Utgift	223 831 790	Reservation	62 915 076
1967/68 Anslag	274 668 000		
1968/69 Förslag	245 550 000		

Från anslaget betalas anskaffning och modernisering av fartygsmateriel m. m.

Bemyndigandeskulden under anslaget (beträffande anslagsbenämningar m. m. se prop. 1965: 1 bil. 6 s. 120 och 121 och prop. 1967: 110 s. 55) var den 30 juni 1967 — vid utgången av den fyraårsperiod som omfattades av 1963 års försvarsbeslut — 493 023 000 kr.

För innevarande budgetår har riksdagen lämnat beställningsbemyndigande till ett belopp av 120 milj. kr. medan 274 668 000 kr. har anvisats i betalningsmedel under anslaget. Bemyndigandeskulden den 30 juni 1968 blir därmed (493 023 000 + 120 000 000 — 274 668 000) 338 355 000 kr.

Marinförvaltningen

Anslaget bör föras upp med 264 800 000 (— 9 868 000) kr. Medelsförbrukningen under anslaget bör få gå upp till 242,5 milj. kr.

För nästa budgetår bör inhämtas ett beställningsbemyndigande om 579,6 milj. kr. Det föreslagna beloppet fördelar sig på delposter enligt följande (milj. kr.).

A. Flottan

1. Torpedbåtar	378,0
2. Trångfartyg och båtmateriel	3,0
3. Fartygsmoderniseringar	2,5
4. Skeppsteknisk materiel	4,8
5. Helikoptrar	73,0
6. Artillerimateriel	6,1
7. Robotmateriel	4,2
8. Torpedmateriel	6,2
9. Minmateriel	14,8
10. Telemateriel	13,1
11. Nautisk materiel, stridsledningsmateriel m.m.	0,8
12. Fordonsmateriel	0,8
13. Forskning, försök och utveckling	11,5
	518,8

B. Kustartilleriet

1. Lätta robotbatterier	7,1
2. Tunga batterier	1,2
3. Lätta batterier	6,1
4. Rörliga spärrbataljoner	8,3
5. Rörliga spärrkompanier	2,7
6. Kustjägarförband	1,5
7. Fartyg, båtar och skeppsteknisk materiel	8,0
8. Övrig materiel	16,8
9. Forskning, försök och utveckling	3,8
	<hr/>
	55,5

C. Prisslegringar

1. Flottan	5,2
2. Kustartilleriet	0,1
	<hr/>
	5,3

Följande kan nämnas om delposterna i planen.

A 1. Bemyndigandet avses för anskaffning av tolv torpedbåtar av modifierad Spicatyp.

5. Bemyndigandet erfordras för att anskaffa tio lätta (10 milj. kr.) och sju tunga (63 milj. kr.) helikoptrar med särskild marin utrustning och reservdelar.

9. Bemyndigandet erfordras för att anskaffa minor, sjunkbomber och minröjningsmateriel samt för att täcka brister i fråga om minskyddsmateriel m. m.

10. Bemyndigandet avses för anskaffning av signalspaningsmateriel och kortvågsradiomateriel samt modernisering och bristtäckning av övrig telemateriel.

13. Det föreslagna bemyndigandet avser bl. a. objekt som kräver projektering under budgetåret 1968/69, i första hand torpedbåtar och ubåtar samt minsvepare av fiskefartygstyp.

B 1—5. Bemyndigandena erfordras för fortsatt anskaffning av materiel (artilleri-, tele-, robot- och fordonsmateriel samt ammunition) för beslutade lätta robotbatterier, 7,5 cm tornbatterier, rörliga spärrbataljoner och rörliga spärrkompanier.

7. Bemyndigandet omfattar bl. a. anskaffning av transportbåtar m. m. avsedda för beslutade rörliga förband som är under uppsättning.

8. Bemyndigandet avses för bristtäckning och ersättningsanskaffning.

9. Utvecklingsarbetet avser bl. a. vapensystem för ersättning av tunga kustartilleribatterier, ny ammunition, materiel för lägesbestämning och stridsbelysning, minmateriel samt materiel för telekommunikation.

Departementschefen

I det föregående har jag lämnat förslag till försvarsutgifternas storlek under de närmaste fyra åren. Jag har också tagit ställning till anskaff-

ningsverksamheten i stort och angett utgångspunkter för långsiktsplaneringen för anskaffning av tygmateriel m. m. för det militära försvaret.

Inom den föreslagna utgiftsramen för det militära försvaret bör anslaget föras upp med 245 550 000 kr. För att hittills utnyttjade belopp under kapitalbudgetanslag för investeringar inom marinen och för vissa gemensamma ändamål skall kunna tas i anspråk inom utgiftsramen bör härav få utnyttjas 215 065 000 kr. under nästa budgetår. Härtill kan komma del av de 62 milj. kr. som får förbrukas av reservationsmedel under nästa budgetår.

F. n. finns inte några förvaltningsmässigt fullständigt genomarbetade långsiktsplaner eller förslag till beställningsbemyndiganden som är grundade på den inriktning av verksamheten som jag föreslagit i det föregående.

Marinförvaltningen föreslår för nästa budgetår bl. a. anskaffning av torpedbåtar av modifierad Spicatyp och helikoptrar.

I prop. 1964:1 (bil. 6 s. 114) efterlyste jag i samband med behandlingen av marinförvaltningens anslagsframställning en sammanfattande stridsekonomisk värdering av helikopterns användbarhet för olika uppgifter inom krigsorganisationen och en analys av utvecklingstendenser beträffande helikoptrar och svävfarkoster. Chefen för marinen har i december 1967 överlämnat en stridsekonomisk värdering av helikoptrar i marinens krigsorganisation jämte analys av utvecklingstendenser beträffande helikoptrar och svävare. Någon utredning om helikopterns användbarhet i hela krigsorganisationen finns inte f. n. Vidare saknas i chefens för marinen studie en analys av det kvantitativa behovet av ubåtsjakt. Enligt min mening föreligger nu inte tillräckligt underlag för att ta ställning till den föreslagna helikopteranskaffningen. Jag är därför inte beredd att tillstyrka något beställningsbemyndigande för ändamålet för nästa budgetår. Jag avser i stället låta överbefälhavaren utreda frågan om hur den totala tillgången på helikoptrar inom krigsmakten skall utnyttjas på bästa sätt inom krigsorganisationen. Jag erinrar om att inom såväl armén som flygvapnet finns ett stort antal tunga och medeltunga helikoptrar.

Enligt mina förslag i det föregående beräknas under fyraårsperioden ca 200 milj. kr. för fortsatt ersättningsanskaffning av fartyg och kustartilleribatterier m. m. Som utgångspunkt för beräkningarna har därvid legat beställning av bl. a. tolv torpedbåtar samt av tunga kustartilleribatterier. För nästa budgetår är jag beredd att tillstyrka beställningsbemyndigande för sex torpedbåtar.

Med hänvisning till vad jag sålunda har anfört föreslår jag för nästa budgetår ett beställningsbemyndigande om 265 milj. kr. Jag har därvid räknat med att för sex torpedbåtar går åt ca 197 milj. kr. och för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder 115 milj. kr., varav för flottan 60 och för kustartilleriet 55 milj. kr. Till Kungl. Maj:ts disposition står f. n. 47 milj. kr. i beställningsbemyndiganden under förevarande anslag, varför ytterligare

265 milj. kr. behöver ställas till förfogande under nästa budgetår. Det bör liksom tidigare ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar som bör ske inom ramen för de beställningsbemyndiganden som riksdagen kan komma att lämna. Till grund för Kungl. Maj:ts ställningstagande förutses komma att ligga genomarbetade materielplaner.

Vid bifall till mina förslag kommer den 30 juni 1969 beställningsbemyndiganden till ett belopp av (338 355 000 + 265 000 000 - 245 550 000) 357 805 000 kr. att sakna täckning av betalningsmedel.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av fartygsmateriel m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 265 000 000 kr.,

b) till *Anskaffning av fartygsmateriel m. m.* för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 245 550 000 kr.

D. Flygvapnet

D 23. Anskaffning av flygmateriel m. m.

1966/67 Utgift	1 011 978 818	Reservation	210 155 168
1967/68 Anslag	1 119 979 000		
1968/69 Förslag	1 080 445 000		

Från anslaget betalas anskaffning och modernisering av flygmateriel m. m.

Bemyndigandeskulden under anslaget var den 30 juni 1967 — vid utgången av den fyraårsperiod som omfattades av 1963 års försvarsbeslut — 2 509 801 000 kr.

För innevarande budgetår har riksdagen lämnat beställningsbemyndigande till ett belopp av 1 900 milj. kr. medan 1 119 979 000 kr. har anvisats i betalningsmedel under anslaget. Bemyndigandeskulden den 30 juni 1968 blir därmed (1 729 780 000 + 1 900 000 000 — 1 119 979 000) 2 509 801 000 kr.

Flygförvaltningen

Anslaget bör föras upp med 1 161 400 000 (+ 41 400 000) kr. För nästa budgetår behövs ett beställningsbemyndigande om 1 160 milj. kr.

Ämbetsverket anför att utgångspunkten för anslagsframställningen varit en av de ramar som har tilldelats försvarsgrenarna i utredningsuppdraget som ligger till grund för ÖB-svaret 67 och att underlaget inte är förvaltningsmässigt genomarbetat och slutavvägt, varför behovet av beställningsbemyndiganden bör omprövas när förutsättningar härför föreligger. Flygförvaltningen har sedermera efter omprövning redovisat behov av ett beställningsbemyndigande om totalt 860 milj. kr. att i huvudsak utnyttjas enligt följande plan.

	Milj. kr.
1. Stridsledningssystem	105
2. Bassystem	83
3. Samband	15
4. Navigation	15
5. Motmedel	33
6. Ammunition	22
7. Jakt- och attackrobotar	131
8. Luftvärnsrobotar. Målrobotar	6

	Milj. kr.
9. Flygplan 35.....	57
10. Flygplan 37.....	188
11. Övriga krigsflygplan.....	4
12. Övriga flygplan. Helikoptrar.....	39
13. Reservdelar och utbytesenheter.....	88
14. Tillämpad forskning. Provning.....	40
15. Gemensamt och övrigt.....	34
	<hr/>
Summa	860

Departementschefen

I det föregående har jag lämnat förslag till försvarsutgifternas storlek under de närmaste fyra åren. Jag har också tagit ställning till anskaffningsverksamheten i stort och angett utgångspunkter för långsiktsplaneeringen för anskaffning av tygmateriel m. m. för det militära försvaret.

Inom den föreslagna utgiftsramen för det militära försvaret bör anslaget föras upp med 1 080 445 000 kr. För att hittills utnyttjade belopp under kapitalbudgetanslag för investeringar inom flygvapnet och för vissa gemensamma ändamål skall kunna tas i anspråk inom utgiftsramen bör härav få utnyttjas 1 044 900 000 kr. under nästa budgetår. Härtill kan komma del av de 62 milj. kr. som får förbrukas av reservationsmedel under nästa budgetår.

F. n. finns inte några förvaltningsmässigt fullständigt genomarbetade långsiktspplaner eller förslag till beställningsbemyndiganden som är grundade på den inriktning av verksamheten som jag föreslagit i det föregående.

Jag föreslår för nästa budgetår ett beställningsbemyndigande om 830 milj. kr. Härav avser ca 700 milj. kr. åtgärder som kan hänföras till grundutgifterna, dvs. utgifter för att fullfölja tidigare beslutade åtgärder och för att anskaffa materiel som behövs för utbildning. Ca 130 milj. kr. behövs för kompletteringar. Det bör liksom tidigare ankomma på Kungl. Maj:t att ta ställning till vilka anskaffningar som bör ske inom ramen för det beställningsbemyndigande som riksdagen kan komma att lämna. Till grund för ställningstagande förutses komma att ligga genomarbetade materielplaner.

Vid bifall till mina förslag kommer den 30 juni 1969 beställningsbemyndiganden till ett belopp av (2 509 801 000 + 830 000 000 - 1 080 445 000) 2 259 356 000 kr. att sakna täckning av betalningsmedel.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av flygmateriel m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 830 000 000 kr.,

b) till *Anskaffning av flygmateriel m. m.* för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 1 080 445 000 kr.

J. Viss materielanskaffning m. m.

J 6. Vissa signalförbindelser m. m.

1966/67 Utgift	36 403 515	Reservation	1 769 393
1967/68 Anslag	29 000 000		
1968/69 Förslag	35 000 000		

Från anslaget betalas utbyggnad av signalförbindelser som är gemensamma för krigsmakten.

Bemyndigandeskulden under anslaget var den 30 juni 1967 49 743 000 kr. För innevarande budgetår har riksdagen anvisat ett anslag av 27 milj. kr. men inte lämnat något nytt beställningsbemyndigande. Bemyndigandeskulden den 30 juni 1968 blir därmed (49 743 000 – 27 000 000) 22 743 000 kr.

Flygförvaltningen

Ämbetsverket hemställer i anslagsframställning att anslaget förs upp med 21,4 (– 5,6) milj. kr. att för nästa budgetår inhämtas ett bemyndigande att medge beställning av signalförbindelser och materiel till ett belopp av 40 milj. kr.

Efter omprövning av behovet föreslår flygförvaltningen att anslaget under nästa budgetår förs upp med 39,6 milj. kr. och att ämbetsverket under samma år medges att lägga ut beställningar inom en kostnadsram av 51,3 milj. kr. Överbefälhavaren tillstyrker ämbetsverkets förslag men anför att anslaget för nästa budgetår kan reduceras till ca 35 milj. kr.

Departementschefen

Ärendet är av sådan natur att närmare redogörelse inte bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysning torde få inhämtas av de handlingar som kommer att tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Med hänsyn till den föreslagna utgiftsramen för det militära försvaret bör anslaget föras upp med 35 milj. kr. Jag föreslår för nästa budgetår ett beställningsbemyndigande om 40 milj. kr.

Vid bifall till mina förslag kommer den 30 juni 1969 beställningsbemyndiganden till ett belopp av (22 743 000 + 40 000 000 – 35 000 000) 27 743 000 kr. att sakna täckning av betalningsmedel.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av vissa signalförbindelser m. m. får läggas ut inom en kostnadsram av 40 000 000 kr.,

b) till anskaffning av *Vissa signalförbindelser m. m.* för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 35 000 000 kr.

Materielanskaffning för civilförsvaret

N. Civilförsvaret m. m.

N 9. Anskaffning av civilförvarsmateriel

1966/67 Utgift	47 320 323	Reservation	99 581 677
1967/68 Anslag	54 100 000		
1968/69 Förslag	49 000 000		

Från anslaget betalas anskaffning av materiel till civilförsvarets organisation och viss annan utrustning.

	Beställnings- bemyndigande 1967/68	Beräknad ändring 1968/69	
		Civilförvars- styrelsen	Dep.chefen
1. Materiel för civilförsvarets organisation.....	44 064 000	—17 345 000	—11 603 000
2. Utrustning för civilbefolkningen.....	1 916 000	— 628 000	+18 084 000
3. Fordon för drift av verksamheten.....	361 000	— 361 000	— 126 000
4. Larmutrustning.....	1 626 000	— 333 000	+ 834 000
5. Övrig utrustning.....	6 133 000	— 2 289 000	— 2 289 000
	54 100 000	—20 956 000	+ 4 900 000

Civilförvarsstyrelsen

Civilförvarsstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1968/69 begärt bemyndigande att få anskaffa materiel till ett belopp av 33 144 000 (—20 956 000) kr. och beräknat anslaget till samma belopp. Styrelsen har därefter i promemoria den 17 januari 1968 lämnat förslag till beräkning av de under anslaget upptagna ändamålen inom den preliminära kostnadsram som har angetts i prop. 1968: 1 (bil. 6 s. 146).

1. Av bemyndigandet avses enligt anslagsframställningen 24 969 000 kr. för inköp av materiel som i huvudsak ingår i preferensgrupperna 19—21 i den långsiktiga materielplanen, 1 250 000 kr. för omsättning av materiel med begränsad lagringstid samt 500 000 kr. för inköp av reservdelar. Härjämte beräknas i promemorian 6 160 000 kr. för anskaffning av viss utrustning för organisationen utöver materielplanen.

2. Bemyndigandet är avsett för att anskaffa alarmeringsutrustning för 878 000 kr. (tyfoner och aggregat), ersätta försliten utrustning som har installerats i början av 1940-talet (260 000 kr.) och för att fortsätta ut-

vecklingen av skyddsmask för barn i åldern 3—10 år (150 000 kr.). I den nämnda promemorian beräknas vidare i anslag 4 850 000 kr. för anskaffning av skyddsmasker och verktygsutrustning för tillverkning av skyddsmasker.

3. För manöverutrustning för alarmeringsverksamhet beräknas 1 293 000 kr.

4. För bemyndigandet skall skaffas skyltar för vägmärkning (5 000 kr.) och identitetsbrickor för krigsplacerad personal (30 000 kr.). Vidare beräknas 20 000 kr. för underhåll av viss beredskapsanläggning, 550 000 kr. för annonsering i telefonkataloger om utrymning och 50 000 kr. för direkt uppkoppling av en femtedel av erforderliga telefonförbindelser med grupperingsplatser (övriga fyra femtedelar tillkommer successivt under kommande fyra år). Slutligen avses 3 189 000 kr. för att täcka kontraktsenliga kostnadsökningar på grund av rörliga priser på radiomateriel.

Departementschefen

Civilt försvarsstyrelsen har för budgetåren 1963/64—1967/68 medgett att lägga ut beställningar av materiel till ett sammanlagt belopp av 274,1 milj. kr. För att betala beställningar har under samma tid anvisats sammanlagt 232,7 milj. kr. Till följd härav kommer den 30 juni 1968 beställningsbemyndiganden att sakna täckning av betalningsmedel till ett belopp av 41,4 milj. kr.

Beträffande materiel för civilt försvarsorganisation för budgetåret 1968/69 godtar jag i huvudsak civilförsvarsstyrelsens beräkningar. Detta innebär att fortsatt anskaffning av utrustning till kårerna i det allmänna civilt försvaret blir möjlig t. o. m. den tjugoförsta av materielplanens 24 preferensgrupper. Vidare kan materiel som har begränsad lagringstid om-sättas till ett belopp av 1 250 000 kr. och reservdelar köpas för 500 000 kr. Inom den anslagsram för budgetåren 1968/69—1971/72 som jag har föreslagit tidigare bör härjämte skaffas viss utrustning utöver den som ingår i materielplanen. Jag beräknar för detta ändamål 6 160 000 kr. Sammanlagt kan alltså nästa budgetår beställas materiel för civilt försvarsorganisation inom en kostnadsram av 32 461 000 kr.

Skyddsmaskfrågan har behandlats av försvarsutredningen. Utredningen har funnit att tillgång till skyddsmasker för hela befolkningen i vissa lägen kan vara utomordentligt betydelsefull. Emellertid har utredningen samtidigt kommit till den uppfattningen att riskerna f. n. är ganska små för att biologiska och kemiska stridsmedel sätts in med sådan kraft att stora delar av befolkningen drabbas. Utredningen anser dock att erforderlig framtida handlingsberedskap bör skapas för att man inom rimlig tid skall kunna anskaffa skyddsmasker åt hela befolkningen om säkerhetspolitiska förhållanden skulle motivera det. För att inte försämra den beredskap som finns bör viss nyanskaffning av skyddsmasker ske och åtgärder i begränsad

skala vidtas för att behålla och förbättra vår beredskap på detta område. Utredningen föreslår bl. a. utveckling av prototyper för skyddsmask för barn mellan tre och tio år samt skydd för yngre barn.

F. n. finns skyddsmasker för befolkningen till ett antal av ca 1,7 milj. Genom att lagringsbeständigheten för dessa skyddsmasker är begränsad krävs en successiv ersättningsanskaffning för att nuvarande beredskap skall bibehållas. Jag delar försvarsutredningens uppfattning att en handlingsberedskap också bör finnas för att, om det skulle bli behövt, kunna förse befolkningen med ytterligare skyddsmasker. Det är därför angeläget att utveckla och provtillverka ändamålsenliga typer av skyddsmasker. För vuxna personer finns sådana typer redan framtagna. Utvecklingsarbetet bör nu närmast ta sikte på lämplig skyddsutrustning för barn under tio år. Vissa utvecklingsarbeten är redan påbörjade. Man har funnit att det krävs en skyddsmasktyp i tre storlekar för personer ned till ungefär tio års ålder, en annan typ i två storlekar för barn mellan ca tio och tre års ålder samt en tredje typ (skyddsväska) för mindre barn. Den slutliga modellen har nu fastställts för åldrarna från tio år och uppåt och efter vissa justeringar kan den provtillverkas i normalstorleken i en serie på 10 000 exemplar. Man räknar inom styrelsen med att det finns förutsättningar att börja upphandling under budgetåret 1968/69 om bemyndigande lämnas.

Jag förordar i enlighet med vad försvarsutredningen har föreslagit att en begränsad anskaffning av skyddsmasker påbörjas. För fyraårsperioden 1968/69—1971/72 föreslår jag därför att civilförsvarsstyrelsen bemyndigas att anskaffa skyddsmasker inom en kostnadsram av totalt 20 milj. kr. Anskaffningen bör genomföras på sådant sätt att en snabb ökning av produktionstakten kan åstadkommas om så skulle vara nödvändigt. För nästa budgetår beräknar jag 5 milj. kr. i anslag dels för att anskaffa skyddsmasker och verktygsutrustning för tillverkning av skyddsmasker, dels för att fortsätta utvecklingen av skyddsmasker för barn i åldrarna 3—10 år.

Till fordon för verksamheten (av styrelsen beräknat under annat anslag) tar jag upp 235 000 kr. Till utrustning för varnings- och alarmeringssystemet samt övrig larmutrustning (tyfoner och aggregat) beräknar jag 2 460 000 kr. under punkten 4. Till övrig utrustning tas upp 3 844 000 kr.

Vad jag nu har föreslagit innebär bemyndigande att medge beställningar av civilförsvarsmateriel inom en kostnadsram av 59 milj. kr.

Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med 49 000 000 kr.

Vid bifall till mina förslag kommer den 30 juni 1969 bemyndiganden att beställa civilförsvarsmateriel att sakna täckning av betalningsmedel till ett belopp av (41,4 + 59 - 49) 51,4 milj. kr.

Under återopande av det anförda och med hänvisning till sammanställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av civilförsvarsmateriel får läggas ut inom en kostnadsram av 59 000 000 kr.,

b) till *Anskaffning av civilförsvarsmateriel* för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 49 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehållsförteckning

	Sid.
Säkerhetspolitik och försvarsutgifter	
Förslag om försvarsutgifterna för budgetåren 1968/69—1971/72	
Inledning	3
Överbefälhavarens utredningar (ÖB 65 och ÖB-svaret 67)	5
Civilförsvarsstyrelsens utredning (Cf 65)	27
Förslag av 1965 års försvarsutredning	30
Yttrandena	54
Departementschefen	55
Vissa frågor	
Värnpliktsutbildningen för yrkessjömän m. m.	83
Projekttilröjning inom totalförsvaret	86
Ramberäkning m. m. för budgetåret 1968/69	88
Anslagsfrågor	100
D r i f t b u d g e t e n	
Anskaffning av tygmateriel m. m. för det militära försvaret	101
Materielanskaffning för civilförsvaret	114